

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความเป็น
เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวอย่างมีส่วนร่วม

โดย

กนกพร รัตนสุธีระกุลและคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สัญญาเลขที่ RDG50E0016

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความเป็น
เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวอย่างมีส่วนร่วม

โดย

กนกพร รัตนสุธีระกุล และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1	
ความสำคัญของปัญหาในการศึกษา	1
บทที่ 2	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดตลาดสีเขียวหรือตลาดทางเลือก	8
หลักการตลาดทางเลือกของสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน	10
คุณค่าตลาดทางเลือกสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน	13
แนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน	21
ประวัติเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย	24
สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย	25
มาตรฐานและการตรวจสอบรับรองในประเทศไทย	26
เกษตรอินทรีย์ไทยในปัจจุบัน	27
การผลิตเกษตรอินทรีย์ของไทย	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
บทที่ 3	
ข้อมูลทั่วไปของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม	34
บทที่ 4	
กระบวนการและวิธีปฏิบัติการ	45
บทที่ 5	
ผลการศึกษา	75
บทที่ 6	
สรุปภาพรวมผลการดำเนินงาน และบทเรียนที่ได้จากโครงการ	122

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

บทที่ 7

บทสังเคราะห์

130

บรรณานุกรม

บทที่ 1

ความสำคัญของปัญหาในการศึกษา

ระบบการเกษตรของสังคมไทยเป็นระบบการเกษตรที่เน้นการผลิตเพื่อขาย เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว(Mono Cropping)เพื่อตอบสนองระบบตลาดทุนนิยม (Commercialization)ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่จำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ซึ่งผลกระทบของระบบการเกษตรแผนใหม่ ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆมากมายในระบบเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย เช่น ผลกระทบเศรษฐกิจ เกษตรกรจำนวนมาก ประสบปัญหาความยากจนอย่างเรื้อรัง เนื่องจากต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกในขณะที่ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ก่อให้เกิดภาวะรายจ่ายมากกว่ารายรับ เกษตรกรต้องแบกรับภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตและไม่ก่อให้เกิดความคุ้มค่าในกระบวนการผลิต (Benefit net return), ผลกระทบเชิงสังคม ระบบการเกษตรแผนใหม่ มุ่งเน้นให้เกษตรกรเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบพึ่งพาและแบ่งปันภายในชุมชน เป็นระบบการผลิตที่เน้นการแข่งขัน แข่งกันปลูก แข่งกันขาย และละเลยต่อระบบคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประการสุดท้าย ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อม ผลจากการใช้ปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ในปริมาณที่มากเกินไปส่งผลกระทบต่อการปนเปื้อนในดินและแหล่งน้ำและนำไปสู่การปนเปื้อนในระบบห่วงโซ่อาหาร (Food Chain) อันส่งผลต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภค

จากผลกระทบของระบบการเกษตรสมัยใหม่ (Modern agriculture) ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนเกษตรกรเริ่มตระหนักและมองเห็นปัญหา ตลอดจนแสวงหาทางเลือก ด้วยการค้นหาและพัฒนาองค์ความรู้ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local knowledge) ก่อให้เกิดแนวคิดหรือกระแสนิยมเกษตรกรรมยั่งยืน อันเป็นทางเลือกหนึ่งของระบบเกษตรกรรมในสังคมไทย โดยเป้าหมายของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง เป็นระบบเกษตรกรรมที่บริหารทรัพยากรเพื่อทำการผลิตทางการเกษตรที่ตอบสนองต่อความจำเป็นและต้องการของมนุษย์และในขณะเดียวกันก็ธำรงรักษาและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจนช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (วิฑูรย์, 2544) และผลผลิตที่เกิดขึ้นจากระบบเกษตรกรรมยั่งยืนจะสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ในแง่ของการมีชีวิตร่วมกัน จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อกัน และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่าเป็นระบบที่ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคทั้งในแง่ของสุขภาพและในแง่ของราคาหรือการตลาดที่เป็นธรรม (Fair Prices)ระบบตลาดทางเลือกเป็นส่วนหนึ่งของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีหลักการพื้นฐาน คือ เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมและวัฒนธรรมแบบใหม่ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคที่คำนึงถึงสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม เกื้อหนุนให้เกิดความเข้าใจเห็นอก เห็นใจ และรับผิดชอบซึ่งกัน

และกัน อันเป็นรากฐานของการสร้างสรรค์สังคมและธรรมชาติที่ดีและงดงาม (สุภา และคณะ, 2539)

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวเกิดขึ้นจากกระบวนการและแนวคิดของการขับเคลื่อนงานพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน โดยจังหวัดมหาสารคามได้มี กลุ่มองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมสนับสนุน หนุนเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเกษตรเคมีสู่ระบบการเกษตรยั่งยืน และมีกลุ่มเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และมีผลผลิตออกมาสู่ระบบตลาดเพื่อสร้างรายได้และความยั่งยืนของระบบสิ่งแวดล้อมในไร่นา ผลผลิตของเกษตรกรดังกล่าว โดยส่วนใหญ่เมื่อออกสู่ตลาด ไม่มีความแตกต่างจากระบบผักที่ไม่ปลอดสารพิษ (ราคา และคุณภาพ) ในขณะที่ผู้บริโภคขาดความรู้ ความสนใจที่จะสร้างระบบการตลาดที่ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค หรือ ผู้บริโภคขาดทางเลือกในการบริโภคสินค้าเกษตร หรือ ผู้บริโภคขาดความมั่นใจในสินค้าที่ตนเองบริโภคว่ามีความปลอดภัย จริงหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน

องค์กรที่เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว 5 องค์กร ประกอบด้วย ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพ จังหวัดมหาสารคาม (สสส.มค),เครือข่ายประชาชนสีเขียว (เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก จังหวัดมหาสารคาม),โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน (คฟป), โรงพยาบาลมหาสารคาม และเทศบาลเมืองมหาสารคาม และมีศูนย์ส่งเสริมวิชาการเพื่อท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม เป็นองค์กรที่ปรึกษา เป้าหมายการทำงานของเครือข่ายเน้นไปที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรเพื่อยกระดับการเรียนรู้ และกระบวนการสร้างสำนึกให้ผู้บริโภค ปัจจุบันเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้เริ่มเปิดตลาดเขียวในทุกๆ วันอาทิตย์ตั้งแต่เวลา 14.00-19.00 น. สวนสุขภาพ เทศบาลศรีสวัสดิ์ มีเกษตรกรที่นำสินค้าพื้นบ้านและผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษมาจำหน่ายแก่ผู้บริโภคจำนวน 65 คน ผลจากการระดมความคิดของเกษตรกรผู้ผลิตเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2549 เพื่อค้นหานิยาม ความหมายและเป้าหมายของตลาดนัดสีเขียว พบว่า เกษตรกรได้นิยามความหมายไว้ว่า หมายถึง ตลาดที่ปลอดสารพิษ มีการแบ่งปัน รักใคร่ เป็นรูปแบบการผลิตที่ปลูกเอง กินเอง และมีเป้าหมายของตลาดสีเขียว คือการสร้างระบบความมั่นใจทั้งในระบบผู้ผลิตและผู้บริโภค, มีกระบวนการขยายแนวคิด,รูปแบบการทำการเกษตรที่ปลอด (ไร้)สารพิษ) มีคุณธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์ ยุติธรรม และมีระบบความสัมพันธ์ทั้งภายในกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรกับผู้บริโภค แต่การดำเนินงานเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวก็ยังคงประสบปัญหาในกระบวนการขับเคลื่อนได้แก่ ความเชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อผลผลิตว่าปลอดสารจริงหรือไม่,ยังคงมีผู้ผลิตหรือเกษตรกรบางราย ลักลอบใส่ปุ๋ยเคมี,เกษตรกรแต่ละรายมาจากหลายองค์กร และมีระดับความรู้และแนวคิดต่อระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในทัศนที่แตกต่างกัน

ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องมีกระบวนการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ตลอดจนสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค อันจะนำมาซึ่งเป้าหมายสูงสุดของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในสังคมไทย

คำถามหลัก

จะมีกระบวนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างไรเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวอย่างยั่งยืน(ปลอดภัย,ปลอดสาร,แบ่งปัน,เรียนรู้และสร้างระบบการผลิตและการบริโภคที่เป็นธรรมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค)

คำถามย่อย

1. เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจะมีรูปแบบและกระบวนการอย่างไรเพื่อนำไปสู่แนวทางการบรรลุเป้าหมาย
2. อะไร คือ คุณค่า และความหมายของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว
3. จะมีรูปแบบ การจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อ ค้นหาอัตลักษณ์ และคุณค่าของตลาดนัดสีเขียว อย่างไร
4. กระบวนการสร้างระบบตรวจสอบความปลอดภัยของผลผลิตผักปลอดสารมีรูปแบบ และกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมได้อย่างไร
5. จะมีกระบวนการสร้างแนวคิด และ เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันในระบบการผลิตที่เป็นธรรมทั้งในระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ระบบการผลิตระดับแปลงจนถึงระบบการจำหน่ายของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว
2. เพื่อวิเคราะห์และจัดระดับการเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว
3. เพื่อศึกษาและสร้างรูปแบบและระบบกลไกการตรวจสอบผลผลิตทั้งในระดับแปลงและระดับตลาด
4. เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาระบบแนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืนให้กับสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว
5. เพื่อพัฒนาและสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเชิงเนื้อหา

ดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่ระบบการผลิตระดับแปลงจนถึงระบบการจำหน่ายในระดับตลาด ตลอดจนสร้างกระบวนการเรียนรู้ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

ขอบเขตเชิงพื้นที่

ศึกษาเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว จังหวัดมหาสารคาม

ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในระดับข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และทุติยภูมิ (Secondary data) การวิเคราะห์ข้อมูล การปฏิบัติการ และการสรุปผล โดยทุกกระบวนการเน้นกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วม โดยมีนักวิจัยหลัก และผู้ช่วยนักวิจัยอันเป็น กลไกหลักในการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน

ขั้นตอนและกระบวนการวิจัย

ระยะที่ 1 : ระยะเตรียมคนและข้อมูล

1. ประชุมเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย, การกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัย
2. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์การวิจัยแก่เครือข่ายสมาชิกตลาดนัดสีเขียว
3. วางแผนการเก็บข้อมูลระดับแปลง , สร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล, ประชุมทีมเพื่อชี้แจงและเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ปฏิบัติการ นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามพื้นที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย
5. จัดเวทีสะท้อนและตรวจสอบข้อมูลในพื้นที่
6. จัดเวทีระดับเครือข่ายเพื่อนำเสนอข้อมูลระดับเครือข่าย ทั้ง 5 เครือข่าย (เครือข่ายโรงพยาบาล, เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดมหาสารคาม, เครือข่าย สสส, เครือข่าย คฟป, เครือข่ายเทศบาล)

ระยะที่ 2 ระยะก่อตัวและปฏิบัติการ

7. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลและจัดระดับการเรียนรู้ของเกษตรกร
8. จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเติมเต็ม แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามระดับการเรียนรู้ของเกษตรกร
9. จัดกระบวนการสร้างระบบหรือรูปแบบกลไกการตรวจสอบระดับแปลงและระดับตลาด เพื่อสร้างระบบความมั่นใจให้เกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค

ระยะที่ 3 : ระยะการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

10. จัดกระบวนการสร้างเครือข่าย
11. สรุปบทเรียนการทำงาน
12. จัดทำรายงานและเอกสารเผยแพร่

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีรูปแบบกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว โดยใช้สถานการณ์ และข้อมูลในการขับเคลื่อน การค้นหาปัญหา การแก้ไขปัญหา ได้อย่างยั่งยืน
2. มีระบบและกลไกการตรวจสอบผลผลิตทั้งในระดับแปลงและระดับเครือข่าย โดยมีส่วนร่วมและสร้างกลไกให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ผลิตและผู้บริโภค
3. มีรูปแบบกระบวนการจัดกระบวนการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

ทีมวิจัยที่รับผิดชอบ

นักวิจัยหลัก

1. นางสาวกนกพร รัตนสุธีระกุล	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. น.ศ.อรุณวดี หงษ์อุดร	รองหัวหน้าโครงการวิจัย
3. นางสาววันทนา ใจพินิจ	เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม
4. นางสาวฐิติพร สกุลจร	เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกมหาสารคาม
5. นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์	เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม
6. นางวัลภา รินทะริก	เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม
7. นางฉวีวรรณ พรหมคอนกลอย	เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม
8. นางสาวน มาตะพัตร	เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม
9. นางสาวน ทาเพชร	เครือข่ายเกษตรกรโคกผักกูด - โป่งแดง
10. นางน้อย พะโคสี	เครือข่ายผักปลอดสารโรงพยาบาลมหาสารคาม

11.นางสมควร ไชยะศรี

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกมหาสารคาม

12.นางกรรณา พรหมโคตร

เครือข่ายเทศบาลเมืองมหาสารคาม

นักวิจัยรอง

1. นางพานทอง เมืองชมพู

เครือข่ายเกษตรปร โลกผักกูด - ไป่งแดง

2. นางหนูเล็ก พาภิรมย์

เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม

3. นางครุณี โพธิ์เกตุ

เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม

4. นางวิมล วังหอม

เครือข่ายผักปลอดสารโรงพยาบาลมหาสารคาม

5. นางทองดี ทองพิลา

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกมหาสารคาม

6. นายทรงพล สุวรรณสม

เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม

7. นายอำนวยศิลป์ ศิริวิ

เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม

8. นางอมร สุจันทร์

เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม

9. นางหนูพัด ม่วงพล

เครือข่ายเทศบาลเมืองมหาสารคาม

10.นางวิไล กลางยาแสน

เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม

ที่ปรึกษา

ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา

นักวิชาการ และผู้ประสานงาน สกว.มค

นายสุเมธ ปานจำลอง

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน

นายเรืองเดช โพธิ์ศรี

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน

นายสมศักดิ์ สุทธิเจริญ

โรงพยาบาลมหาสารคาม

นางสาวทรรศวรรณ เดชมลลา

โรงพยาบาลมหาสารคาม

นางชนิดา มาตย์วังแสง

โรงพยาบาลมหาสารคาม

นางนัจจุญา โยมไธสง

เทศบาลเมืองมหาสารคาม

นายสุทธิจิตต์ จินตยานนท์

โครงการสภาพัฒน์ฟู ฯ (คฟป)

นายบวร วิเศษดี

เครือข่ายเกษตรกร โลกผักกูด - ไป่งแดง

ผู้รับผิดชอบโครงการ

อ.กนกพร รัตนสุธีระกุล

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม

การติดตามและประเมินผล

1. ติดตามและประเมินผลโดยทีมนักวิจัยหลัก
2. ติดตามและประเมินผลภายนอก โดยนักวิชาการและ สกว.

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดตลาดสีเขียวหรือตลาดทางเลือก

แนวคิดการทำตลาดทางเลือก อยู่ที่ การรวมกลุ่มกันบนพื้นฐานที่มีอิสระของบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีความคิดกว้างและลุ่มลึกด้วยเหตุผล มีความซื่อสัตย์ และมีความรับผิดชอบสูง ตลอดจนมีน้ำใจเป็นที่เชื่อถือได้ ภาพพจน์ขององค์กร ที่มีความคิดและการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ทั้งภาพพจน์ของบุคคลผู้มีส่วนรับผิดชอบ ซึ่งเป็นกุญแจดอกสำคัญในการผลิต การพัฒนาและการจัดการ จึงถือได้ว่าเป็นพลังสำคัญส่วนหนึ่งของการได้มาซึ่งตลาด (เสนห์ จามริก, 2536)

สุภา ไชเมือง (2535) กล่าวว่าด้วยระบบการผลิตแบบเกษตรแผนใหม่ ที่ผู้ผลิตเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะต้องลงทุนสูง ในขณะที่รายได้ลดต่ำลง ตลาดทางเลือกจึงเป็นกลไก สำคัญที่เชื่อมโยงผู้ผลิต และผู้บริโภค ช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่เกษตรกรด้วยการสร้างราคาที่เป็นธรรม ลดขั้นตอนพ่อค้าคนกลางให้น้อยลง ขยายบทบาทเกษตรกรให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำการตลาด สร้างความร่วมมือในการทำการตลาด สร้างความร่วมมือร่วมใจระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ด้วยเป้าหมายเดียวกัน คือ สร้างสรรค์สังคมไทยให้ผลิตอาหารที่ปลอดภัย มีคุณภาพ สร้างความเป็นธรรมให้แก่เกษตรกร

ดังนั้นตลาดทางเลือก คือ รูปแบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมแบบใหม่ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคที่คำนึงถึงสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมเกื้อหนุนให้เกิดความเข้าใจเห็นอกเห็นใจและรับผิดชอบซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานของการสร้างสรรค์สังคมและธรรมชาติที่ดีและงดงาม

กิจกรรมการซื้อขายในระบบตลาดทางเลือก ตั้งอยู่บนฐานคติที่ว่าทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคต่างต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน และการพัฒนาไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของทั้งสองฝ่ายจะดำเนินการไปโดยขาดการประสานเชื่อมโยงกันมิได้

สำนึกของผู้ผลิตทำให้ผู้ผลิตต้องพัฒนาระบบการผลิตที่ไม่ทำลายธรรมชาติ ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ปลอดภัย ด้วยการให้อาหารที่มีคุณภาพนั้นเป็นเสมือนการให้ชีวิตที่สมบูรณ์แก่ผู้บริโภค ซึ่งถือหุ้นส่วนชีวิตของกันและกัน

สำนึกของผู้บริโภคทำให้ผู้บริโภคให้ราคาที่เป็นธรรมต่อเกษตรกรและผู้ผลิต อันเป็นการสนับสนุนระบบการผลิตที่คำนึงถึงสุขภาพและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมในตลาดทางเลือก จะเป็นเวทีให้เกิดการปะทะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

สุภา ใยเมือง (2547: 145-148) กล่าวว่า การผลิต และการแปรรูปตลาดเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งไม่ได้ผลิตเพื่อบริโภคอย่างเดียว แต่มีการจำหน่ายผลผลิตสู่ภายนอก ทั้งในระดับชุมชน และภายนอกชุมชน รวมทั้งไม่ได้จำกัดเฉพาะการขายผลผลิตสด แต่รวมถึงการแปรรูป และมีความสัมพันธ์กับการตลาดที่เกษตรกรรมยั่งยืนมีกรอบแนวคิดที่จะสร้างทางเลือกในด้านการตลาด โดยมุ่งเน้นไปที่ตลาดของชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากควบคุมได้ด้วยตนเอง และกลุ่มของชุมชน ความพยายามของกลุ่มในชุมชนทุกภูมิภาคที่มีผลผลิตจากแปลงจะถูกนำไปสู่ชุมชนเป็นหลัก โดยที่ตลาดชุมชนเองก็จะเป็นกลไกในการกระตุ้นการผลิตภายใน ซึ่งตลาดผลผลิตจากแปลงเกษตรกรรมยั่งยืน จะมีอยู่หลายลักษณะและรูปแบบ ทั้งในระดับพื้นที่ในหมู่บ้าน และชุมชนของตนเอง ไปจนถึงตลาดในระดับอำเภอ หรือจังหวัด เช่น กรณีของภูมิภาคอีสานใต้ จังหวัดบุรีรัมย์ มีการทำงานร่วมกับผู้บริโภคในเมือง โดยมีการทำงานในการยกระดับในเชิงวิชาการผลิต และการทำงานกับผู้บริโภค โดยการเข้าไปทำงานกับครูและนักเรียนในโรงเรียนในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมี และการมีอาหารที่ปลอดภัยในการบริโภค ตลาดนัดอิมบิอุของของกลุ่มเกษตรกรที่จังหวัดบุรีรัมย์ มีการจัดตลาดสัปดาห์ละ 2 วัน คือ วันพุธและวันเสาร์ ความคิดของตลาดของเกษตรกรในกลุ่ม คือ การมองความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งไม่ใช่ความสัมพันธ์แค่ผู้ซื้อและผู้ขาย หากแต่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ ผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้ ความต้องการ การเข้าใจข้อจำกัดซึ่งกันและกัน ซึ่งพบว่าในรูปแบบนี้เองทำให้เกษตรกรรู้สึกว่าการมีเพื่อนมากขึ้น และพยายามขับเคลื่อนตลาดดังกล่าวให้เป็นตลาดกลางแห่งความคิด

การสร้างตลาดลักษณะดังกล่าว เป็นความพยายามทำให้ระบบบริโภคนิยมที่เป็นกระแสหลักในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลง ทำให้ผู้บริโภคเข้าใจมากขึ้นถึงสิ่งที่ตนบริโภค โดยเฉพาะในเรื่องคุณค่าของอาหาร คุณภาพของอาหารและความสัมพันธ์กับผู้ผลิตซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และไม่ทำให้กระแสการบริโภคนิยมเป็นเครื่องมือของตลาดดังเช่นตลาดกระแสหลัก ซึ่งผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่ที่พ่อค้าคนกลางและนายทุนรายใหญ่ แต่เป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ใหม่ของทั้งสองส่วน ที่จะมีส่วนทำให้เศรษฐกิจพึ่งตนเองของเกษตรกรรายย่อยเหล่านี้เข้มแข็งมากขึ้น บทบาทของผู้บริโภคจึงมีส่วนสำคัญในองค์ประกอบของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

2. หลักการตลาดทางเลือกของสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน

อาจสรุปเป็นหลักการที่สำคัญได้ดังนี้ (http://www.isacnn.org/Altermart/Altermart1_T.htm)

2.1 ต้องให้การผลิตนำการตลาด ไม่ใช่ให้ตลาดนำการผลิต เหตุผล การตลาดโดยทั่วไป พ่อค้าและผู้บริโภคจะเป็นผู้กำหนดทั้งชนิดและราคาผลผลิต หากผู้บริโภคต้องการอะไร พ่อค้าจะพยายามจัดหาตอบสนองความต้องการให้ได้ การทำการเกษตรนอกฤดูกาลจึงเกิดขึ้น ทำให้มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรมากขึ้น ปัญหาทางด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจึงเกิดขึ้นตามมา นั่นหมายถึงการเอาตลาดกำหนดผลผลิต แต่หลักการตลาดทางเลือกจะต้องเน้นการจำหน่ายสินค้าตามการผลิตที่ได้จากธรรมชาติ มีเหลือจากการบริโภคน้อยก็ขายน้อย มีเหลือมากก็ขายมาก ขายเท่าที่มีเท่าที่ได้ ไม่ผลิตฝืนธรรมชาติ ส่วนรูปแบบการตลาดจะเป็นแบบไหนก็ขึ้นอยู่กับผลผลิต มีผลผลิตน้อยก็มีการขายใกล้ มีผลผลิตมากก็มีการขายไกลขึ้น รูปแบบจะเปลี่ยนไปตามปริมาณและชนิดของผลผลิต

2.2 ให้ความสำคัญในการจำหน่ายผลผลิตหรือสินค้า แก่ผู้บริโภคในชุมชนเดียวกันก่อนเป็นอันดับแรก หากยังคงมีสินค้าเหลืออยู่ จึงค่อยขายไปขายในชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง หรือห่างไกลทีละน้อย เหตุผล (1) เพื่อให้คนในชุมชนได้บริโภคอาหารที่มีคุณค่าก่อนเป็นอันดับแรก เป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารแก่คนในชุมชน (2) เพื่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการหนุนช่วยระหว่างเกษตรกรและผู้บริโภคที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียงกัน (การสร้างเครือข่ายที่ดี และยั่งยืนจะต้องเริ่มจากชุมชนที่อยู่ใกล้กันก่อนเป็นอันดับแรก)

2.3 จำหน่ายสินค้าที่ใช้กระบวนการผลิตทางธรรมชาติ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ไม่ใช่สารเคมีในกระบวนการแปรรูปและการตลาด รวมทั้งไม่เอาเปรียบแรงงานเด็ก สตรี คนด้อยโอกาส เหตุผล (1) เพื่อให้เกษตรกรได้ห่างไกลจากการใช้สารเคมีและผู้บริโภคมีอาหารปลอดสารเคมีบริโภค (2) เพื่อเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) เพื่อไม่ให้เกิดการเอาเปรียบแรงงานของเด็ก สตรี คนด้อยโอกาสที่เป็นแรงงานรับจ้างในไร่นาและโรงงาน

2.4 ใช้หีบห่อที่เน้นความสะดวก ประหยัด ใช้วัสดุท้องถิ่น และอนุรักษ์ธรรมชาติ เหตุผล สินค้าที่มีจำหน่ายในปัจจุบันไม่ได้ให้คุณค่าภายในของตัวสินค้า แต่ให้คุณค่าที่ภายนอก โดยเฉพาะ หีบห่อ (บางครั้งซื้อสินค้าเพราะเห็นว่ามีหีบห่อที่สวยงาม แต่ไม่ได้ต้องการที่ตัวสินค้า) รูปทรง ขนาดที่เท่ากัน สี สันสวยงาม แต่กลับปนเปื้อนสารเคมี และใช้วัสดุที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ตลาดทางเลือกจะให้ความสำคัญที่คุณค่าภายใน คุณค่าทางโภชนาการ เน้นการใช้วัสดุจากท้องถิ่น โดยไม่คำนึงถึงขนาด รูปทรงที่เท่ากันของสินค้า

2.5 ซื้อและจำหน่ายสินค้าในราคายุติธรรม เหตุผล (1) ราคาสินค้าที่จำหน่ายในตลาดทั่วไปเป็นราคาเทียม เป็นราคาไม่จริง เป็นราคาที่แม่ค้าพ่อค้าไปเอาเปรียบหรือกดราคาจากเกษตรกร ยิ่งพ่อค้าซื้อได้ราคายิ่งถูกเท่าไร ยิ่งได้กำไรมากเท่านั้น ยิ่งขายสินค้าได้เร็วกว่าคู่แข่ง และผู้บริโภคก็ยังได้ซื้อสินค้าราคาถูกด้วย แต่ตรงกันข้ามเกษตรกรกลับยิ่งขาดทุน ยิ่งจนลง และมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น นั่นหมายถึงว่าปัจจุบันผู้บริโภคเคยชินกับสินค้าราคาถูกและเป็นราคาที่ไม่น่าเป็นธรรม การที่เกษตรกรเป็นผู้กำหนดราคาเอง หรือมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาเอง และรู้ราคาล่วงหน้าอย่างน้อยสามเดือน ทำให้เกษตรกรไม่เสี่ยงต่อการขาดทุน ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจว่าหากเขาปลูกหรือเลี้ยงสัตว์แล้ว จะขายได้ในราคาเท่าใด เป็นการสร้างความมั่นคงทางรายได้แก่เกษตรกร (2) เนื่องจากราคาสินค้าในตลาดไม่แน่นอน ขึ้นลงรวดเร็ว และราคาแพงเพราะเสียค่าใช้จ่ายไปสำหรับค่าการตลาด(ค่าหีบห่อ ค่าเช่าสถานที่ ค่าขนส่ง ค่าประชาสัมพันธ์) เป็นส่วนมาก ทำให้ราคาแพงโดยใช่เหตุ ทำให้คนจน คนด้อยโอกาสเข้าถึงสินค้าหรืออาหารค่อนข้างยาก ทำให้ขาดอาหารบริโภค และเกิดโรคขาดสารอาหาร ดังนั้นตลาดทางเลือกจึงเป็นระบบตลาดที่ส่งเสริมให้เกิดการกระจายอาหารที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้

2.6 เกษตรกรเป็นเจ้าของสถานที่จำหน่าย มีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการตลาด เหตุผล (1) จุดจำหน่ายหรือตลาดหลาย ๆ แห่งสร้าง หรือเริ่มต้นด้วยคนจนแต่ เมื่อตลาดมีชื่อเสียงเจ้าของสถานที่จะขึ้นราคาค่าเช่า และแพงจนคนจนไม่สามารถจ่ายค่าเช่าได้ พ่อค้าแม่ค้าที่รวยกว่าก็จะมาแทนที่ (2) หากตลาดไหนมีชื่อเสียง ก็จะเก็บค่าเช่าแพง มีค่าเช่าที่สูง เกษตรกรไม่มีทุนพอ หากเป็นซุเปอร์มาเก็ต ก็จะต้องเอาอกเอาใจเจ้าของและฝ่ายจัดซื้อ บางครั้งต้องเอาของไปฝากเป็นสินน้ำใจ เอาเงินให้ได้โต๊ะ หากไม่ทำอย่างนั้นก็จะได้จุดหรือทำเลที่วางสินค้าไม่ดี (3) ระบบตลาดในปัจจุบันเป็นระบบตลาดที่ทำลายสุขภาพ และภูมิปัญญาของชาวบ้าน ดังจะเห็นได้จากหากสินค้าตัวไหนไม่ได้ตรา ออ. ก็ไม่สามารถวางขายได้ตามร้านค้าทั่วไป หรือซุเปอร์มาเก็ต ซึ่งสินค้าบางอย่างผลิตได้โดยไม่ต้องใช้โรงงานหรือวัสดุอุปกรณ์ตาม มาตรฐาน ออ. ก็ใช้ได้ เช่น อาหารหมักดอง ยาสมุนไพร เป็นต้น ดังนั้นการที่เกษตรกรได้เป็นเจ้าของตลาดเอง ก็จะเป็นการให้โอกาสแก่เกษตรกรในการพัฒนาสินค้าได้หลากหลายมากขึ้น

2.7 ลดหรือใช้ค่าใช้จ่ายในการตลาดให้น้อยลง เหตุผล การจัดการตลาดโดยทั่วไปจะใช้งบประมาณสูงในการจัดการตลาดแต่ประโยชน์ที่เกษตรกรและผู้บริโภคได้รับน้อย เช่น ใช้งบไปกับค่าเช่าสถานที่ที่โอ้อาใหญ่โต ค่าแอร์คอนดิชัน ค่าไฟฟ้า ค่าขนส่ง ค่าตกแต่งอาคารสถานที่ ค่าโฆษณา เป็นต้น ซึ่งต้นทุนทั้งหมดนี้จะผลักภาระให้ผู้ผลิต เกษตรกร และผู้บริโภคเป็นผู้รับผิดชอบ ดังนั้นรูปแบบและการจัดการทางการตลาดที่เหมาะสมกับเกษตรกรไม่จำเป็นต้องทันสมัยหรือ

ใหญ่โต แต่ต้องเอื้อประโยชน์ให้เกษตรกรได้ขายสินค้าในปริมาณมากที่สุด ราคายุติธรรม และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

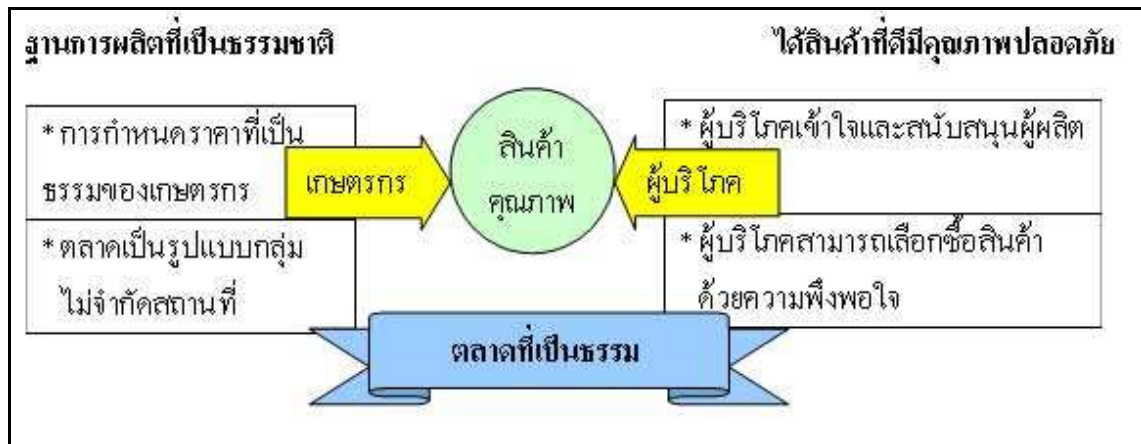
2.8 เน้นรูปแบบการตลาดแบบขายตรง เหตุผล เพื่อให้เกษตรกรได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกชุมชน ได้พบปะเพื่อนเกษตรกร ได้เรียนรู้ความต้องการของผู้บริโภคเพื่อจะได้กลับไปพัฒนาความหลากหลายในไร่นา ขณะเดียวกันผู้บริโภคก็ได้เรียนรู้ปัญหาของเกษตรกร ได้เรียนรู้ในกระบวนการผลิต ความยากง่ายในการทำการเกษตร และ เกิดความเข้าใจที่ดีแก่เกษตรกรมากขึ้น ทำให้เกษตรกรและผู้บริโภคมีเพื่อนใหม่ เป็นการเชื่อมโยงและหนุนช่วยกันระหว่างคนในเมืองและคนในชนบท

2.9 ส่งเสริมการซื้อขายสินค้าจากกลุ่มเกษตรกรรายย่อยโดยตรง เหตุผล การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มเป็นเป้าหมายที่สำคัญ เพราะการรวมกลุ่มจะช่วยให้เกษตรกรได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลักดัน ต่อรอง เพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรที่มีอยู่ในหลาย ๆ เรื่อง นอกจากนี้การรวมกลุ่มจะเป็นการพัฒนาและควบคุมคุณภาพของสินค้าด้วย ขณะเดียวกันการซื้อขายสินค้าจาก “กลุ่มเกษตรกรรายย่อยโดยตรง” เป็นการลดขั้นตอนการตลาด และเป็นการให้โอกาสแก่เกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่ของโลกที่ได้รับผลกระทบจากระบบการค้าเสรี

2.10 ผู้บริโภคคือเพื่อน เหตุผล เกษตรกรผู้ผลิตต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภคเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนกันและกัน เท่าเทียมกัน ผู้บริโภคไม่ใช่เจ้านาย หรือเทวดามาจากไหน แต่เป็นผู้ที่มีเป้าหมายเหมือนกับเกษตรกรคือต้องการอาหารที่ปลอดภัย ต้องการมีสุขภาพ สิ่งแวดล้อมที่ดี อยากได้เพื่อนที่มีความจริงใจ อยากเห็นสังคมที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่นเดียวกัน

ด้วยรูปแบบของตลาดทางเลือกที่มีความแตกต่างจากตลาดทั่วไปทำให้เห็นว่า รูปแบบของตลาดทางเลือกมีลักษณะเฉพาะที่มุ่งไปที่การสร้างทางเลือกทั้งในตัวผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยอาศัยพื้นที่และกิจกรรมของตลาดทางเลือกเป็นเครื่องมือในการสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบใหม่ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

รูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าว โครงการวิจัย “การจัดการตลาดผักปลอดภัยที่เหมาะสมและเป็นธรรมในช่วงปรับเปลี่ยนการผลิต เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้นำมาสรุปแผนภูมิได้ดังนี้

ที่มา : อรุณี เวียงแสง, http://www.vijai-mhs.org/SA1_50.html

โดยสรุปพบว่าระบบตลาดที่เป็นธรรม คือ ระบบตลาดที่สร้างระบบสินค้าคุณภาพและมีระบบความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรและผู้บริโภค โดยเกษตรกรถูกจัดวางระบบความสัมพันธ์ที่ฐานการผลิตที่เป็นพึ่งพาธรรมชาติ โดยผลผลิตนั้นเกษตรกรจะเป็นทั้งในรูปแบบผู้ผลิตและผู้ขาย มีการกำหนดราคาที่เป็นธรรม และระบบตลาดชุมชน ในขณะที่มุมของผู้บริโภค ตั้งอยู่บนฐานของการได้บริโภคสินค้าที่มีคุณภาพปลอดภัย การสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ได้เกิดช่องทางในการเข้าใจและสนับสนุนผู้ผลิตให้ผลิตสินค้าที่ดีและปลอดภัยสอดคล้องกับการสร้างความพึงพอใจต่อสินค้าปลอดภัยแก่ผู้บริโภค

3. คุณค่าตลาดทางเลือกสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน

จากการศึกษาพบว่าตลาดทางเลือกสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนมีคุณค่าที่สำคัญดังต่อไปนี้

(อรุณี เวียงแสง, http://www.vijai-mhs.org/SA1_50.html)

1) ช่วยสร้างสังคมใหม่ที่เป็นสังคมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและได้เพื่อนใหม่ โดยเฉพาะการเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภค ระหว่างเมืองกับชนบท เพราะตลาดทางเลือกจะเน้นการขายตรงระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภค ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

2) ช่วยให้เกษตรกรมีโอกาสที่จะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากภายนอกชุมชน การที่คนมีโอกาสดูออกไปเรียนรู้นอกชุมชนทำให้มีประสบการณ์มากขึ้น ทำให้เกิดความรู้และทำทานกับคนอื่นที่จะมาเอาเปรียบได้

3) ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องการเกษตรแก่ผู้บริโภคและทำให้เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในไร่นา เพราะเวลาที่ผู้บริโภคมองซื้อผลผลิตที่ไม่สามารถปลูกได้ในฤดูกาลนั้น เกษตรกรก็จะให้ความรู้แก่ผู้บริโภคให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาบริโภคผลผลิตตามฤดูกาล ขณะเดียวกันความต้องการของผู้บริโภคจะมีผลทำให้เกษตรกรกลับไปศึกษาพัฒนาไร่นาของตนเอง ให้มีความหลากหลายมากขึ้น เป็นการฟื้นฟูระบบนิเวศในไร่นา

4) ทำให้เกิดกลุ่มและเครือข่ายเกษตรกร เพราะการบริหารและการจัดการตลาดทางเลือก นั้นเกษตรกรจะเป็นหลักในการบริหารจัดการ ซึ่งการจัดการนั้นจะต้องอยู่ในรูปของกลุ่มและเครือข่าย นอกจากนี้ตลาดทางเลือกยังเป็นการเสริมความเข้มแข็งองค์กรเกษตรกรรายย่อยด้วย

5) ทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสเรียนรู้ในการบริหารจัดการองค์กรทางตลาด ทางธุรกิจ เช่น การมีโอกาสเป็นผู้บริหารธุรกิจชุมชน เป็นต้น

6) ทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงทางรายได้ เพราะเกษตรกรสามารถกำหนดราคาได้เอง รู้ว่าอย่างน้อยในฤดูกาลเพาะปลูกนั้น ๆ เขาสามารถจำหน่ายผลผลิตในราคาเท่าไร? คู้มค่าหรือไม่ สามารถคำนวณรายรับและรายจ่ายได้เลย นอกจากนี้ตลาดทางเลือกบางรูปแบบเช่น ซีเอสเอ เกษตรกรยังสามารถที่จะขอรับเงินเพื่อนำไปลงทุนก่อนฤดูกาลผลิต หรือนำไปใช้จ่ายในครอบครัว แล้วค่อยใช้คืนในรูปผลผลิตแก่ผู้บริโภคในช่วงเก็บเกี่ยวได้อีกด้วย ขณะเดียวกัน ตลาดทางเลือกยังทำให้เกษตรกรมีรายรับเกือบทุกวัน เพราะสามารถขายได้ทุกวัน มีรายรับที่หลากหลาย เช่นรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน รายปี เป็นต้น

7) ทำให้ผู้บริโภคได้ซื้อสินค้าในราคายุติธรรม มีความมั่นคงทางอาหาร ทำให้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนจนหรือคนรวยก็สามารถเข้าถึงสินค้าปลอดภัยได้

8) ทำให้เกษตรกรและผู้บริโภค มีสุขภาพดี ปลอดภัยจากสารเคมีทางการเกษตร เพราะตลาดทางเลือกเน้นการจำหน่ายสินค้าที่ใช้กระบวนการผลิตทางธรรมชาติ

9) ทำให้สิ่งแวดล้อมดี เพราะวัสดุที่ใช้ทำหีบห่อจะเป็นวัสดุทางธรรมชาติ

10) ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การศึกษาและสิ่งแวดล้อม

วิไลลักษณ์ ถิรฤทธิ์ (2541:14) กล่าวระบบตลาดทางเลือก หรือที่เรียกว่า สินค้า "Fair Trade" ได้รับการสนับสนุนจากภาคประชาสังคมในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น กลุ่ม Oxfam ในประเทศอังกฤษ และประเทศเยอรมนีในนาม Fair Trade Labelling Organizations และ Transfair

International ในสหรัฐอเมริกา และแคนาดา โดยองค์กรต่างๆ เหล่านี้ทำงานร่วมกัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยให้เกษตรกรและผู้ผลิตรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนามีทางออกจากตลาดที่ไม่สมบูรณ์ และไม่เป็นธรรมต่อตน ความเคลื่อนไหวในการค้าที่เป็นธรรม เกิดขึ้นในประเทศพัฒนาแล้วมาตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1940 และ 1950 ก่อนที่ตราประทับ (logo) ชื่อ "Fair Trade" ขององค์กร FairTrade Labelling Organizations (FLO) จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากผู้บริโภคเช่นปัจจุบัน

สินค้า Fair Trade หมายถึงสินค้าที่ผลิตบนรากฐานของการค้าที่เป็นธรรม โดยยึดหลักการจ้างงานที่เป็นธรรม และการการันตีราคาสำหรับซื้อสินค้าจากเกษตรกรและผู้ผลิตในอัตราที่สูงกว่าราคาตลาด โดยมีเงื่อนไขว่า กลุ่มผู้ผลิตจะต้องนำกำไรส่วนหนึ่งกลับไปลงทุนในโครงการพัฒนาชุมชน และกลุ่มของตนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวอาจอยู่ในรูปแบบของการสร้างสาธารณูปโภคและจัดสรรบริการที่จำเป็นให้แก่ชุมชน เช่น บริการด้านการศึกษา การสาธารณสุข หรือโครงการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกของกลุ่ม ในด้านการจัดการต่อสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ การผลิตสินค้า Fair Trade จะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และไม่มีการใช้พืชตัดแต่งพันธุกรรมหรือ GMO โดย Fair Trade จะส่งเสริมสินค้าเกษตรอินทรีย์เป็นพิเศษ อาจกล่าวได้ว่า Fair Trade สามารถช่วยแก้ปัญหาความยากจนให้แก่ ผู้ผลิตรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนา และนำไปสู่ "การพัฒนาอย่างยั่งยืน" ได้

ส่วนการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้นั้น จะต้องมีการพัฒนาทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นั้นหมายถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อลดปัญหาความยากจน ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางสังคม และการรักษาสภาพแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 มีอยู่ในมาตรฐาน Fair Trade อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ การเข้าร่วมโครงการ Fair Trade ยังสามารถช่วยให้เกษตรกรและผู้ผลิตเข้าถึงข้อมูลทางการตลาดในตลาดโลกได้ง่ายขึ้น ทำให้เกษตรกรและผู้ผลิตสามารถปรับตัวและระบบการผลิตของตนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากกว่าในระบบดั้งเดิม ใน ละติน อเมริกา Fair Trade สามารถช่วยแก้ปัญหาการย้ายถิ่นฐานของชาวชนบทสู่เมืองหรือไปสู่สหรัฐอเมริกาเพื่อหางานทำ เนื่องจากเมื่อเกษตรกรได้รับผลตอบแทนที่ดีสำหรับผลผลิตของตน ก็ไม่จำเป็นต้องย้ายถิ่นฐานไปที่อื่นเพื่อหารายได้เสริมมาจุนเจือครอบครัว

ตลาดนัดสีเขียวในประเทศไทย

1. ตลาดนัดสีเขียวเมืองสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมระบบตลาดที่ผู้ผลิต ผู้บริโภค ให้สามารถเข้าถึงสินค้าและบริการที่มีความเป็นธรรม ปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพื่อขยายแนวคิดประสบการณ์ การพัฒนาชุมชน สังคมอย่างยั่งยืน บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สาธารณะและผลักดันนโยบาย โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เอกชน รัฐ และวิชาการในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งตลาดนัดนี้จัดขึ้นทุกวันเสาร์ มีกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรจากแปลงเกษตรอินทรีย์ อาหารพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสมุนไพร การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเผยแพร่ความรู้และข่าวสาร การพัฒนาผ่านเวทีเสวนาและชุมชนิทรศการ

ตลาดนัดสีเขียว มีลักษณะแตกต่างไปจากตลาดนัดทั่วไป คือ ผู้ประกอบการค้าขายในตลาดนัดนี้ได้จัดทำ “ข้อตกลง” ร่วมกัน ดังนี้

- คุณภาพของผลผลิตต้องผ่านการตรวจสอบและรับรองจากกลุ่มองค์กร
- ผลผลิตที่นำเข้ามาในตลาดนัดสีเขียวต้องปลอดสารพิษ เป็นผลผลิตจากองค์กรชาวบ้าน มีกระบวนการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและคำนึงถึงสุขภาพผู้บริโภค
- ผลผลิตที่นำเข้ามาต้องเกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต ในส่วนของระดับบุคคลต้องมีการตรวจสอบและพิจารณาของกรรมการตลาดนัดสีเขียว
- ผู้นำผลผลิตเข้ามาต้องขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกกิจกรรมตลาดนัดสีเขียว
- บรรจุภัณฑ์ห้ามใช้วัสดุที่ย่อยสลายยากและเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะโฟม
- ผู้ค้าต้องเปิดเผยกระบวนการผลิต เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงข้อมูลของสินค้า

2. ตลาดทางเลือกของบริษัทมหาชนพืชผลธรรมชาติ จำกัด มีแนวคิดและวัตถุประสงค์การทำตลาดทางเลือก อยู่ในการส่งเสริมการผลิตและเครือข่ายผู้ผลิตพืชผักปลอดสารเคมี ส่งเสริมการบริโภคผักปลอดสารเคมี รวมถึงการฟื้นฟูอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งมาจากการสนับสนุนของโครงการผสานชีวิตและสิ่งแวดล้อม จัดระบบตลาดตรงผู้บริโภคซึ่งเป็นแม่บ้านญี่ปุ่น ดำเนินการขายส่งและปลีกร้านค้าตลาดทางเลือกในเขตกรุงเทพมหานคร ผลผลิตส่วนใหญ่เป็นผักปลอดสารเคมี ประเภทผักจีน และผักพื้นบ้าน ข้าวขาวปลอดสารเคมี

กระบวนการผลิตเริ่มต้นจากเจ้าหน้าที่โครงการผสานชีวิตและสิ่งแวดล้อม และผู้นำชาวบ้าน ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการผลิตผักปลอดสารเคมีในเชิงความรู้ เทคนิค โดยดำเนินการส่งเสริมรายบุคคลในระยะต้น และสานต่อเป็นกลุ่ม โดยเน้นที่การฝึกอบรมแนวคิดและเทคนิคเกษตรธรรมชาติ การปลูกผักปลอดสารเคมี การใช้สมุนไพร การปรับปรุงบำรุงดินโดยการทำปุ๋ย

คอก ปุ๋ยหมัก ให้แก่ชาวบ้านในกลุ่มเป้าหมาย มีกระบวนการติดตามผลในไร่นา รวมทั้งการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ การวางแผนการผลิต ทางโครงการฯจัดแบ่งผู้ปลูกผักออกเป็นกลุ่มตามพื้นที่ มีหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ประสานงานหลักในการติดตาม มีการตรวจสอบคุณภาพของผัก จัดให้มีการประชุมสมาชิกเดือนละครั้งเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปัจจุบันมีสมาชิกมากกว่า 70 คน

การวางแผนการผลิต กรรมการ ผู้ผลิต และสมาชิกจะร่วมกันกำหนดแผนการผลิตผัก ซึ่งได้คำนวณต้นทุนและจุดคุ้มทุน โดยตั้งเป้าการผลิตไว้ที่ 12 ตันต่อเดือน โดยบริษัทจะทำหน้าที่ในการกำหนดชนิดผัก และจำนวนที่ผลิต โดยเกษตรกรแต่ละคนต้องวางแผนการผลิตของตนเอง ตามความถนัดและความพร้อมของระบบนิเวศในไร่นาของตนเอง นอกจากนั้นยังกำหนดแผนการผลิตผักสำรองเพื่อป้องกันภาวะผักขาดตลาด

การเก็บรวบรวมผัก การบรรจุ และการขนส่ง ศูนย์จะทำหน้าที่ในการรวบรวมผักเพื่อจัดส่งตลาด โดยฝ่ายซื้อจะกำหนดจำนวนผัก จากยอดสั่งงวดก่อนๆ เมื่อผู้ผลิตนำผักมาส่ง จะมีฝ่ายตรวจสอบคุณภาพผลผลิต และจ่ายเงินให้แก่เกษตรกร

การบรรจุผัก เพื่อส่งให้กลุ่มแม่บ้านญี่ปุ่น โดยฝ่ายซื้อจะจัดผักเป็นถุง และจำหน่ายส่งกลุ่มแม่บ้านญี่ปุ่นทุกวันเสาร์ โดยจะรับเงินพร้อมกับใบสั่งผักในงวดถัดไป ในขณะที่จัดส่งไปยังห้างอาทิตย์ละ 2 ครั้ง และร้านค้าปลีกย่อยในเขตกรุงเทพมหานคร เช่น ร้านบ้านอู่กัน ร้านตระกร้าเขียว Green net ร้านสารพัน Social Green ที่ Imperial world ส่วนของตลาดท้องถิ่นบริษัทได้ติดต่อซูเปอร์มาเก็ตที่ จ.ชัยภูมิ โดยชาวบ้านนำผักไปวางจำหน่าย 3 วันต่อเดือน นอกจากนั้นแล้วยังสร้างระบบตลาดหาบเร่ เร่ขายในสถานที่ราชการ ต่างในเขต กทม ซึ่งทำให้บริษัทเป็นที่รู้จักของลูกค้ามากขึ้น

การตรวจสอบคุณภาพของผัก ทางบริษัทได้เลือกวิธีการตรวจสอบคุณภาพของผักเบื้องต้นไปที่การให้กลุ่มดำเนินการตรวจสอบกันเอง โดยหัวหน้ากลุ่มจะทำหน้าที่ประสานงานด้านการผลิต และตรวจสอบผัก ในขณะเดียวกันก็มีระบบการสุ่มตรวจผัก ผนวกกับการที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายซื้อและเจ้าหน้าที่โครงการก็เป็นอีกหนึ่งวิธีการในการควบคุมคุณภาพของผัก โดยการออกเยี่ยมแปลง

3. ตลาดทางเลือกลุ่มผู้ผลิตพืชผักปลอดสารพิษแม่ทา ต.แม่ทา กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

กลุ่มนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2536 โดยเกิดจากการพูดคุยของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ 4 กลุ่มของบ้านป่าน้อย ซึ่งตระหนัก ถึงพิษภัยและผลกระทบจากการใช้สารเคมีที่มีต่อสุขภาพและระบบ

นิเวศของชุมชน และต้องการหาทางออกของปัญหาดังกล่าว ในช่วงนั้นเองสมาชิกกลุ่มบางคนเริ่มหันมาทำการเกษตรผสมผสาน แต่สมาชิกบางคนก็ไม่สามารถทำได้เพราะมีข้อจำกัดเรื่องที่ดินที่มีน้อย เงินลงทุนไม่เพียงพอในการปรับปรุงพื้นที่ ดังนั้นการปลูกผักปลอดสารจึงเป็นทางเลือกที่ถูกนำเสนอเพื่อแก้ไขปัญหา เนื่องจากผักเป็นพืชอายุสั้น เก็บผลผลิตได้เร็ว สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร และเพื่อให้กิจกรรมการปลูกผักไปหนุนเสริมกิจกรรมสวนชะปะซะปะเปิด กลุ่มจึงดำเนินการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยละเว้นการใช้ปัจจัยการผลิตที่ปนเปื้อนสารเคมีทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง หรือสารกำจัดศัตรูพืช โดยกลุ่มจะเน้นการใช้ปัจจัยการผลิตทดแทน การใช้วัสดุธรรมชาติในการฟื้นฟูดิน เช่น ใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ปลูกพืชตระกูลถั่ว เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน ใช้สมุนไพรเพื่อควบคุมแมลง จัดระบบการปลูกพืชและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันโครงการพัฒนาองค์กรชุมชนได้สนับสนุนให้สมาชิกกลุ่มได้ฝึกอบรมศึกษา ดูงาน เรียนรู้เทคนิคต่างๆ ในการผลิตผักปลอดสารเคมีในระบบเกษตรยั่งยืน รวมถึงวัสดุอุปกรณ์บางอย่างในการศึกษาทดลอง ซึ่งในช่วงแรกกลุ่มมีสมาชิก 12 ครอบครัว ได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ในการปลูกผักปลอดสารร่วมกัน คือ เพื่อส่งเสริมการผลิตและเครือข่ายผู้ผลิตพืชผักปลอดสารพิษทั้งในระดับชุมชนและภูมิภาคให้เป็นจริงและเข้มแข็ง, เพื่อส่งเสริมการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษ ทั้งในผู้บริโภคในเมืองและชนบท, เพื่อเสริมสร้างระบบนิเวศน์และความสมดุลทางธรรมชาติให้เกิดขึ้น, เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้กับสังคมได้รับทราบข้อเท็จจริงจากสารพิษตกค้าง

การบริหารจัดการกลุ่ม โดยให้สมาชิกคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายต่างๆ 12 คน มีการกำหนดโครงสร้างการทำงานเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายบรรจุหีบห่อ ประชาสัมพันธ์ โดยคณะกรรมการมีวาระ 1 ปี

กฎระเบียบและข้อปฏิบัติของกลุ่ม

การผลิต

1) กำหนดให้สมาชิกไม่ใช้สารเคมีชนิดใด ๆ ในกระบวนการผลิต หากพบว่ามีสมาชิกคนใดใช้สารเคมี ทางกลุ่มจะให้ออกจากการเป็นสมาชิกโดยไม่มีข้อแม้ใดๆทั้งสิ้น 2) กลุ่มจะร่วมกันจัดซื้อปุ๋ยคอก มาให้สมาชิกนำไปใช้แทนปุ๋ยเคมี 3) กลุ่มจะร่วมกันจัดหาและทำสารสมุนไพรป้องกันและกำจัดศัตรูพืช 4) ต้องช่วยกันค้นหาวิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมในอนาคต

การผลิตในระยะแรกของกลุ่ม ยังเป็นระยะทดลองเพื่อพิสูจน์ว่าผักปลอดสารพิษสามารถทำได้จริง สมาชิกแต่ละคนต้องวางแผนการผลิตของตนเองตามความถนัดของแต่ละคน ซึ่งผักส่วน

ใหญ่ที่สมาชิกปลูกจะเป็นผักพื้นบ้าน มีการหมุนเวียนปลูกผักสลับแปลง หรือปลูกผักต่างชนิดแซมในแปลงเดียวกัน, การปลูกพืชตระกูลถั่ว การใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมักจากมูลสัตว์หรือเศษวัชพืชเพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารในดิน การควบคุมแมลงทางกายภาพ

มีการวางแผนการปลูก เพื่อให้ผลผลิตมีอย่างสม่ำเสมอไม่ล้นตลาด และกระจายการผลิตอย่างเท่าเทียม กลุ่มผู้ผลิตได้กำหนดให้ 1 อาทิตย์ หวานกล่ำ 1 ครั้ง และมีกระบวนการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้ในการผลิตในรอบถัดไปด้วยกระบวนการคัดเลือกพันธุ์พื้นบ้าน

การจัดการและการขายผลผลิต

จัดให้มีการบรรจุหีบห่อ สถานที่ พิจารณาเป็นครั้งๆไปตามความเหมาะสม โดยต้องช่วยเหลือกันตามความถนัดและจำเป็น,การจัดส่งผลผลิต และการติดต่อ ประสานงาน ให้ช่วยเหลือกันโดยจัดให้มีการสับเปลี่ยนการทำงาน,การประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงานนอกสถานที่ต้องเสียสละหมุนเวียนกันไป เมื่อกลับมาแล้วจะต้องถ่ายทอดให้กับสมาชิกและผู้สนใจ,กรรมการต้องอยู่บนหลักของความยุติธรรม เสมอภาค สร้างประโยชน์ต่อกลุ่มและสังคมโดยรวม

การกำหนดราคาของผลผลิต กำหนดราคาจากผู้ผลิตเป็นหลัก ทั้งผักพื้นบ้านและผักจีนทำให้ผักบางชนิดราคาสูงหรือถูกกว่าท้องตลาดในบางฤดู ราคาไม่ยืดหยุ่น และผู้ผลิตขาดทุนเพราะโรคแมลงมีมากทำให้ผักเสียหาย แต่ในที่สุดผู้ผลิตก็สามารถเรียนรู้ปัญหา และพัฒนาระบบวงจรการผลิตผักในรอบ 1 ปี โดยแบ่งเป็นผักปลูกยาก เช่น กะหล่ำดอก บรอกโคลี ผักปลูกง่าย และผักพื้นเมือง ต่อมาศูนย์อัมบุญญได้ดำเนินโครงการเผยแพร่และพัฒนาเครือข่ายตลาดทางเลือก ได้กำหนดราคาผลผลิตใหม่ และจัดสรรผลประโยชน์ให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

การตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตผัก กลุ่มได้มีระบบการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานของผักปลอดสารเคมี กลุ่มได้ใช้กลไกในชุมชนควบคุมมาตรฐานการผลิตผักปลอดสารพิษ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายตรวจไร่ ทำหน้าที่ตรวจสอบผลผลิตของสมาชิก ในขณะเดียวกันก็สร้างระบบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปด้วย

การตลาด

ช่องทางการจำหน่ายผลผลิตผักปลอดสารพิษมีอยู่ 5 ช่องทางได้แก่ การจำหน่ายตลาดในหมู่บ้าน,ตลาดเชียงใหม่,ตลาดกรุงเทพ,ตลาดตรงผู้ผลิตสู่ผู้บริโภค,ตลาดท้องถิ่น ที่ลำพูน โดยแต่ละรูปแบบก็มีจุดเด่นแตกต่างกันดังนี้

ตลาดในหมู่บ้าน

สมาชิกจะดำเนินการขายผลผลิตในหมู่บ้าน โดยลูกค้าจะเข้าไปซื้อที่บ้านหรือที่ไร่ ที่สวนเอง หรือถ้าบ้างครั้งผลผลิตมีมาก ก็จะนำไปขายตลาดสดใน อ.แม่ทา จ.ลำพูน

ตลาดเชียงใหม่

จะมีการรวมกลุ่มกันนำเอาผลผลิตมารวมกันที่บ้านประธานกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษแม่ทา โดยรวมกลุ่มกันบรรจุผัก ส่งมายังศูนย์รวบรวมและจำหน่ายสินค้าปลอดสารพิษ อัมบุญญ โดยศูนย์จะนำไปขายแก่ร้านค้าใน อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ตลาดกรุงเทพ

ได้ดำเนินการส่งผักปลอดสารพิษเข้ามาขายในเขต กทม. โดยร้านกรีนเนทเป็นผู้จัดจำหน่าย และรับผิดชอบค่าขนส่งและรับซื้อขาด

ตลาดตรง ผู้ผลิตสู่ผู้บริโภค

ความต้องการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค โดยมีเป้าหมายให้ผู้ผลิตได้เรียนรู้ผู้บริโภคในแง่ความต้องการ และต้องการสร้างระบบการเผยแพร่ความคิด ความรู้ต่อการบริโภคผักปลอดสารพิษ โครงการเผยแพร่และพัฒนาเครือข่ายได้ประสานหน่วยงานราชการให้ผู้ผลิตผักปลอดสารเคมีมาร่วมกันขายผลผลิตแก่ผู้บริโภค ณ โรงพยาบาลแม่และเด็ก สาธารณสุข จังหวัดเชียงใหม่ คณะศึกษาศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การจัดการผลผลิตนั้นสมาชิกกลุ่มจะนำผลผลิตมารวมกัน ส่วนหนึ่งส่งไปยังศูนย์อัมบุญญและ กรุงเทพฯ อีกส่วนหนึ่งนำมาขายตรงต่อผู้บริโภค โดยผลัดเปลี่ยนกันมาขาย ผลของการดำเนินโครงการก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคทั้งในแง่การตลาดและเข้าใจปัญหาและข้อจำกัดระหว่างกันมากขึ้น แต่ปัญหาที่ตามมาคือ ไม่คุ้มทุนค่าใช้จ่าย ผู้ผลิตไม่มีเวลาอยู่ในสวน ส่งผลให้การขายหยุดชะงักลง

ตลาดนัดผักปลอดสาร วันศุกร์

ผลของความสำเร็จการจัดตลาดตรงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ส่งผลให้โครงการเผยแพร่ผลักดันให้เกิดตลาดนัดวันเสาร์ในตลาดคำเที่ยง โดยตลาดนัดสนับสนุนค่าเดินทาง ในเดือนแรกแต่ละกลุ่มมีรายได้เฉลี่ยกลุ่มละ 3,400 บาท จากการขาย 4 ครั้ง ซึ่งพบว่าเนื่องจากตลาดดังกล่าวเป็นตลาดใหม่ ต้องอาศัยการโฆษณาเพิ่มเติม

4. แนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน

ในการทำการเกษตรกรรมแผนใหม่ที่เน้นการผลิตเพื่อขาย ทำให้เกษตรกรต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตไปจากเดิม มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และสารเคมีต่างๆ เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิต แนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย โดยในส่วนของเกษตรกรนั้น จะประสบปัญหาสุขภาพเสื่อมโทรม และต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากขึ้น เนื่องจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้ขาดพืชที่เป็นอาหารสำหรับครอบครัว ในส่วนของประชาชนผู้บริโภคทั่วไป ก็ได้รับผลกระทบจากการบริโภคอาหารปนเปื้อนสารเคมี และยังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ และอากาศ ทางออกหนึ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือ การทำการเกษตรใน "ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน" หรือ "ระบบเกษตรกรรมทางเลือก" ที่หมายถึงการทำเกษตรกรรมที่ให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยาเพื่อการเกษตร โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ การเกื้อหนุนให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม รวมทั้งเพิ่มคุณธรรมและคุณค่าของมนุษย์ในพื้นที่ภาคเหนือ แนวคิดเกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ได้รับการจุดประกายมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 เมื่อแนวคิดดังกล่าวเริ่มขยายวงออกไปในปีพ.ศ.2535 จึงได้มีการริเริ่มการทำ ตลาดทางเลือก ขึ้นมารองรับ ("ระบบตลาดทางเลือก" หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มองค์กรเกษตรกร และองค์กรผู้บริโภคในการจัดการผลผลิตเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การมีสุขภาพสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่ดีและเป็นธรรม)

แนวคิดเกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือก ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากองค์กรเอกชนมาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดกระแสความสนใจในผลผลิตจากระบบเกษตรกรรมทางเลือกแพร่หลายมากขึ้นเรื่อยๆ แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม กลับพบว่า แนวคิดนี้ยังไม่สามารถขยายออกไปสู่สังคมส่วนใหญ่ได้มากนัก

ความหมายของคำว่า "ยั่งยืน" ในการทำการเกษตร

เกษตรกรรมยั่งยืน เป็นวิถีเกษตรกรรมที่ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศ สามารถผลิตอาหารที่มีคุณภาพและพอเพียงตามความจำเป็นพื้นฐานเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรและผู้บริโภค พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเอื้ออำนวยให้เกษตรกรและชุมชนท้องถิ่นสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นอิสระ ทั้งนี้เพื่อความผาสุกและความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติโดยรวม

ความยั่งยืนวัดได้อย่างไร ?

วัดกันที่ ผลผลิตที่ผลิตได้ความมั่นคงทางด้านอาหารในครอบครัว คือ ท้องอิ่ม เป็นอันดับแรก คือไม่มีเงินก็อยู่ได้

- เมื่อพัฒนาต่อไปก็จะมีเหลือแบ่งปัน ขาย
- คำนึงกำไรให้สังคม ...
- ทำแล้วสภาพแวดล้อมดีขึ้น
- สังคมความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยเฉพาะดีขึ้นทางจิตใจ

หลัก 10 ประการของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

1. มีการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาพื้นบ้าน และมีพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืน
2. เกษตรกรมีบทบาทหลักในการพัฒนาความรู้และการวิจัยทางการเกษตรด้วยตนเอง
3. ใช้ทรัพยากรภายในฟาร์มให้มากที่สุดและลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก
4. หลีกเลี่ยงและปฏิเสธการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตร และผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากเชื้อเพลิงฟอสซิล
5. ให้ความสำคัญสูงสุดในการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ และใช้กระบวนการทางธรรมชาติให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ได้อย่างยั่งยืน
6. มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีหลากหลายของกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรในไร่นา และผสมผสานกิจกรรมการผลิตเหล่านั้นให้เกื้อกูลประโยชน์กัน
7. ควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ และวิธีการซึ่งไม่ใช้สารเคมีรูปแบบต่างๆ
8. ผลิตอาหารที่มีคุณภาพทางโภชนาการมีธาตุอาหารครบถ้วนในปริมาณที่เพียงพอแก่ความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีวิตโดยตอบสนองต่อความต้องการอาหารและปัจจัยในการดำเนินชีวิตภายในครอบครัว/ชุมชนก่อนเป็นเบื้องต้น
9. ปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่นด้วยความเคารพ
10. เอื้ออำนวยให้เกษตรกรและชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้โดยอิสระ พึ่งพาตนเองได้โดยปราศจากการครอบงำ จากภายนอก

การทำเกษตรกรรมยั่งยืนในประเทศไทยได้มีการพัฒนาแนวคิดและทฤษฎีเรื่อยมา ซึ่งในปัจจุบันสามารถจำแนกรูปแบบการทำเกษตรกรรมยั่งยืนได้เป็น 6 รูปแบบเด่นๆ ดังนี้

- 1) เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory farming) การจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็ก พระราชทานจากในหลวงของเรา
- 2) เกษตรผสมผสาน (Integrated farming) ทำกิจกรรมการเกษตรหลายชนิดพร้อมๆ กัน โดยเน้นการประสานเกื้อกูลกันของกิจกรรมเหล่านั้น
- 3) เกษตรอินทรีย์ (Organic farming) การเกษตรที่ให้ความสำคัญสูงสุดต่อ “ดิน” หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี
- 4) เกษตรธรรมชาติ (Natural Farming) แนวทางเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ โดยยึดหลักไม่กระทำใน 4 ประการ
- 5) ไร่นาหมุนเวียน (Swidden / Rotational farming system) การเกษตรบนฐานความเชื่อทางด้านวัฒนธรรม การเคารพและเกื้อกูลต่อระบบนิเวศ ที่มักถูกเข้าใจผิดว่าเป็นไร่เลื่อนลอย
- 6) วนเกษตร (Agro forestry) ไม่ใช่การปลูกป่าหรือทำสวนป่า แต่เป็นการสร้างระบบเกษตรให้มีลักษณะเลียนแบบระบบนิเวศป่าธรรมชาติ

หลักการเกษตรกรรมยั่งยืนเบื้องต้น

1. ต้องตระหนักและเห็นความสำคัญของเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างแท้จริง “ใจต้องมาก่อน”
2. ต้องเน้นการพึ่งตนเอง และลดต้นทุนการผลิต
3. เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวก่อนเป็นอันดับแรก เหลือถึงขายหรือนำไปแลกเปลี่ยน
4. ดังนั้นจึงต้องปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่ “หลากหลาย” อย่างผสมผสานกลมกลืน ตามหลักการของห่วงโซ่อาหารที่ประกอบด้วย “ผู้ผลิต – ผู้บริโภค – ผู้ย่อยสลาย”
5. ใช้กระบวนการผลิต การแปรรูป และการตลาดทางธรรมชาติ โดยไม่ใช้สารเคมีทุกชนิดทุกขั้นตอน ทั้งสารป้องกันกำจัดโรค แมลง วัชพืช และปุ๋ยเคมี
6. เน้นการปรับปรุงบำรุงดินด้วยการหมุนเวียนวัสดุเหลือใช้ในไร่นา การปลูกพืชบำรุงดิน การทำปุ๋ยหมัก การใช้ปุ๋ยคอก และการไม่เผาเศษวัสดุ
7. เน้นการอนุรักษ์ และพัฒนาพันธุ์พืช สัตว์ และจุลินทรีย์พื้นบ้าน
8. ป้องกัน และกำจัดโรค แมลง วัชพืช ด้วยการสร้างและพัฒนาระบบนิเวศภายในไร่นาให้สมดุล

9. ทำครัววจร คือทำการผลิต แปรรูป ตลาด ด้วยตัวเองหรือ ร่วมกับเพื่อนในกลุ่มและเครือข่าย รวมทั้งสร้างและสนับสนุนองค์กรผู้บริโภค องค์กรมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์

10. ต้องทำงานเป็นกลุ่ม และเครือข่ายองค์กร เพื่อเป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ผลักดัน เจริญเพื่อแก้ไขปัญหาที่ทาคคนเดียวไม่ได้ เช่น การผลักดันงานทางด้านนโยบายของเกษตรกรรายย่อยและของคนจน

11. ต้องสนใจ เรียนรู้ ศึกษา ทดลอง วิจัย พัฒนา ประยุกต์ใช้ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ต้องทำตัวเองเป็น ” นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย “ ไม่ควรลอกเลียนแบบ

12. ต้องเป็นนักวางแผน มีการวางแผนก่อนการปฏิบัติ เช่น การทำผังไร่นา การทำแผนการผลิต และเป็นนักจดบันทึก มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย อย่างเป็นประจำ

3. ประวัติเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย

ขบวนการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยเป็นการผสมผสานของกระแสสามกระแสหลักของสังคม กระแสหนึ่งคือ กระแสความตื่นตัวในการหาทางเลือกใหม่ทางการเกษตร เพื่อหลีกเลี่ยงจากวัฏจักรเกษตรเคมี โดยมีผู้นำสำคัญคือ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก ซึ่งประกอบไปด้วย องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และผู้นำเกษตรกรต่างๆ ที่พยายามนำเสนอแนวทางการเกษตรใหม่ โดยเรียกขานภายใต้ชื่อที่ ต่างกัน เช่น เกษตรธรรมชาติ, เกษตรปลอดสารเคมี, เกษตรอินทรีย์, วนเกษตร ฯลฯ เครือข่ายเกษตรทางเลือกก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2532 โดยการรวมตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำเกษตรกรที่มีความสนใจแสวงหาทางเลือกใหม่ให้กับทิศทางการพัฒนาการเกษตรในประเทศไทย ในระยะแรกของการก่อตั้งเครือข่ายเกษตรทางเลือก กิจกรรมหลักของเครือข่าย มุ่งเน้นที่การสร้าง กระบวนการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำเกษตรกร เพื่อค้นหาจุดร่วมของแนวทางการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนสำหรับประเทศไทย ราวปลายปี พ.ศ. 2535 เครือข่ายเกษตรทางเลือกได้จัดการประชุมใหญ่สมัชชาเกษตรกรรมทางเลือกขึ้น และได้ทำการสรุปวิเคราะห์บทเรียนและประสบการณ์ในการทำงาน ส่งเสริมระบบเกษตรยั่งยืน พร้อมๆ กันกับที่ได้ประกาศแนวทางเกษตรอินทรีย์ว่าเป็นแนวทางเกษตรทางเลือกที่สำคัญแนวทางหนึ่งในประเทศไทย คำประกาศของสมัชชาเกษตรกรรมทางเลือกนี้อาจถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการของขบวนการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย

กระแสที่สองคือกระแสความตื่นตัวด้านสุขภาพของผู้บริโภคที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสุขภาพมาเป็นแนวคิดเรื่องสุขภาพองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับกิจวัตรประจำวันในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ ความตื่นตัวเรื่องอาหารสุขภาพนี้เองที่ทำให้

ผู้บริโภคหันมาให้ความสนใจกับการเลือกซื้อหาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยมากที่สุดจากความต้องการของผู้บริโภคจึงทำให้เกิดตลาดสำหรับผลผลิตเกษตรอินทรีย์ และเป็นการยกระดับสถานะ

เกษตรอินทรีย์จากเพียงแค่ทางเลือกของเทคนิคการผลิตมาเป็นทางเลือกใหม่ของการพัฒนาการเกษตรและสังคมกระแสความตื่นตัวของผู้บริโภคทำให้หลายหน่วยงานหันมาให้ความสนใจพัฒนาระบบการตลาดผลผลิตเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง จนกระทั่งมีการตั้งหน่วยงานสำหรับการจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ เช่น ศูนย์อิมบิอุ - เชียงใหม่, ศูนย์ผลิตภัณฑ์สุขภาพ – สงขลา เป็นต้น ในช่วงเวลาเดียวกัน กรีนเนท ก็ได้ก่อตั้งขึ้น เมื่อปลายปี พ.ศ. 2536 เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยงานระดับประเทศในการกระจายผลผลิตเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์ธรรมชาติที่ผลิตโดยเกษตรกรรายย่อยให้กับผู้บริโภคในเมือง ภายใต้แนวคิดเรื่อง “ตลาดทางเลือก”

กระแสที่สามคือ ความตื่นตัวของสิ่งแวดล้อมที่เริ่มต้นจากความพยายามอนุรักษ์ทรัพยากรและสภาพแวดล้อม และต่อมาได้ขยายตัวสู่ความสนใจในเรื่องผลกระทบของเกษตรเคมีที่มีต่อการใช้ที่ดินความหลากหลายทางชีวภาพ และมลพิษสารเคมี ซึ่งผู้นำของกระแสนี้ก็คือ องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในเรื่องสิ่งแวดล้อม นักวิชาการ และสื่อมวลชน

การบรรจบพบกันของกระแสทั้งสามนี้เอง ที่ทำให้เกษตรอินทรีย์ได้เริ่มก่อตัวขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2533

4. สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย

แม้ว่าเกษตรอินทรีย์จะได้เริ่มต้นในประเทศไทยมาเป็นเวลาค่อนข้างนาน แต่ข้อมูลเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ไม่ได้มีการบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ ทำให้เป็นการยากที่จะประเมินสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ได้อย่างถูกต้องชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหลากหลายของการเรียกชื่อและความไม่ชัดเจนของมาตรฐาน จึงเป็นการยากที่จะแยกแยะเกษตรอินทรีย์ออกจากแนวทางเกษตรยั่งยืนอื่น ๆ จากการสำรวจและประเมินข้อมูลเบื้องต้นโดยกรีนเนท ประเมินว่ามีการผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยอยู่ประมาณ 2,496.26 ไร่ โดยแบ่งเป็น

เกษตรอินทรีย์แบบพึ่งพาตนเอง เกษตรอินทรีย์แบบพึ่งตนเอง โดยส่วนใหญ่เป็นการเกษตรแบบพื้นบ้านที่ไม่ได้มีการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานอิสระ เกษตรกรกลุ่มนี้ทำการผลิตเพื่อการบริโภคในครอบครัวเป็นหลัก และอาจจะมีผลผลิตส่วนเกินที่จำหน่ายในตลาดท้องถิ่น

เกษตรอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ในกลุ่มเป็นการเกษตรที่มีเป้าหมายหลักเพื่อการค้า ทั้งในระบบการตลาดทั่วไปและการตลาดทางเลือก เกษตรกรในกลุ่มนี้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะมีแรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจมาช่วยเสริมกับแนวคิดและเทคนิคการผลิต รวมถึงเรื่องของการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ผลผลิตของเกษตรกรในกลุ่มนี้จึงสามารถ

จำหน่ายออกไปยังต่างประเทศได้ ผู้ผลิตเกือบทั้งหมดจะเป็นเกษตรกรรายย่อยที่เข้าร่วมในโครงการเกษตรอินทรีย์ที่ดำเนินการโดยภาคเอกชน ซึ่งเกษตรกรจะต้องจัดการการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และมีการรับประกันการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยประมาณครึ่งหนึ่งของการตรวจสอบรับรองมาตรฐานที่ดำเนินการโดยสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) นอกเหนือจากนี้เป็นการรับรองโดยหน่วยงานจากต่างประเทศ

อนาคตของการผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งสองกลุ่มมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะเหตุปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ

1) การปรับเปลี่ยนนโยบายของหน่วยงานราชการ หน่วยงานราชการหลายแห่งได้ปรับเปลี่ยนนโยบาย และหันมาให้ความสนใจกับการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจังมากขึ้น โครงการสำคัญของหน่วยงานรัฐฯ ได้แก่ โครงการนำร่องผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อการส่งออก ของกรมส่งเสริมการส่งออก, โครงการวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ของกรมวิชาการเกษตร, และโครงการนำร่องเกษตรยั่งยืน ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการโดยมูลนิธิเกษตรยั่งยืน แต่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล โดยโครงการนำร่องนี้จะเริ่มดำเนินการในช่วงต้นปี พ.ศ. 2544

2) แนวโน้มทางการตลาดขยายตัว แม้ว่าแนวโน้มเศรษฐกิจโดยรวมทั่วโลกจะชะลอตัวลง แต่ผู้เชี่ยวชาญด้านการค้าเกษตรอินทรีย์ต่างก็ยอมรับว่าแนวโน้มการค้าเกษตรอินทรีย์จะยังคงขยายตัวในอัตราไม่น้อยกว่า 10 - 40% ทั้งนี้ก็เพราะว่า การตลาดในปัจจุบันยังคงมีความต้องการซื้อสูง สำหรับผลผลิตจากประเทศไทย เช่น ข้าว ผักและผลไม้ ยังเป็นที่ต้องการของตลาดเกษตรอินทรีย์อยู่มาก

3) การยอมรับต่อหน่วยงานรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทย สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ซึ่งอยู่ระหว่างการรับรองระบบประกันคุณภาพ (accreditation) จากศูนย์รับรองระบบประกันคุณภาพเกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Organic Accreditation Service) คาดว่าจะได้รับการรับรองระบบภายในปี พ.ศ. 2544 โดยเป็นหน่วยงานแรกจากทวีปเอเชียที่ได้รับการรับรองระบบนี้ ซึ่งจะทำให้ มกท. ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานรับรองมาตรฐานอื่นในต่างประเทศ อันจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ส่งผลต่อการขยายการผลิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์จากประเทศไทยเพิ่มขึ้น

5. มาตรฐานและการตรวจสอบรับรองในประเทศไทย

มาตรฐานผลผลิตการเกษตรในประเทศไทยมีอยู่หลายมาตรฐาน แต่ในที่นี้จะขอกล่าวถึงมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และที่ใกล้เคียงกันเพื่อให้สามารถเปรียบเทียบว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด รวมทั้งจุดอ่อนจุดแข็งของมาตรฐานและระบบการตรวจสอบรับรองด้วยโดยรวมแล้วผลิตภัณฑ์อาหารสุขภาพที่จำหน่ายอยู่ในประเทศไทยเกือบทั้งหมด เป็นผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่ได้มีการ

ตรวจสอบรับรองมาตรฐานโดยหน่วยงานอิสระ ผลผลิตหลักเหล่านี้ผู้ผลิตมักกล่าวอ้างว่า มีมาตรฐานปลอดภัย, ปลอดภัย, ปลอดภัย ฯลฯ หรือแม้แต่ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ก็ไม่ได้ มีมาตรฐานและการตรวจสอบรับรองมาตรฐานที่ชัดเจนเพียงพอที่จะทำให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจได้” ซึ่งแต่ละมาตรฐานเหล่านี้มีความแตกต่างกัน

นอกเหนือจากความแตกต่างในเรื่องมาตรฐานการผลิตแล้ว กระบวนการตรวจสอบรับรองก็เป็นสิ่งสำคัญในการพิสูจน์ว่าการผลิตหรือผลผลิตดังกล่าวเป็นไปตามมาตรฐานจริงหรือไม่ ตารางข้างบนนี้เปรียบเทียบวิธีการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานผลผลิตการเกษตรของหน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งโดยรวมจะเห็นว่าหน่วยงานส่วนใหญ่ที่อ้างว่ามีการรับรองมาตรฐานนั้น แท้จริงแล้วกระบวนการตรวจสอบรับรองค่อนข้างจะมีช่องโหว่อยู่มาก ทำให้ผู้บริโภคขาดหลักประกันความเชื่อมั่นในตรารับรองของหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในอนาคต

6. เกษตรอินทรีย์ไทยในปัจจุบัน

เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยยังคงอยู่ในระยะเริ่มต้น ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีกลุ่มใหม่ๆ ที่เริ่มปรับเปลี่ยนการผลิตเข้าสู่เกษตรอินทรีย์มากขึ้นทุกปี ทำให้การเจริญเติบโตของเกษตรอินทรีย์ไทยยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี พ.ศ. 2545-46 นับเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของขบวนการเกษตรอินทรีย์ไทย โดยเป็นช่วงจังหวะของการเปิดตัวเกษตรอินทรีย์ไทยต่อสังคมไทยอย่างกว้างขวางรัฐบาลได้ประกาศนโยบายสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ โดยประกาศให้เกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ แต่ก็ยังไม่ได้มีการดำเนินโครงการ หรือนำมาตรการสนับสนุนเกษตรอินทรีย์มาใช้อย่างเป็นทางการ หน่วยงานราชการหลายหน่วยงานได้ประกาศนโยบายสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ หรือประกาศแผนที่จะจัดทำโครงการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์เรื่องเกษตรอินทรีย์กันอย่างค่อนข้างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับจังหวัด ที่ผู้ว่าราชการหลายแห่งมีการกำหนดนโยบายส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในระดับจังหวัดของตนเอง อย่างไรก็ตาม โครงการส่วนใหญ่ ยังคงมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เพราะมองเกษตรอินทรีย์เพียงแต่การปรับเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในกระบวนการผลิตเท่านั้นแทนที่จะส่งเสริมหลักการเกษตรอินทรีย์ ในฐานะการเกษตรที่อนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โครงการเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันจึงเป็นโครงการแต่เฉพาะเรื่องปุ๋ยน้ำสกัดชีวภาพและการใช้จุลินทรีย์เพื่อผลิตปุ๋ยหมักต่างๆ กิจกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดหรือการทำน้ำสกัดชีวภาพจากพืช ซึ่งเป็นโครงการที่นำหลักการเกษตรอินทรีย์ไปใช้แต่เพียงผิวเผิน และยังไม่ได้เน้นถึงหลักการอนุรักษ์และฟื้นฟูนิเวศการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงบำรุงดินซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบบเกษตรอินทรีย์

7. การผลิตเกษตรอินทรีย์ของไทย

การผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยแบ่งออกเป็นสองประเภทคือการผลิตแบบพึ่งพาตนเองและแบบที่มีการรับรองมาตรฐาน

1) เกษตรอินทรีย์แบบพึ่งพาตนเอง ส่วนใหญ่เป็นการเกษตรแบบพื้นบ้าน ทำการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวเป็นหลักและอาจมีผลผลิตส่วนเกินที่จำหน่ายในตลาดท้องถิ่นบ้าง แต่ไม่มีการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานรับรอง หรืออาจกล่าวได้ว่าที่จริงแล้วเป็นการรับรองโดยเกษตรกรเองหรือผู้ซื้อก็ได้เพราะผู้บริโภคมีโอกาสพบปะหรือรู้จักผู้ผลิต จึงตัดสินใจซื้อโดยพิจารณาจากความเชื่อถือหรือไว้วางใจผู้ผลิต

2) เกษตรอินทรีย์แบบที่มีการรับรองมาตรฐาน เกษตรกรจะทำการเพาะปลูก โดยไม่ผลิตเหลือสำหรับการขาย โดยอาจจำหน่ายผ่านทั้งระบบตลาดทั่วไปหรือการตลาดทางเลือก ซึ่งเมื่อได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้ว ผู้บริโภคที่อยู่ห่างไกลจากผู้ผลิตก็จะพิจารณาเลือกซื้อจากความเชื่อถือในตรารับรอง และหากได้รับการรับรองจากหน่วยงานรับรองที่มีมาตรฐานทัดเทียมกับมาตรฐานของต่างประเทศ เกษตรกรก็ยังสามารถส่งผลผลิตออกไปจำหน่ายในต่างประเทศได้ด้วย

เท่าที่ผ่านมา ยังไม่มีผู้ใดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยไว้อย่างเป็นระบบ จึงยากที่จะประเมินสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ได้อย่างถูกต้องชัดเจน ข้อมูลสถิติที่มีการเก็บรวบรวมไว้เช่น ที่ดำเนินการโดยกลุ่มกรีนเนทและมูลนิธิสายใยแผ่นดิน จะมีเฉพาะข้อมูลเฉพาะแต่เกษตรอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถจะประเมินได้ว่าระบบเกษตรที่อ้างว่าเป็นเกษตรอินทรีย์ (แต่ไม่มีการรับรองมาตรฐาน) เป็นไปตามหลักการของเกษตรอินทรีย์มากน้อยเพียงใดและมีจำนวนมากน้อยเพียงใด

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม การผลิต การตลาดและกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ต.แม่แฝกใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ (2547) พบว่าด้านการตลาด มี 2 รูปแบบ คือ ตลาดปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ยังเป็นแบบต่างคนต่างซื้อ ได้แก่ สหกรณ์ บริษัท พ่อค้า กลุ่มในชุมชน ร้านค้าชุมชน ร้านค้าในเมือง และตลาดผลผลิตส่วนใหญ่ยังเป็นแบบต่างคนต่างขาย ให้กับพ่อค้ารับซื้อ บริษัทรับซื้อ ขายในชุมชน สหกรณ์รับซื้อ ซึ่งขึ้นกับเงื่อนไขสำคัญคือ ชนิด ปริมาณ ความหลากหลายของสินค้า ความแตกต่างของราคาที่ได้รับ ความยากง่ายในการเข้าถึงจุดจำหน่าย การมีปฏิสัมพันธ์ในการตลาด และกระบวนการกลุ่ม ในแง่ศักยภาพของกลุ่มเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านเจดีย์ใหม่นั้น มีจุดแข็งที่การยึดหลักประชาธิปไตย

ร่วมคิดร่วมทำ สามารถให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่สมาชิกตามฉุกเฉินได้ และมีวิสัยทัศน์ร่วมกันในการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง พัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งพัฒนาการเกษตร ทฤษฎีใหม่ให้มั่นคงยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม กลุ่มยังมีข้อจำกัดในด้านความร่วมมือในการประชุม การแจ้งข่าวสารเพื่อสร้างความเข้าใจแก่สมาชิก การแข่งขันระหว่างสมาชิก ขาดการสนับสนุนทุนด้านการผลิต พันธุ์พืช วัสดุอุปกรณ์ และความรู้ ตลอดจนมีความซ้ำซ้อนของหน่วยงานที่เข้าไปสนับสนุน

กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรส่วนใหญ่มาจากการที่กลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิก ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมหาทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง จากการอบรม ศึกษาดูงาน การพูดคุย แลกเปลี่ยนกัน ตลอดจนมีการแก้ปัญหาร่วมกัน ส่วนใหญ่จะตัดสินใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากการเรียนรู้คนอื่นที่ทำได้แล้วเกิดผลดี

งานวิจัย การศึกษารูปแบบการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มทำการเกษตรแบบยั่งยืนหมู่ที่ 1 ตำบลคลองจินดา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม (2546) พบว่า

จากการศึกษาสถานการณ์การตลาดและรายได้จากการขายผลผลิตของกลุ่มในปัจจุบัน จากสมาชิกกลุ่ม 20 ราย ส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกระหว่าง 5-20 ไร่ และเป็นเจ้าของที่ดินเอง ผลผลิตส่วนใหญ่เป็นผลไม้ และบางรายมีพืชผักด้วย

รูปแบบการขายผลผลิต การขายปลีกมีเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่เป็นการขายส่ง ได้แก่ ที่ตลาดไท ตลาดบางซื่อ นครปฐม ปากคลองตลาด และมีแม่ค้ามารับ รายได้เฉลี่ยต่อปีอยู่ระหว่าง 30,000-100,000 บาท

สำหรับความรู้สึกรู้สึกของสมาชิกต่อรูปแบบการตลาดในปัจจุบัน ครึ่งหนึ่งของสมาชิกรู้สึกพอใจในระดับหนึ่ง เพราะบางรายไม่ถนัดไปขายเอง หรือเคยไปขายเองแล้วไม่ประสบความสำเร็จ บางรายก็ขายเองได้บ้าง แต่หากมีตลาดทางเลือกอื่นที่ทำให้ราคาดีกว่าเดิมก็สนใจ และบางส่วนอยากให้ตลาดรองรับผลผลิตตลอดสารเกิดขึ้น

ด้านศักยภาพการผลิตของกลุ่ม มีระบบการจัดการในพื้นที่และกรรมวิธีในการผลิตรูปแบบต่างๆ อาทิ ต้องมีการเตรียมดินก่อนปลูก แต่สำหรับสวนที่ทำเกษตรยั่งยืนมาหลายปี มักจะขุดหลุมแล้วปลูกเลย ทำให้ลดขั้นตอนการเตรียมดินก่อนปลูกไปได้ ส่วนใหญ่การบำรุงรักษาจะใช้วิธีการที่สอดคล้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ เช่น ใช้สารสกัดสมุนไพร ใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักเป็นหลัก ปลูกพืชตระกูลถั่ว กำจัดวัชพืชโดยการถอนหรือใช้เครื่องตัด เป็นต้น เกษตรกรส่วนใหญ่ให้น้ำโดยใช้เครื่องรดน้ำลงเรือเข็นไปตามร่องสวน และบางสวนเริ่มนำระบบสปริงเกอร์มาใช้ และจัดการน้ำในสวนโดยเปิดปิดท่อน้ำน้ำเข้าสู่สวนในระดับที่ต้องการตามการขึ้นลงของน้ำในคลอง ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครัวเรือน เนื่องจากพื้นที่ไม่มาก แต่บางช่วงที่งานเร่งรีบ จะใช้วิธีเอาแรงกันในหมู่ญาติ เพื่อนฝูง หรือจ้างแรงงานบ้าง เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาช่วยในการผลิต ได้แก่ เครื่องตัดหญ้า เครื่องสกัดสมุนไพร เครื่องรดน้ำ เทคโนโลยีเรื่องสูบน้ำ โซลาร์โมน เป็นต้น นอกจากนี้มีการใช้

ภูมิปัญญาต่างๆ มาช่วยการผลิตในรูปแบบเกษตรยั่งยืน อาทิ การปลูกพืชหลายระดับ การตัดแต่งกิ่ง การขยายพันธุ์พืช การควบคุมวัชพืชในสวน เป็นต้น

การศึกษาการตลาดในรูปแบบต่างๆ ทำให้เห็นว่าในสมัยก่อนเป็นการทำเกษตรที่ไม่ได้มุ่งขายอย่างเดียว ส่วนใหญ่จะปลูกเพื่อกิน เหลือจึงจะนำไปขาย รูปแบบตลาดยังเป็นแบบง่าย ๆ ชาวบ้านปลูกผลผลิตไม่ซ้ำกัน จึงไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องการแย่งตลาด ส่วนการตลาดในปัจจุบันมีเหตุและปัจจัยหลายประการเข้ามากระทบ โดยเฉพาะปัญหาด้านการผลิต ราคาผลผลิตไม่แน่นอนขึ้นลงเร็ว เกษตรกรต้องพยายามเรียนรู้กลไกตลาดควบคู่กับเทคนิคด้านการผลิต บางครั้งเกิดปัญหาความเสี่ยงในการลงทุน ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น การปลูกพืชผลเป็นการปลูกเพื่อขายทุกอย่างและซื้อทุกอย่างที่กิน ส่วนการตลาดในอนาคตที่กลุ่มฯ ต้องการ ส่วนใหญ่อยากได้ตลาดที่สามารถขายตรงต่อผู้บริโภคเลย เป็นตลาดที่ใกล้ เดินทางสะดวก มีความเป็นธรรมด้านราคา มีตลาดกว้างไกลออกไปถึงการส่งออก แต่เกษตรกรยังขาดศักยภาพ จึงต้องการให้ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมสนับสนุน

สำหรับการทดลองจำหน่ายผลผลิตของสมาชิก เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนารูปแบบการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มฯ รูปแบบตลาดที่กลุ่มฯ ทดลองมีทั้งหมด 6 รูปแบบ คือ

- 1) ตลาดนัดสินค้าชุมชน ภายในมหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม ทุกวันพุธที่ 2-4 ของเดือน
- 2) ตลาดนัดสินค้าหน้าคณะสิ่งแวดล้อมฯ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา ทุกวันศุกร์
- 3) ตลาดผักผลไม้ไร้สารพิษ ภายในชุมชนปทุมมอโสภ ทุกวันอาทิตย์
- 4) ตลาดตามงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานวัฒนธรรม งานตลาดนัดสุขภาพ ฯลฯ
- 5) ตลาดน้ำวัดสระเพชร์ ริมสะพานโพธิ์แก้ว อ.สามพราน ทุกวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และ

6) ตลาดทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลผลิตที่จำหน่ายได้แก่ ฝรั่ง ชมพู กล้วย มะม่วง กะทอน พืชผัก อาทิ ยอดมะพร้าวอ่อน ผักหวาน ยอดฟักทอง พริก มะนาว ผักปรัง น้ำเต้า เป็นต้น

จากการดำเนินการวิจัยมีผลพลอยได้เกิดขึ้นหลายประการ อาทิ การมีตลาดจำหน่ายสินค้าที่มั่นคงแน่นอน จำหน่ายได้ตลอดทั้งปี ทำให้ทราบถึงข้อมูลการตลาดเพื่อนำมาปรับปรุงด้านการผลิตให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค การได้พบกับผู้บริโภคโดยตรง ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทำให้เห็นช่องทางการขายกลุ่ม ทำให้สมาชิกกลุ่มฯ มีกิจกรรมทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมากขึ้น และเป็นโอกาสที่จะเปิดรับสมาชิกใหม่เข้ามาได้ง่ายขึ้น เพราะสมาชิกที่ได้ดำเนินการวิจัยคาดว่า จะมีการหาตลาดเพิ่มและดีขึ้นอีก

แนวทางการตลาดที่ดีและการเรียนรู้กันภายในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง อาจทำให้สมาชิกหันมาทำการเกษตรปลอดสารพิษเพิ่มมากขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ยังได้รู้จักกับเครือข่ายเกษตรธรรมชาติในที่อื่นๆ ทำให้ได้พบเพื่อนร่วมอุดมการณ์ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้เกิดความมั่นใจในการ

ทำเกษตรแบบยั่งยืนมากขึ้น และมีโอกาสรวมตัวกันเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ที่สามารถส่งผลทางนโยบายระดับประเทศให้มองเห็นคุณค่าและมีการส่งเสริมการทำเกษตรในแนวทางนี้มากขึ้น

ในส่วนของผลกระทบต่อชุมชน เกิดขึ้นในกลุ่มญาติของสมาชิกที่ได้ไปทดลองขายผลผลิตด้วยตนเอง เกิดการพูดคุยบอกต่อ จึงเริ่มมีการนำผลผลิตบางอย่างที่ปลอดสารพิษมาฝากขาย

งานวิจัยระบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน (2543) โดย ชมชวน บุญระหงส์ พบว่า ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบตลาดทางเลือกสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนควรมีหลากหลายรูปแบบ (สหกรณ์ ตลาดนัด ตลาดขายตรง/ตลาดกลาง ตลาดท้องถิ่น) นั่นคือ ไม่ยึดติดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่จะใช้รูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก ได้แก่ ชนิด ปริมาณ และความหลากหลายของสินค้า ความยากง่ายของการคมนาคม ต้นทุนการขนส่ง และความคุ้มค่า ความแตกต่างของราคาที่ได้รับ

การปฏิสัมพันธ์ทางการตลาดที่มีความยุติธรรมและแสดงถึงความเป็นเพื่อน นอกจากนี้ยังส่งผลให้โรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครองหลายพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน หันมาตระหนักถึงคุณค่าของสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ส่วนองค์กรตลาดนัดสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนก็มีความเข้มแข็งมากขึ้น และคาดว่าจะเกิด “เครือข่ายตลาดนัดสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนเชียงใหม่-ลำพูน” หรือตลาดนัดอาจจะกลายเป็นรูปแบบตลาดทางเลือกที่ได้รับความนิยมทั้งในและต่างประเทศ

ในส่วนของตลาดทางเลือกในปัจจุบันมี 4 รูปแบบ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการขยายตัวของการทำเกษตรกรรมยั่งยืน ดังนี้

- 1) ตลาดท้องถิ่นหรือตลาดในชุมชนเป็นรูปแบบที่เกษตรกรควรทำเป็นอันดับแรก
- 2) ตลาดนัด เหมาะสำหรับเกษตรกรที่อาศัยใกล้เมือง คมนาคมสะดวก
- 3) ตลาดแบบสหกรณ์ สามารถสร้างความเชื่อมั่นแก่เกษตรกรได้ว่าขายผลผลิตได้แน่นอน หากใช้กระบวนการผลิตทางธรรมชาติ และเหมาะสำหรับเกษตรกรห่างไกลเมือง
- 4) ตลาดขายตรงและตลาดกลาง เพื่อเป็นตลาดขายส่งสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน น่าจะเหมาะสมกับสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนในอนาคต

วัชร ปิ่นทอง (2543) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษ ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

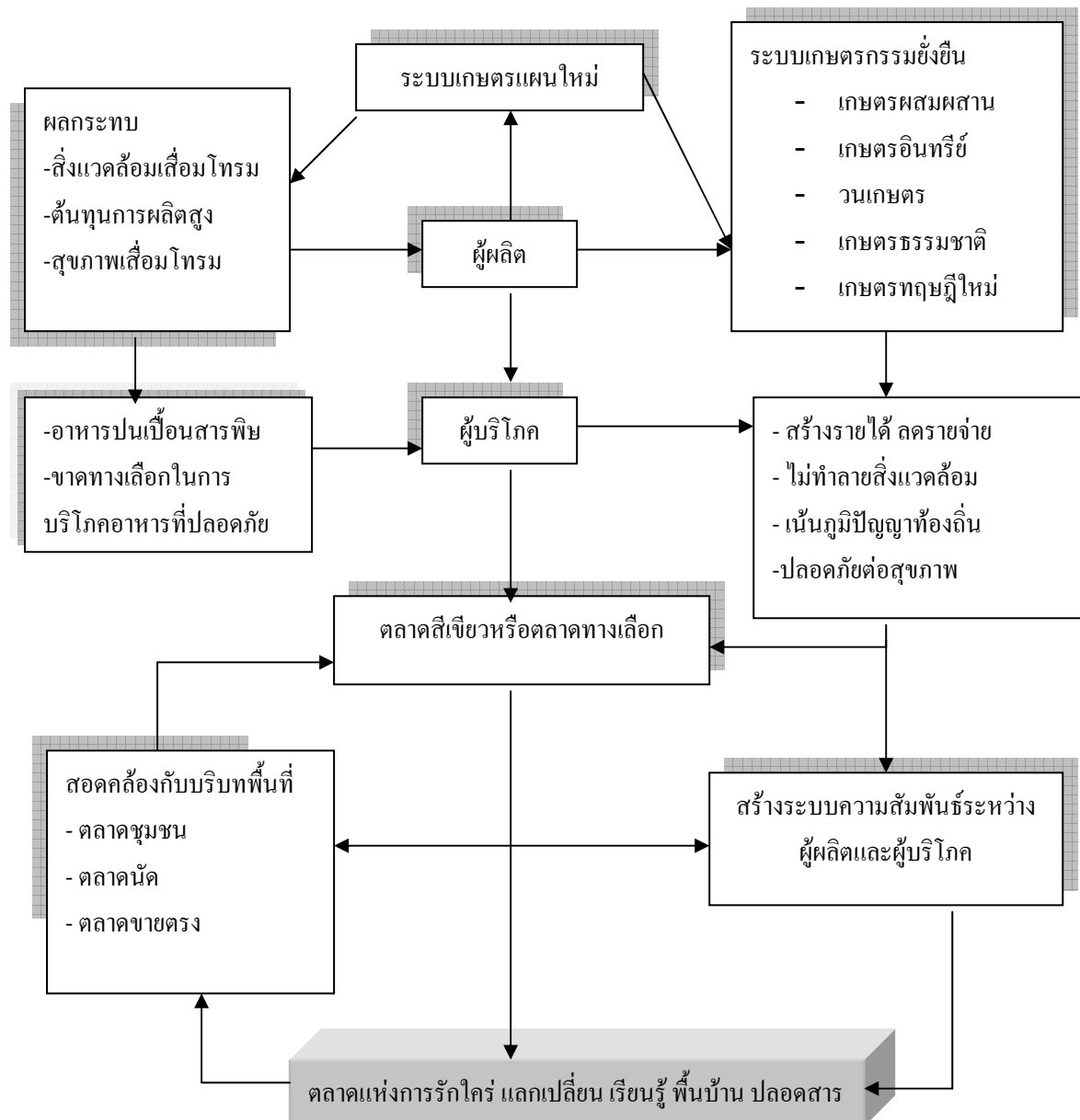
จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จมีอยู่ 2 ปัจจัยคือ (1) ปัจจัยภายในชุมชน คือความตระหนักในปัญหานิวเคลียร์ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติซึ่งช่วยแพร่กระจายแนวคิดเกษตรกรรมทางเลือกได้ด้วยทางหนึ่ง และองค์กรหรือกลุ่มชาวบ้านมีความเข้มแข็ง (2) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ กระแสพัฒนาประเทศที่ทำให้เกิดปัญหาซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรหาทางเลือกใหม่ๆ การเผยแพร่ของสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับแนวคิดของเกษตรกรรมทางเลือก รวมทั้งการนำเสนอกรณีตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรพัฒนาเอกชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเชื่อมต่องานเครือข่ายการเรียนรู้ นอกชุมชน โดยการเข้าร่วมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ประชุมและเปลี่ยนประสบการณ์ของ เกษตรกร

ปัจจัยสุดท้ายคือ ตลาดซึ่งเริ่มมีอุปสงค์ต่อผลิตผลปลอดสารพิษ แม้ว่าเกษตรกรจะเน้นการ ซื้อขายในชุมชน และมีรายได้ตลอด ปัจจัยภายในและภายนอกต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตขึ้นในชุมชนและนำไปสู่ความสำเร็จนั้น พบว่า มีช่วงการ เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตที่แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือช่วงทำไร่หมุนเวียน ช่วงผลิตพืชเศรษฐกิจและ ช่วงการหันมาทดลองเกษตรกรรมทางเลือก รูปแบบที่เกษตรกรใช้อยู่ในปัจจุบันคือเกษตรอินทรีย์ ไร่นาสวนผสม สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการผลิต คือ สาเหตุที่เป็นแรงผลักดันและแรงจูงใจ สารพิษ ดันทุน การตลาด หนี้สิน และขบวนการผลิต

นิคม ไชยวรรณและคณะ(2542) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขยายเกษตรกรรม ยั่งยืนของแม่ทา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการยอมรับและขยายตัวของเกษตรกรรมยั่งยืนใน ชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งเงื่อนไขออกเป็น (1) เงื่อนไขภายใน ได้แก่ ตัวเกษตรกรยังขาดความรู้ ความ เชื่อมั่นในแนวทางการทำเกษตรกรรมยั่งยืน การถือครองที่ดิน กรรมสิทธิ์ และขาดเงินทุน รวมทั้ง การรวมกลุ่มและองค์กรเครือข่ายของชุมชน (2) เงื่อนไขภายนอก ได้แก่ ระบบการตลาดการ จัดการผลผลิต และเจ้าหน้าที่หรือองค์กรส่งเสริม ปัจจัยทั้งหมดมีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกร เงื่อนไขทั้ง 2 กลุ่มข้างต้น จากการศึกษาพบว่า เงื่อนไขภายในสามารถแก้ไขได้โดยผ่านกระบวนการ เรียนรู้ และหนุนช่วยจากกลุ่มและเครือข่ายชุมชน (เกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มและเครือข่ายที่ เข้มแข็ง) ส่วนเงื่อนไขภายนอก ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องหนุนเสริม พร้อมทั้งพัฒนากระบวนการให้ สอดคล้อง และสัมพันธ์กัน ได้แก่ การส่งเสริมการผลิต การตลาด และการพัฒนามาตรฐาน ที่ ผู้บริโภคยอมรับเป็นแนวทางที่จะเกิดการยอมรับและขยายตัวของระบบการผลิตแบบเกษตรกรรม ยั่งยืน กับชุมชนเป้าหมาย รวมทั้งมีความยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไปของตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม

ความเป็นมาของตลาดนัดสีเขียว

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคามเกิดจากความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรภาครัฐ ที่ดำเนินงานส่งเสริมกระบวนการผลิต และการแปรรูปที่เอื้อต่อสุขภาพ ในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการและแนวคิดการขับเคลื่อนงานพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน โดยจังหวัดมหาสารคามได้มี กลุ่มองค์กรทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนร่วมสนับสนุน และหนุนเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเกษตรเคมี ไปเป็นระบบการเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งมีกลุ่มเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และมีผลผลิตออกสู่ระบบตลาดเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และสร้างความยั่งยืนของระบบสิ่งแวดล้อมในไร่นา แต่ผลผลิตของเกษตรกรดังกล่าว ส่วนใหญ่เมื่อออกสู่ตลาด ไม่มีความแตกต่างจากผลผลิตที่ไม่ปลอดสารพิษ หรือผลผลิตจากวิธีการผลิตแบบเกษตรเคมี ทั้งในแง่ของราคา และคุณภาพ ในขณะที่ผู้บริโภค ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และความสนใจที่จะสร้างระบบการตลาดที่ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมไปถึงผู้บริโภคขาดทางเลือกในการบริโภคสินค้าเกษตร ตลอดจนผู้บริโภคขาดความมั่นใจในสินค้าที่ตนเองบริโภคว่ามีความปลอดภัยจริงหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน จึงก่อให้เกิดแนวคิดในการสร้างตลาดทางเลือกที่เป็นตลาดสีเขียว หรือตลาดที่มีการจำหน่ายพืชผักปลอดสารพิษ และผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ โดยมีผู้ผลิตที่ทำหน้าที่เป็นผู้จำหน่ายด้วยตนเอง ภายในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

องค์กรที่เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ประกอบด้วย

1. ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพ จังหวัดมหาสารคาม (สสส.มค)
2. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดมหาสารคาม (ร้านมันยืน)
3. โครงการฟื้นฟูสุขภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน (คฟป.)
4. โรงพยาบาลมหาสารคาม
5. เทศบาลเมืองมหาสารคาม

ซึ่งทั้งห้าหน่วยงานดังกล่าว ต่างก็มีนโยบาย แผนงาน และโครงการ ในการส่งเสริมให้เกษตรกร ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี รวมไปถึงการรณรงค์ให้เกษตรกร และประชาชนทั่วไปบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ด้วยการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดสารพิษ และเน้นการสร้าง

กระบวนการเรียนรู้เพื่อยกระดับการพัฒนาเกษตรกรให้สามารถสร้างพื้นที่ต้นแบบ และมีผลผลิตปลอดภัยออกสู่ตลาด เพื่อให้ผู้บริโภคได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย

วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดตั้งเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว คือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร เพื่อยกระดับองค์ความรู้ และกระบวนการสร้างความตระหนักให้กับผู้บริโภค รวมไปถึงการดำเนินงานส่งเสริมระบบการผลิต และการแปรรูปที่เอื้อต่อสุขภาพในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารที่ปลอดภัยต่อการบริโภคได้ โดยแนวทางการดำเนินงานของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว คือ

1. การสร้างทางเลือกให้ผู้บริโภค ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยจากสารพิษ
2. การส่งเสริม และสนับสนุนให้เกษตรกรในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ที่ทำการผลิตในวิถีพอเพียง ได้มีช่องทางในการกระจายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม
3. การเชื่อมโยงประสบการณ์เรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตกับผู้ผลิต และผู้ผลิตกับผู้บริโภค โดยมีพื้นที่สาธารณะประโยชน์เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อวันอาทิตย์ที่ 17 กันยายน 2549 โดยจะมีการตั้งตลาดนัดสีเขียวในทุกๆวันอาทิตย์ตั้งแต่เวลา 14.00-19.00 น. ณ สวนสุขภาพศรีสวัสดิ์ดำเนิน (ตรงข้ามโรงเรียนเทศบาลศรีสวัสดิ์) ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม โดยงบประมาณระยะแรกเริ่มนั้น องค์การภาคีแต่ละองค์กรร่วมสนับสนุนงบประมาณองค์กรละ 2,000 บาท เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานในระยะเริ่มต้น เช่น การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ค่าสาธารณูปโภค ค่าวิทยากร ค่าวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นงบประมาณสมทบจากสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ซึ่งได้มาจากการเก็บค่าแผง (ค่าสมาชิก) รายละ 3 บาท และได้มีการปรับเพิ่มเป็น 5 บาท เพื่อนำเงินไปใช้เป็นงบประมาณในการจัดการ และการดูแลความเรียบร้อยของตลาด ต่อมาจึงได้ปรับเพิ่มเป็น 10 บาทเนื่องจากต้องนำงบประมาณดังกล่าวไปใช้เป็นการตอบแทนเทศกิจที่ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของตลาดในแต่ละสัปดาห์

สมาชิกที่มีสิทธิ์นำผลผลิตของตนมาวางขายได้นั้น จะมาจากการคัดเลือก และการรับรองโดยองค์กรภาคี ซึ่งอาจจะนำผลผลิตมาขายด้วยตนเอง หรือฝากขายผ่านทางสมาชิกคนอื่นที่สังกัดกลุ่มองค์กรเดียวกัน หรืออยู่ภายในหมู่บ้านเดียวกัน และมีคณะกรรมการตลาดนัดสีเขียวที่มาจากการเสนอชื่อโดยองค์กรภาคีจำนวนองค์กรละ 2 คน รวมทั้งหมด 10 คน ทำหน้าที่ควบคุม ดูแลความเรียบร้อยภายในตลาดนัดสีเขียว

วัตถุประสงค์ของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

1. เพื่อรณรงค์เผยแพร่ผลผลิตที่เอื้อต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อส่งเสริมเกษตรกรรายย่อยที่ทำการผลิตในวิถีเกษตรพอเพียง
3. เพื่อเป็นเวทีระหว่างกลุ่มผู้ผลิตและผู้บริโภคในรูปแบบตลาดที่เป็นธรรม
4. เพื่อเป็นเวทีเชื่อมโยงประสบการณ์ความรู้จากผู้ผลิตสู่ผู้บริโภค

คณะกรรมการ และที่ปรึกษาเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

คณะกรรมการ

1. นางสาวอรุณวดี	หงษ์อุดร	ผู้ประสานงานเครือข่าย ฯ
2. อาจารย์กนกพร	รัตนสุธีระกุล	คณะกรรมการ
3. นางสาวจิตติพร	สกุลจร	คณะกรรมการ
4. นางสาวนุจนาต	โฮมแพน	คณะกรรมการ
5. นายสุทธิจิตต์	จิตยานนท์	คณะกรรมการ
6. นายนิวัฒน์	เคสันเทียะ	คณะกรรมการ
7. นางชนิดา	มายุ้งแสง	คณะกรรมการ
8. นางนฤจิตา	โยมไธสง	คณะกรรมการ

ที่ปรึกษา

1. นายทิตติรัตน์ ประสพสันต์วัฒนา	นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองมหาสารคาม
2. นพ.วีระพันธ์ สุพรรณไชยมาตย์	ผู้อำนวยการโรงพยาบาลมหาสารคาม
3. ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา	นักวิชาการ และผู้ประสานงาน
สกว.มหาสารคาม
4. นายสุเมธ ปานจำลอง	เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน
5. นายเรืองเดช โพธิ์ศรี	เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน
6. นางจรรยา แสนสุภา	เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกมหาสารคาม
7. อ.ชรรชกร วัฒนารักษ์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
8. นางสาวทรรศวรรณ เดชมลาลา	โรงพยาบาลมหาสารคาม
9. ผศ.บุญเลิศ สดสุขชาติ	ประธานชมรมผู้บริโภค
จ.มหาสารคาม / สื่อมวลชนอิสระ

รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

1. การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และอาหารพื้นบ้าน
2. การสาธิตเทคนิคเกษตรปลอดสาร
3. การเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์

มาตรฐานของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

1. มีการตรวจแปลงในทุกพื้นที่ โดยมีทีมพี่เลี้ยง(องค์กรภาคี)เป็นผู้ดำเนินงาน
2. อาหาร เน้นอาหารที่มีในท้องถิ่นอีสาน และเป็นผลผลิตในครัวเรือนของสมาชิก
3. คณะกรรมการตลาดนัดสีเขียว มาจากการเสนอชื่อโดยองค์กรภาคี 5 องค์กร องค์กรละ 2 คน ได้แก่

1) นายรังสรรค์ เดชพลมัตย์	(สสส.)
2) นางฉวีวรรณ พรหมคอนกลอย	(สสส.)
3) นางสมควร โยวะศรี	(ม้นยีน)
4) นางสาวทองดี ทองพิลา	(ม้นยีน)
5) นางน้อย พะโคศรี	(โรงพยาบาลฯ)
6) นางวิมล วังหอม	(โรงพยาบาลฯ)
7) นางหนูพัค ม่วงพล	(เทศบาลฯ)
8) นางกรรณา พรหมโคตร	(เทศบาลฯ)
9) นางสงวน ทาเพชร	(คฟป.)
10) นางพานทอง เมืองชมพู	(คฟป.)

4. สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว มาจากการคัดเลือก และการรับรองการผลิตโดยองค์กรภาคีทั้ง 5 องค์กร ดังนี้

ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพ จังหวัดมหาสารคาม (สสส.มก) ได้แก่

- บ้านหนองผือ อ.โกสุมพิสัย
บ้านบ่มทุ่ง อ.วาปีปทุม
บ้านส่องเหนือ อ.เมืองมหาสารคาม
บ้านไคร่นุ่น อ.กันทรวิชัย
บ้านหัวหนองคู อ.นาเชือก
บ้านหนองกุงเต่า อ.เมืองมหาสารคาม

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดมหาสารคาม (เครือข่ายประชาชนสีเขียว/ร้าน
มันยืน) ได้แก่

บ้านแมค อ.เมืองมหาสารคาม

บ้านหนองโจ้ง อ.วาปีปทุม

บ้านหนองคู – ศรีวิสัย อ.เมืองมหาสารคาม

โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการทำการเกษตร
แบบผสมผสาน (คฟป.) ได้แก่

บ้านโนนธรรม – โนนทอง อ.บรบือ

โรงพยาบาลมหาสารคาม ได้แก่

บ้านอุปราช อ.เมืองมหาสารคาม

บ้านร่วมใจ อ.เมืองมหาสารคาม

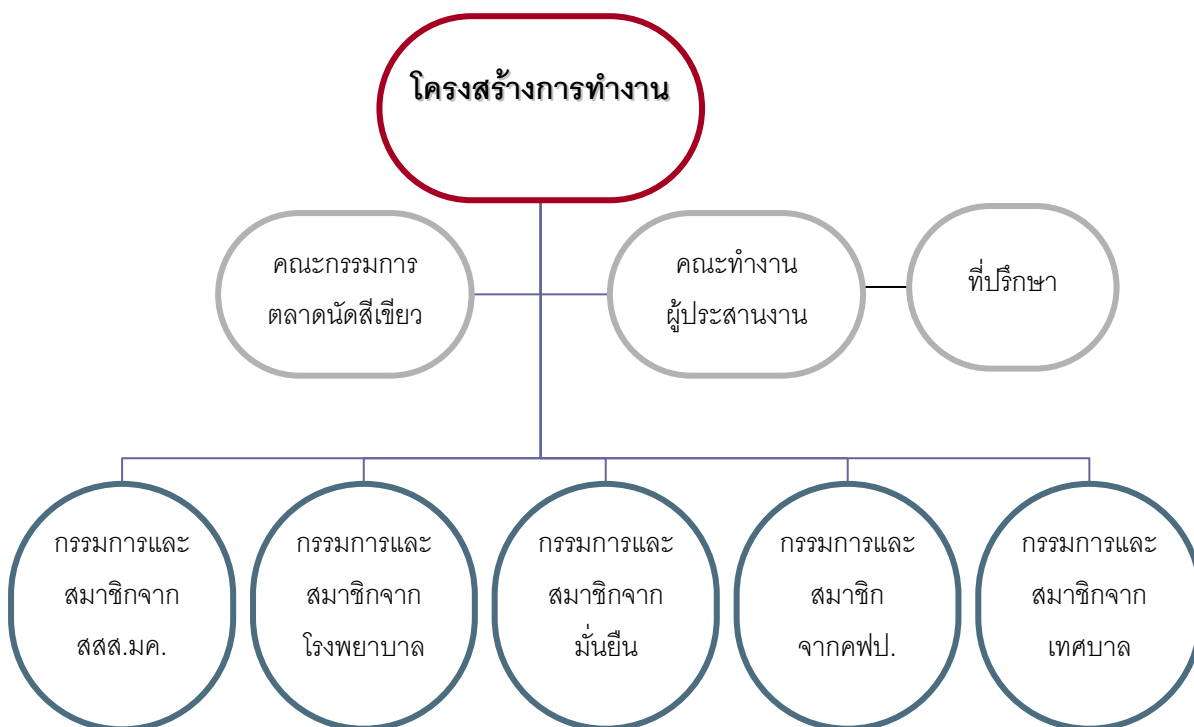
บ้านดงน้อย อ.เมืองมหาสารคาม

บ้านหนองคู-ศรีวิสัย อ.เมืองมหาสารคาม

เทศบาลเมืองมหาสารคาม ได้แก่

ชุมชนชัยญา อ.เมืองมหาสารคาม

ชุมชนโนนศรีสวัสดิ์ อ.เมืองมหาสารคาม

บทบาทหน้าที่ตามโครงสร้างการทำงาน

สมาชิกตลาดนัดสีเขียว มีบทบาทหน้าที่ร่วมกันสอดส่องดูแลความเรียบร้อยของตลาด และแจ้งปัญหาที่พบให้กรรมการกลุ่มสังกัด หรือคณะกรรมการตลาดนัดสีเขียวรับทราบ

กรรมการย่อยประจำกลุ่ม เป็นกรรมการของแต่ละกลุ่มที่ถูกคัดเลือกจากองค์กรพี่เลี้ยง หรือเป็นบุคคลที่สมาชิกคัดเลือกขึ้นภายในกลุ่ม ซึ่งทำหน้าที่ (1) ตรวจสอบและดูแลความเรียบร้อยของสมาชิกภายในกลุ่มสังกัด (2) แจ้งปัญหาหรือข้อเสนอมายังสมาชิกให้คณะกรรมการตลาดนัดสีเขียวได้รับทราบ

คณะกรรมการตลาดนัดสีเขียว มีบทบาทหน้าที่หลักในการบริหารจัดการตลาดนัดสีเขียว ได้แก่ (1) การเก็บเงินค่าแผง (2) ดูแลความเรียบร้อยของตลาดและสมาชิก รวมไปถึงตรวจสอบผลผลิตที่สมาชิกลำมาจำหน่ายในแต่ละสัปดาห์ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับ (3) พิจารณาทะเลาะสมาชิกที่ฝ่าฝืนร่วมกัน (4) ตรวจสอบบัญชีรายรับและรายจ่ายของตลาดนัดสีเขียว (5) ตรวจสอบรูปแบบการผลิตและผลผลิตของสมาชิกในระดับแปลง (6) นำเสนอแผนพัฒนาศักยภาพของกรรมการและสมาชิก ต่อคณะทำงาน และ (7) ประสานงานกับคณะทำงาน

คณะทำงานและผู้ประสานงานเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว มีหน้าที่ (1) ประสานงานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชน (2) จัดทำแผนเพื่อพัฒนาศักยภาพคณะทำงาน คณะกรรมการ และสมาชิกตลาดนัดสีเขียว

เงื่อนไขของสินค้าที่อนุญาตให้จำหน่าย และกฎระเบียบของตลาดนัดสีเขียว

1. เน้นผัก ผลไม้จากแปลงเกษตรกรรมและต้องเป็นพืชผลตามฤดูกาล
2. เนื้อสัตว์ และอาหารแปรรูป เน้นผลผลิตในครัวเรือน เช่น ไก่ เป็ด ไข่ ที่เลี้ยงในระบบอินทรีย์หรือธรรมชาติ ยกเว้น อาหารแปรรูปที่รับรองโดยเทศบาล
3. ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง
4. ไม่ใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี
5. มีองค์กรสังกัด(สสส. มั่นยืน คฟป. รพ. เทศบาล) และให้การรับรอง
6. มีโครงสร้างการทำงาน และมีการปฏิบัติจริง
7. มีการยอมรับภายในกลุ่ม (แล้วแต่ความเหมาะสมขององค์กรรับรอง)
8. มีการตรวจ ติดตามระดับแปลงสม่ำเสมอ โดยให้ถือเป็นหน้าที่ขององค์กรสังกัด หรือใช้กลุ่มเป็นกลไกในการตรวจสอบกระบวนการผลิต หรือดำเนินการร่วมกัน
9. ใช้สารอินทรีย์ในการเพิ่มผลผลิต
10. ไม่ใช้สารเคมีในการแปรรูปอาหาร (สารเคมีตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข)

การตรวจสอบผลผลิตและสมาชิกผู้ขาย

วิธีการระดับกลุ่ม(องค์กรภาคี)

1. ให้ประธานกลุ่ม หรือคณะกรรมการของแต่ละกลุ่มเป็นผู้ติดตาม ควบคุม ดูแล และตรวจสอบการผลิตของสมาชิกให้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันของตลาด อย่างสม่ำเสมอ
2. ประสานงานกับคณะกรรมการหรือคณะทำงานของตลาด ในกรณีปัญหาที่ไม่สามารถดำเนินการแก้ไข หรือตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

วิธีการระดับเครือข่าย

1. คณะกรรมการตลาดและคณะทำงานติดตาม และตรวจสอบผลผลิตที่สมาชิกลำนำจำหน่าย โดยให้เป็นไปตามเงื่อนไขของสินค้าที่สามารถนำมาจำหน่ายได้
2. สุ่มตรวจผลผลิตของสมาชิกภายในตลาดนัด เพื่อหาสารเคมีตกค้าง โดยหากพบว่ามีการลักลอบใช้สารเคมี และปุ๋ยเคมีในการผลิต รวมไปถึงสารเคมี (ตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข) ในการแปรรูปอาหาร จะมีมาตรการในการจัดการ ดังนี้
 - ครั้งที่ 1 ตักเตือน
 - ครั้งที่ 2 ตักเตือน
 - ครั้งที่ 3 ให้หยุดพักชั่วคราว
 - ครั้งที่ 4 ให้ออกจากตลาดเป็นสมาชิกเครือข่าย ฯ
3. มีการตรวจสอบผู้ขายในตลาด(ผู้ที่มีสิทธิ์เข้ามาขายได้ต้องเป็นสมาชิกเท่านั้น) โดยคณะกรรมการตลาดจะมีหน้าที่ในการตรวจบัตรสมาชิก และสมาชิกจะสอดส่องดูแลร่วมกัน เพื่อป้องกันปัญหาความวุ่นวายที่เกิดจากกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าภายนอกเครือข่าย และมีมาตรการในการจัดการผู้ไม่มีบัตรสมาชิกดังนี้

สมาชิกที่ทำบัตรหาย จ่ายค่าทำบัตรใหม่ 30 บาท

สมาชิกที่มีบัตรแต่ไม่นำบัตรมา จ่ายค่าปรับ 10 บาท

คนที่ไม่มีบัตร แล้วลักลอบเข้ามาขาย

- ครั้งที่ 1 เตือน

- ครั้งที่ 2 ปรับ 100 บาท

บริบททั่วไปของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

สภาพทั่วไปของตลาดนัดสีเขียว

ตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม จะมีการตั้งตลาดนัดในทุกๆวันอาทิตย์ ณ สวนสุขภาพศรีสวัสดิ์ดำเนิน ซึ่งในปัจจุบันสมาชิกจะเริ่มนำผลผลิตของตนเองมาวางจำหน่ายตั้งแต่เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป จนถึงเวลา 19.00 น. สมาชิกจึงจะเริ่มเก็บของ แผลง และทำความสะอาดบริเวณพื้นที่ที่ตนเองตั้งแผง

ในแต่ละสัปดาห์จะมีสมาชิกรับผลผลิตของตนเองมาวางขาย เฉลี่ยสัปดาห์ละ 80 ราย นอกจากนั้นจะมีกลุ่มพ่อค้า แม่ค้านอกเครือข่ายเข้ามาจำหน่ายสินค้าภายในพื้นที่ตลาดนัดสีเขียว โดยไม่ได้รับอนุญาตทุกสัปดาห์ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา

นอกจากนั้นสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ด้วยการพูดคุย การแบ่งปันผลผลิตที่เหลือจากการขาย รวมไปถึงการให้ความช่วยเหลือกันตามโอกาสอันควร แสดงให้เห็นถึงทุนทางสังคมที่เริ่มปรากฏขึ้นในตลาดนัดสีเขียว

สมาชิกตลาดนัดสีเขียว

สมาชิกตลาดนัดสีเขียวส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ (ยกเว้นสมาชิกจากเทศบาลบางรายที่ผลิตและจำหน่ายอาหารแปรรูป) ที่มีองค์กรภาคีทั้ง 5 องค์กร เป็นองค์กรสังกัด และเป็นผู้คัดเลือกและรับรองการผลิตว่าปลอดภัย และปลอดสารอย่างแท้จริง โดยจะมีการตรวจสอบการผลิตและผลผลิตก่อนที่จะเข้าเป็นสมาชิก ก่อนจึงจะอนุญาตให้เกษตรกรมีสิทธิ์เข้ามาจำหน่ายผลผลิตของตนยังตลาดนัดสีเขียวได้

สมาชิกตลาดนัดสีเขียวจะนำผลผลิตที่ได้จากแปลงตน จากสมาชิกที่สังกัดกลุ่มหรือองค์กรเดียวกัน รวมไปถึงผลผลิตจากเกษตรกรในชุมชนเดียวกันที่มั่นใจว่าปลอดสารพิษจริง มาจำหน่ายที่ตลาดนัดสีเขียว ทั้งในรูปแบบของการฝากขาย และการรับมาขาย นอกจากนี้ยังมีสมาชิกตลาดนัดสีเขียวบางส่วนที่เก็บของป่าและพืชพันธุ์ตามธรรมชาติมาจำหน่ายที่ตลาดนัดสีเขียวด้วย นอกจากพืชผักปลอดสารพิษแล้ว มีสมาชิกตลาดนัดสีเขียวบางส่วนที่ได้รับอนุญาตให้ผลิตอาหารแปรรูป และอาหารสำเร็จรูป มาจำหน่ายในตลาดนัดสีเขียวได้

ส่วนผลผลิตที่เหลือจากการขายในแต่ละสัปดาห์นั้น สมาชิกตลาดนัดสีเขียวบางรายจะนำมาแลกเปลี่ยนกัน ทั้งในรูปแบบผลผลิตกับผลผลิต และผลผลิตกับเงิน สมาชิกตลาดนัดสีเขียวบางรายจะนำมาแบ่งปันให้กับสมาชิกรายอื่นๆ สมาชิกตลาดนัดสีเขียวบางรายจะนำผลผลิตที่เหลือไปขายยังที่อื่นวันต่อมา และสมาชิกตลาดนัดสีเขียวบางรายจะนำผลผลิตที่เหลือกลับไปทำปุ๋ยหรือน้ำหมักชีวภาพ เพื่อนำมาใช้ในระบบการผลิตของตนเอง

การบริหารจัดการภายในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

การบริหารจัดการภายในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวในปัจจุบัน มีดังนี้

1. มีคณะกรรมการตลาดนัดสีเขียวที่เป็นตัวแทนจากองค์กรภาคีทั้ง 5 องค์กร จำนวน 10 คน ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ และควบคุมดูแลความเรียบร้อยภายในตลาดนัดสีเขียว โดยมีคณะทำงานทำหน้าที่ในการกำกับ ดูแลการดำเนินงานของตลาดนัดสีเขียว
2. มีการเก็บค่าสมาชิก(ค่าแวง)รายละ 10 บาทต่อสัปดาห์ เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายกลางสำหรับดำเนินกิจกรรมภายในตลาด เช่น การจัดทำสื่อเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว การจัดทำป้ายเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว การจัดทำแผ่นพับ การทำบัตรสมาชิก ซื่ออุปกรณ์ทำความสะอาด ค่าตอบแทนเทศกิจ เป็นต้น
3. มีสื่อสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวที่อนุญาตให้สมาชิกเป็นเจ้าของได้คนละ 1 ตัวเท่านั้น
4. มีการตรวจบัตรสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว หากพบผู้ที่ไม่มียบัตรสมาชิก จะมีมาตรการในการจัดการดังนี้
 - 4.1 สมาชิกที่ทำบัตรหาย จ่ายค่าทำบัตรใหม่ 30 บาท
 - 4.2 สมาชิกที่มีบัตรแต่ไม่นำบัตรมา จ่ายค่าปรับ 10 บาท
 - 4.3 บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่สมาชิก แล้วลักลอบเข้ามาขาย
 - 4.3.1 ครั้งที่ 1 เตือน
 - 4.3.2 ครั้งที่ 2 ปรับ 100 บาท
5. มีป้ายเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ที่แสดงเงื่อนไขของสินค้าที่อนุญาตให้นำมาขาย และกฎระเบียบของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว
6. มีคณะกรรมการตลาดนัดสีเขียว ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้บริโภคที่มาซื้อของในตลาดนัดสีเขียวเป็นประจำทุกสัปดาห์ มีการแจกแผ่นพับให้กับผู้บริโภคเพื่อประชาสัมพันธ์ รวมไปถึงชี้แจงรายละเอียดเงื่อนไขของสินค้าที่อนุญาตให้นำมาขาย และกฎระเบียบของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว
7. มีการจัดแบ่งหน้าที่ให้สมาชิกตลาดนัดสีเขียวเป็นผู้ดำเนินการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณพื้นที่ของตนเอง
8. อนุญาตให้สมาชิกวางโต๊ะขายสินค้าได้คนละ 1 ตัวเท่านั้น และโต๊ะของสมาชิกแต่ละคนจะมีชื่อและเครือข่ายที่สังกัดติดไว้ เพื่อให้สะดวกต่อการจัดการ และการควบคุมดูแลของคณะกรรมการในการจัดเก็บโต๊ะ
9. ใช้มติในที่ประชุมเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจต่างๆอันส่งผลต่อประโยชน์โดยรวมของตลาด

ผู้บริโภคร

ผู้บริโภครที่มำซื้อสินค้ำที่ตลาดนัดสี่เจี๋ยว ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น และต้องการซื้อสินค้ำในรำคำถูกร ในขณะทีผู้บริโภครส่วนใหญ่ยังไม่ทรำบ และไม่เข้ำใจถึงวัตถุดิบประสงค้ รวมไปถึงเจือ้นไขของสินค้ำที่อนุญาตให้สมำชิกนำมำจำหน่ำย และกฎระเบียบของเครือข่ำยตลาดนัดสี่เจี๋ยว นอกจากนั้นผู้บริโภครส่วนใหญ่ยังไม่ค้ำนึ่งถึงควำมปลอดภัยของผลผลิตที่นำมำจำหน่ำยในตลำน และไม่ตระหนักถึงผลกระทบต่อสุขภำพที่จะตมมำภำยหล่ง

สภำพปัญหำของตลาดนัดสี่เจี๋ยว

คณะกรรมกรมรตลาดนัดสี่เจี๋ยวยังไม่มีการปฏิบัติงำนตมหน้ำที่อย่ำงเป็นรูปธรรม

คณะท่งำน มีภำระหน้ำที่ และงำนประจำจึงทำให้อำไม่สมำกรเข้ำมำค้ำกับ คูแลการดำเนินงำนได้อย่างเต็มที

แผนการดำเนินงำนหรือกิจกรรมของตลาด ยังไม่สมำกรดำเนินกรได้ เนื่องจำกปัญหำ และข้อจำกค้ดำนต่งๆ เช่น ระยะเวลาที่สมำกรดำเนินกรได้ มีอยู่อย่ำงจำกค้ หรือเวลำว่งของผู้เข้ำร่วมกิจกรรมและผู้ดำเนินงำนไม่ตรงกัน เป็นต้น

สถำนะควำมเป็นกลุ่มของสมำชิก สมำชิกบำงกลุ่มยังไม่มีการรวมกลุ่มอย่ำงชัดเจน เป็นการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ กลุ่มเดียวกันต่งหมู่บ้านแต่ไม่รู้จักกัน ซึ่งส่งผลต่อกลไกการหนุนเสริมสภำพสมำชิก และการตรวจสอบผลผลิตของสมำชิกในแต่ละกลุ่ม

สมำชิกบำงร่ำยใช้สรเคมี ปุ๋ยเคมีในกรผลิต

สมำชิกบำงร่ำยซื้อผลผลิตจำกตลาด หรือรถข่ำยส่งมำจำหน่ำย

สมำชิกบำงร่ำยอนุญาตให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมำชิกของกลุ่ม (แต่อยู่ในชุมชนเดียวกัน) เข้ำมำจำหน่ำยสินค้ำในตลำนนัดสี่เจี๋ยว

สมำชิกบำงร่ำยไม่ทำควำมสะอาดบริเวณพื้นทีของตนเอง

ผู้บริโภครส่วนใหญ่ยังไม่ทรำบ และไม่เข้ำใจถึงวัตถุดิบประสงค้ รวมไปถึงเจือ้นไขของสินค้ำที่อนุญาตให้สมำชิกนำมำจำหน่ำย และกฎระเบียบของเครือข่ำยตลาดนัดสี่เจี๋ยว

ผู้บริโภครส่วนใหญ่ไม่ค้ำนึ่งถึงควำมปลอดภัยของผลผลิตที่นำมำจำหน่ำยในตลำนนัดสี่เจี๋ยว และไม่ตระหนักถึงผลกระทบต่อสุขภำพที่จะตมมำภำยหล่ง

ควำมต้องการของสมำชิกเครือข่ำยตลาดนัดสี่เจี๋ยว

1. ต้องการให้มีกรควบคุม และบ่งค้ำใช้กฎระเบียบข้อบ่งค้ำของเครือข่ำยตลาดนัดสี่เจี๋ยวอย่ำงเคร่งครัด เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหำต่งๆ เช่น ปัญหำคนที่ไม่ใช่สมำชิกเข้ำมำจำหน่ำยสินค้ำในตลำนนัดสี่เจี๋ยว เป็นต้น

2. ต้องการให้มีการตรวจแปลงของสมาชิก รวมไปถึงผลิตผลทางการเกษตร อาหารแปรรูป และอาหารสำเร็จรูป ที่สมาชิกลำมาจำหน่ายในตลาดนัดสีเขียวอย่างสม่ำเสมอ
3. ต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจ และให้ความรู้เรื่องเกษตรปลอดสารพิษกับผู้บริโภค
4. ต้องการให้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการตลาดนัดสีเขียวอย่างชัดเจน และต้องการให้คณะกรรมการตลาดนัดสีเขียวทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
5. ต้องการให้มีการจัดประชุมเป็นประจำทุกเดือน

บทที่ 4

กระบวนการและวิธีปฏิบัติการ

การกำหนดโจทย์วิจัย

โครงการวิจัย การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความเป็นเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวอย่างมีส่วนร่วม เกิดขึ้นโดยการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับศูนย์ส่งเสริมวิชาการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม (Node วิชาการจังหวัดมหาสารคาม) เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาโจทย์วิจัยที่มาจากฐานของปัญหาที่มีผลให้การทำงานของเครือข่ายไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ จากการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกันพบปัญหาที่นำมาสู่การดำเนินโครงการวิจัย มีดังนี้ (1) ระดับองค์ความรู้และแนวคิดการผลิตของสมาชิกที่แตกต่างกัน นำมาสู่ระดับการมีส่วนร่วม และความรู้สึกร่วมกันของความเป็น “องค์กรร่วม” แตกต่างกัน เช่น การนำผลผลิตจากตลาดเข้ามาจำหน่ายในตลาดนัดสีเขียว สมาชิกบางรายยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี (2) ขาดระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกก่อให้เกิดความไม่เป็นเครือข่ายเกิดขึ้น (3) ความเชื่อมั่นของผู้บริโภคที่มีต่อผลผลิตในตลาดนัดสีเขียว “ปลอดภัยจริงหรือไม่ - มีการตรวจสอบอย่างไร” จากปัญหาที่พบทางเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคามจึงได้เสนอโครงการวิจัยต่อทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้อาสาสมัครวิชาการเพื่องานวิจัยท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำงานวิจัยมาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์กรพี่เลี้ยง สมาชิก และผู้บริโภค บนพื้นฐานหลักการที่ว่าด้วย “รักใคร่ แบ่งปัน เรียนรู้ พื้นบ้าน ปลอดภัย”

กระบวนการพัฒนาโครงการ

กระบวนการพัฒนาโครงการเริ่มต้นจากการตั้งประเด็นพูดคุยถึงสภาพปัญหาของการขับเคลื่อนงานตลาดนัดสีเขียว โดยมีรูปแบบกระบวนการพัฒนาโครงการวิจัยในรูปของการเสวนากลุ่มย่อย Group Discussion โดยอาศัยช่วงเวลาของทุกวันอาทิตย์ที่มีตลาดนัดสีเขียวเกิดขึ้น กระบวนการเสวนาประกอบไปด้วย ที่ปรึกษาเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว คณะกรรมการตลาดนัดสีเขียว ใช้เวลาในระหว่างการขายสินค้ามาพูดคุย โดยประเด็นในการพูดคุยในแต่ละสัปดาห์มักมี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ปัญหาภายในตลาด (2) โจทย์วิจัยที่ต้องการพัฒนา โดยพบว่าผลของการมีการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่องทำให้คณะกรรมการเห็นสภาพปัญหาของการจัดการตลาดและบางอาทิตย์สภาพปัญหาเก่าก็ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ในขณะที่ปัญหาใหม่ก็ขึ้นเกิดในทุกอาทิตย์ แม้ว่าคณะกรรมการตลาดได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหาหลายอาทิตย์แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังไม่หมดไป ซึ่งนำมาสู่การวิเคราะห์ตลาดนัดสีเขียวว่าสภาพปัญหาเกิดขึ้นจากสาเหตุอะไร และทำไมเราไม่สามารถแก้ปัญหาได้ สุดท้ายได้ข้อสรุปว่า สาเหตุของปัญหาต่างๆเกิดขึ้นจาก

1. ระดับความรู้การทำการเกษตรอินทรีย์ที่ไม่เท่ากันของสมาชิกเครือข่าย
2. ผู้บริโภคยังไม่ตระหนักถึงการบริโภคพืชผักที่ปลอดภัยและอาหารพื้นบ้าน
3. ชุมชนโดยรอบขาดความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งตลาดนัดสีเขียว

ส่งผลให้ได้รับการร้องเรียนไปยังหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นว่าเป็นตลาดมาเฟีย 5 บาท เนื่องจากเป็นตลาดเฉพาะ ไม่สามารถให้แม่ค้าจากภายนอกเข้ามาขายได้ ผู้ที่จะมาขายได้ต้องเป็นสมาชิกเครือข่ายที่ผ่านการรับรองแล้วเท่านั้น

คณะวิจัยใช้เวลาประมาณ 3-4 ครั้งในการระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาประเด็นวิจัย โดยได้รับการหนุนเสริมและชี้แนะจากฝ่ายสนับสนุน คือ สกว.มหาสารคาม จนกระทั่งสามารถกำหนดประเด็นวิจัยได้

กระบวนการสร้างทีมและพัฒนาศักยภาพทีม

กระบวนการค้นหาทีม และพัฒนาศักยภาพทีม ในการดำเนินการวิจัย เริ่มตั้งแต่การกำหนดประเด็นวิจัย การพัฒนาโครงการ ได้มีการค้นหาและสร้างทีมวิจัยอยู่ตลอดเวลา โดยเบื้องต้นอันเป็นผลสืบเนื่องจากปัญหาของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว จึงทำให้ทีมวิจัย สามารถสร้างทีมวิจัยได้จาก คณะกรรมการเครือข่ายตลาด ที่ปรึกษา และคณะทำงานเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว กำหนดให้เป็นนักวิจัยหลัก ซึ่งนักวิจัยหลักนั้นมีเงื่อนไขที่จะต้องมียกวิสัยที่มาจากแต่ละพื้นที่ มาจากแต่ละเครือข่าย นอกจากนั้นแล้วยังได้เพิ่มเติมผู้ช่วยนักวิจัยอีกจำนวน 10 คน เพื่อให้สามารถทำงานช่วยกันได้ในระดับพื้นที่

การพัฒนาศักยภาพทีม ในระยะเริ่มแรกของโครงการได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย อย่างชัดเจน โดยมีนิสิตฝึกงานจากวิชาเอกการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 5 คน เป็นผู้ช่วยนักวิจัยในการเสริมกระบวนการและการขับเคลื่อนงาน ส่วนการหนุนเสริมพัฒนาศักยภาพของทีมนั้น เบื้องต้นพบว่า มีนักวิจัยบางท่านเคยมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยท้องถิ่นแล้ว หรือเคยผ่านกระบวนการวิทยากรกระบวนการ การเก็บข้อมูลจากโครงการที่ขอรับการสนับสนุนจากภายนอก อย่างไรก็ตามทางทีมนักวิจัยยังได้ฝึกทักษะให้กับนักวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นของการเป็นผู้ดำเนินการจัดประชุม การนำเสนอข้อมูล หรือ การฝึกประเด็นการตั้งคำถามการออกแบบสอบถาม เป็นต้น

กระบวนการศึกษาข้อมูล

การศึกษาข้อมูลของงานวิจัยเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากต้องดำเนินการเก็บรวบรวมอยู่หลายระดับเพื่อนำข้อมูลมาสู่การแสวงหาแนวทางการพัฒนาเครือข่าย โดยเบื้องต้นก่อนการได้มาซึ่งข้อมูลทีมวิจัยได้ประชุมร่วมกันเพื่อสร้างกรอบคำถาม อบรมเทคนิคการตั้งคำถาม และฝึกทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล อันถือได้ว่าเป็น

กระบวนการเตรียมความพร้อมของนักวิจัยให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับแบบสอบถาม เพื่อจะได้นำมาสู่การเก็บข้อมูลที่ได้คำตอบที่เป็นจริง ครบถ้วน สมบูรณ์

โดยการเก็บข้อมูลนั้นจะดำเนินการเก็บข้อมูลอยู่ 3 ระดับด้วยกัน

- 1) ข้อมูลระดับแปลง เก็บจากผู้ผลิตซึ่งเป็นเกษตรกรจาก 5 เครือข่าย จำนวน 208 คน โดยมีพื้นที่ของแปลงของสมาชิก จาก 5 อำเภอ ทั้งจังหวัด
- 2) ข้อมูลระดับผู้บริโภครวม เก็บจากผู้บริโภค 100 คน
- 3) ข้อมูลการบริหารจัดการตลาดเก็บจากคณะกรรมการตลาดจำนวน 10 คน

รูปแบบการออกแบบการเก็บข้อมูล เกิดขึ้นจากการประชุมร่วมกันของนักวิจัยเพื่อวางแผนการเก็บข้อมูล โดยกำหนดให้นักวิจัยหลักและนักวิจัยรองเป็นกลไกสำคัญในการเก็บข้อมูลในระดับแปลงในพื้นที่ของตนเอง โดยกระบวนการในแต่ละพื้นที่ให้มีการตั้งคณะทำงานเพื่อเก็บรวบรวมแบบสอบถามในแต่ละพื้นที่ และนักวิจัยหลัก/รอง จะต้องสร้างความเข้าใจต่อแนวทางการตอบคำถามแก่ทีมย่อยในระดับพื้นที่ และมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนนำมาส่งที่โครงการวิจัย

ส่วนการเก็บข้อมูลผู้บริโภค ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลผู้บริโภคโดยนักวิจัยร่วมกับนิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถาม และประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยดำเนินการเก็บแบบสอบถามใน 2 ช่วง ในช่วงแรกเก็บจำนวน 50 ชุด และช่วงที่สองเก็บอีก 50 ชุด กลุ่มผู้บริโภคที่เป็นผู้บริโภคประจำจะเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการให้ความสำคัญต่อการตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลการบริหารจัดการตลาด ดำเนินการเก็บโดยนิสิตฝึกงาน และนำเสนอผลการเก็บข้อมูลบริหารจัดการตลาดสู่เวทีประชุมตลาดซึ่งจะมีขึ้นในทุกเดือน เพื่อรายงานสถานการณ์ หรือสภาพปัญหาตลอดจนความคาดหวังของผู้บริโภคต่อตลาดนัดสีเขียว

นอกเหนือจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วทีมวิจัยยังได้มีกระบวนการก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การจัดกิจกรรมการจัดเวทีเพื่อสะท้อนและตรวจสอบข้อมูลในระดับพื้นที่ เพื่อป้องกันความผิดพลาดจากการตอบแบบสอบถาม และเพื่อสร้างกระบวนการรับรู้ต่อข้อมูลในงานวิจัยร่วมกันทั้งในผู้ผลิตระดับแปลงและนักวิจัยในพื้นที่ โดยตามแผนกิจกรรมกำหนดให้ดำเนินการจัดเวทีสะท้อนข้อมูลในระดับพื้นที่ จำนวน 3 ครั้ง แต่นักวิจัยเห็นว่าไม่เพียงพอต่อกระบวนการสะท้อนข้อมูล และเพื่อสร้างความเป็นเครือข่ายร่วมกัน จึงได้ดำเนินการจัดเวทีสะท้อนข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 5 ครั้ง โดยมีรูปแบบกระบวนการสะท้อนข้อมูลดังนี้

1. กำหนดพื้นที่ แบ่งบทบาทการนำเสนอข้อมูล โดยให้นักวิจัยทุกคนเป็นผู้ดำเนินการประชุมในแต่ละเวที
2. ให้นิสิตช่วยงานเป็นผู้สรุปข้อมูลของแต่ละพื้นที่แต่ละเครือข่าย และนำเสนอข้อมูลแก่ชุมชน

3. เปิดเวทีอภิปรายเพื่อตรวจสอบและเติมเต็มข้อมูลร่วมกัน
4. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอแนะข้อเสนอจากพื้นที่
5. อาหารและเครื่องเสียง ให้ใช้งบประมาณสมทบบางส่วนจากพื้นที่เนื่องจากงบประมาณได้รับเพียง 3 ครั้งในการเปิดเวที แต่ทีมวิจัยดำเนินการเปิดเวทีถึง 5 วัน 5 เครือข่าย 9 หมู่บ้าน

การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลของทีมวิจัยเริ่มจากการประชุมร่วมกัน และกำหนดรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมอบหมายให้นักศึกษาและหัวหน้าโครงการวิจัย, รองหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นผู้รวบรวม และเรียบเรียงข้อมูล หลังจากนั้นนำข้อมูลมาประชุมร่วมกันและวางแผนการนำเสนอข้อมูลร่วมกันเพื่อนำไปสู่กิจกรรมการจัดระดับองค์ความรู้ และยกระดับองค์ความรู้ในระยะที่ 2 ซึ่งพบว่าภายหลังจากการสังเคราะห์ข้อมูล ทำให้เห็นว่านักวิจัยเห็นรูปแบบการทำการเกษตรอินทรีย์รวมถึง ระดับองค์ความรู้ของสมาชิกในแต่ละเครือข่าย และ ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

กระบวนการวางแผนและปฏิบัติการ

กระบวนการวางแผนและการปฏิบัติการ ตลอดโครงการพบว่าใช้กระบวนการอย่างมีส่วนร่วมนับตั้งแต่การกำหนดบทบาทหน้าที่ที่การทำงาน การวางแผนการดำเนินกิจกรรม โดยทุกครั้งที่จะมีการทำกิจกรรม คณะวิจัยจะต้องดำเนินการประชุมเพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน และปฏิบัติการตามกรอบ รวมถึงมีการหนุนเสริมกระบวนการทำงานร่วมกัน หากนักวิจัยบางท่านติดภารกิจไม่สามารถร่วมงานได้ นักวิจัยท่านอื่นจะต้องสามารถหนุนช่วยและทำงานแทนกันได้ เนื่องจากทีมวิจัยวางเป้าหมายของการทำวิจัยว่าทุกคนจะต้องรับรู้กระบวนการทำงาน มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาและสามารถเคลื่อนงานได้อย่างเต็มที่ และเข้าใจเนื้อหาาร่วมกัน

การติดตามระหว่างดำเนินโครงการ

กระบวนการติดตามงานของโครงการวิจัยเน้นในลักษณะการติดตามเนื้อหาตามแผนงานโครงการ โดยทุกครั้งที่การประชุมนักวิจัยจะมีการทบทวนรายงานการประชุมในแต่ละครั้งและตามด้วยการนำเสนอกิจกรรมของโครงการวิจัย ขึ้นมานำเสนอเพื่อให้นักวิจัยเห็นว่า ณ ตอนนี้อยู่ขั้นตอนวิจัยของคณะวิจัยเราอยู่ในขั้นตอนใด และเรากำลังจะดำเนินในขั้นตอนใด หรือเหลืออีกกี่กิจกรรมที่ขั้นตอนที่เราจะต้องดำเนินการให้บรรลุ นอกจากนั้นแล้วหากมีประเด็นหลงเหลือหรือเป็นประเด็นสืบเนื่องในการวิจัยครั้งก่อน เช่น การให้นักวิจัยช่วยเก็บข้อมูลในพื้นที่อีกรอบเพื่อความถูกต้องในประเด็นของผู้ผลิตหรือเกษตรกรที่ยังคงใช้ปุ๋ยเคมีในกิจกรรมการผลิต ทั้งนี้ผลของ

กระบวนการดังกล่าวทำให้นักวิจัยรับรู้ร่วมกันถึงวิธีการ กลวิธีหรือเป้าหมาย หรือทิศทางที่งานวิจัยจะต้องดำเนินการต่อไปเพื่อให้ตรงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

กระบวนการสรุปผล การนำเสนอผลการวิจัย การขยายผล

กระบวนการสรุปผล การนำเสนอผลเบื้องต้นของการวิจัย นั้นแม้ว่ากระบวนการวิจัยยังไม่สิ้นสุด แต่ทีมนักวิจัยได้พยายามทบทวนและนำเสนอข้อมูลที่เก็บได้ทั้งในระดับแปลง ระดับตลาด ระดับผู้บริโภค มาทบทวนวางแผนการทำงานร่วมกันในทุกครั้งที่มีการจัดประชุม ตลอดถึงการนำผลของการเก็บข้อมูลมาเผยแพร่ในเวทีประชุมองค์กรพี่เลี้ยงเพื่อนำไปสู่กระบวนการวางแผนร่วมกัน โดยมีการจัดประชุมองค์กรพี่เลี้ยง อันประกอบด้วย ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม, เทศบาลเมืองมหาสารคาม, โรงพยาบาลมหาสารคาม, เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดมหาสารคาม, โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม โดยทีมวิจัยได้นำเสนอข้อมูลของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว และได้มีการบูรณาการแผนงานร่วมกันในเรื่องของการสร้างระบบความปลอดภัย หรือการรับรองความปลอดภัยของสินค้าที่วางขายอยู่ในตลาดนัดสีเขียว โดยในระยะแรก โรงพยาบาลมหาสารคามและเทศบาลเมืองมหาสารคาม จะเป็นหน่วยงานในการตรวจหาฆ่าแมลงในผลผลิตและ สารปนเปื้อน (ฟอร์มาลิน, บอแรกซ์, สารฟอกขาว, สารกันเชื้อรา, สารกันบูด) ส่วนในระยะที่ 2 หน่วยงานของสำนักงานเกษตรจังหวัดจะเข้ามาหนุนเสริมกระบวนการตรวจหาสารปนเปื้อนในผลผลิตให้

นอกจากนั้นแล้ว ยังได้มีการนำเสนอข้อมูลของผู้ผลิตระดับแปลง ประชาสัมพันธ์ผ่านตลาดในทุกวันอาทิตย์ รวมถึงนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการตรวจหาสารปนเปื้อนในผลผลิตทางการเกษตรภายในตลาดนัดสีเขียวแจ้งให้สมาชิก หรือผู้บริโภคภายในตลาดนัดสีเขียวรับทราบอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้บริโภคเป็นอย่างมาก

รายละเอียดกิจกรรมในโครงการ

ทีมวิจัยได้แบ่งขั้นตอนและกระบวนการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ระยะเตรียมคนและข้อมูล ระยะที่ 2 ระยะก่อตัวและปฏิบัติการ ระยะที่ 3 ระยะการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว โดยในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 : ระยะเตรียมคนและข้อมูล

1. ประชุมเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย, การกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัย
2. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์การวิจัยแก่เครือข่ายสมาชิกตลาดนัดสีเขียว

3. วางแผนการเก็บข้อมูลระดับแปลง , สร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล, ประชุมทีมเพื่อชี้แจงและเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ปฏิบัติการ นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามพื้นที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย
5. จัดเวทีสะท้อนและตรวจสอบข้อมูลในพื้นที่
6. จัดเวทีระดับเครือข่ายเพื่อนำเสนอข้อมูลระดับเครือข่าย ทั้ง 5 เครือข่าย (เครือข่ายโรงพยาบาล,เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดมหาสารคาม,เครือข่าย สสส,เครือข่าย คฟป, เครือข่ายเทศบาล)

ระยะที่ 2 ระยะก่อตัวและปฏิบัติการ

7. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลและจัดระดับการเรียนรู้ของเกษตรกร
8. จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเติมเต็ม แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามระดับการเรียนรู้ของเกษตรกร
9. จัดกระบวนการสร้างระบบหรือรูปแบบกลไกการตรวจสอบระดับแปลงและระดับตลาด เพื่อสร้างระบบความมั่นใจให้เกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค

ระยะที่ 3 : ระยะการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

10. จัดกระบวนการสร้างเครือข่าย
11. สรุปบทเรียนการทำงาน
12. จัดทำรายงานและเอกสารเผยแพร่

กระบวนการและผลการดำเนินกิจกรรม

ระยะที่ 1 : ระยะเตรียมคนและข้อมูล

1. ประชุมเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย,การกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัย วัตถุประสงค์การประชุมคือ เพื่อสร้างความเข้าใจ กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2550 ณ ห้องประชุมอาคารราชนครินทร์ ห้อง 103 มีผู้เข้าร่วม 27 คน เป็นนักวิจัยหลัก 9 คน ผู้ช่วย นักวิจัย 15 คน และที่ปรึกษาโครงการ 3 คน

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม (1) ชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการวิจัย ฯ (2) นำเสนอโครงสร้างของการทำงาน (3) เสนอรายชื่อคณะทำงานโครงการวิจัยฯ และชี้แจงบทบาทหน้าที่ (4) ระดมความคิดเห็นใน การวางแผนการเก็บข้อมูล (5) ชี้แจงการดำเนินการเก็บข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลและการจัดเวทีสะท้อนข้อมูลของแต่ละพื้นที่ (6) ระดมความคิดในการออกแบบสอบถาม (7)ชี้แจงเรื่องแหล่งเงินทุนในการดำเนินงานวิจัย

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

นักวิจัยหลักและผู้ช่วยนักวิจัยมีความรู้ความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการ โครงสร้างของการทำงาน มีการเสนอรายชื่อคณะทำงาน โครงการวิจัยและรับทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่ง ดังนี้

ประธาน	ได้แก่	นายรังสรรค์ เดชพลมัตย์
รองประธาน	ได้แก่	นางสมควร โยวะศรี
เลขานุการ	ได้แก่	นางฉวีวรรณ พรหมดอนกลอย , นางวิมล วังหอม , นางพานทอง เมืองชมพู
เหรัญญิก	ได้แก่	นางวัลภา รินทริก , นางวิไล กลางยาแสน , นางหนูพัด ม่วงพล
ประชาสัมพันธ์	ได้แก่	นางสงวน มาตะพัตร , นางอมร สุจันทร์ , นางน้อย พะโคศรี , นางวิน ผิวสุข
ฝ่ายข้อมูล	ได้แก่	นางสงวน ทาเพชร , นางกรรณา พรหมโคตร , นางหนูเล็ก พาภิรมย์ , นางครุณี โพธิ์เกตุ
ฝ่ายประสานงาน	ได้แก่	นายสุพจน์ รุ่งลามา , นายอำนวยการศิลป์ ศิริวิ , นายทรงพล สุวรรณสม , นางทองดี ทองพิลา
ฝ่ายสนับสนุน	ได้แก่	อาจารย์กนกพร รัตนสุธีระกุล , นางสาวอรุณวดี หงษ์อุดร , นางสาวจิตติพร สกลจร , นายลิขิตพงษ์ บุญชิต , นางสาวนุชนินทร์ ชนะน้อย

จากนั้นได้มีการร่วมกันแบ่งภาระหน้าที่ ตามบทบาทของคณะกรรมการ ดังนี้

1. ประธาน และรองประธาน ทำหน้าที่ในการ ประสานงาน และผลักดันงานตลาด กับหน่วยงานภายนอก และกำกับดูแลสถานการณ์ในตลาด
2. เลขานุการ ทำหน้าที่ในการ จัดบันทึกการประชุม และทำรายงานการประชุม
3. เหรัญญิก ทำหน้าที่ในการ เก็บเงินค่าแผงในตลาด จัดทำรายงานการเงิน ตรวจสอบการเงินและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเงิน
4. ประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ในการ นำเสนอข้อมูลโครงการวิจัยและกิจกรรมในตลาด รวมถึงการให้ความรู้กับผู้บริโภค
5. ฝ่ายข้อมูล ทำหน้าที่ในการ เก็บข้อมูลในตลาด ในแปลง และทำรายงานโครงการ
6. ฝ่ายประสานงาน ทำหน้าที่ในการ ตรวจสอบและประสานงาน
7. ฝ่ายสนับสนุน ทำหน้าที่ในการ อำนวยความสะดวกให้กับงานวิจัย

มีการระดมความคิดเห็น วางแผนการเก็บข้อมูลโดยการแยกพื้นที่ของแต่ละเครือข่าย ดังนี้

1. เครือข่ายโรงพยาบาลมหาสารคาม ได้แก่ บ้านอุปราษ,หนองคู-ศรีวิไล
2. เครือข่ายคฟป. ได้แก่ บ้านโนนทอง-โนนธรรม

3. เครือข่ายประชาชนสี่เขียว(มันเย็น) ได้แก่ บ้านหนองคู-ศรีวิไล, บ้านแมค
4. เครือข่ายสสส. ได้แก่ บ้านหัวหนองคู, บ้านส่องเหนือ,บ้านหนองผือบ้านไคร่นุ่น, บ้านหนองกุงเต่า, บ้านบ่มทุ่ง, บ้านหนองโง้ง
5. เครือข่ายเทศบาลเมืองมหาสารคาม

และแบ่งโซนการเก็บข้อมูล ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. บ้านบ่มทุ่ง, บ้านหนองโง้ง, บ้านหัวหนองคู
2. บ้านหนองกุงเต่า, บ้านหนองผือ, บ้านอุปราช
3. บ้านส่องเหนือ, บ้านไคร่นุ่น, บ้านแมค, บ้านดงน้อย
4. บ้านหนองคู ศรีวิไล, บ้านแมค
5. บ้านโนนทอง-โนนธรรม

การดำเนินการเก็บข้อมูลระดับแปลงให้นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล และตั้งทีมตรวจสอบ จากกรรมการวิจัย เมื่อได้ข้อมูลแล้วต้องมีการจัดเวทีในการตรวจสอบข้อมูล และผู้เข้าร่วมการประชุม ได้ร่วมกันเสนอแนวทางในการตรวจสอบแปลงการตรวจสอบแปลง คือ ต้องให้ความร่วมมือ ช่วยกันสร้าง ช่วยกันแก้ไข มีระบบการตรวจสอบทุกแปลง (อย่าด่วนสรุป) สร้างมาตรฐานในการตรวจสอบทั้ง อาหาร ผัก และขยะสด มุ่งการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ อยู่เย็น เป็นสุข (การกิน, อยู่, หลับ,นอน)

ผู้เข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกันในการวางแผนคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ รับทราบแหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินการวิจัย มีการเสนอตัวเองจากผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อให้เป็นผู้รับผิดชอบในการเปิดบัญชีธนาคาร 3 คน ซึ่งได้แก่ นางสาวฐิติพร สกุลจร, นางสาวอรุณวดี หงษ์อุดร ,นางวิมล วังหอม และ 3 บุคคลนี้เท่านั้นที่มีสิทธิ์ในการเบิกจ่ายเงินในบัญชี ส่วนการนำเงินค่าแรงที่เก็บได้ไปฝากธนาคาร นั้น เป็นหน้าที่ของ นายลิขิตพงษ์ บุญชิต และนางสาวนุชนินทร์ ชนะน้อย โดยจะต้องนำเงินไปฝากทุกวันจันทร์ และมีการปรับยอดเงินในบัญชีทุกเดือน ส่วนผู้ที่มีหน้าที่เก็บเงินค่าแรงในตลาดคือ เหมัญญิก และให้ทำบัญชีเช็คนัด รับ-ส่ง เงินก่อนที่จะนำไปฝากธนาคาร

2. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์การวิจัยแก่เครือข่ายสมาชิกตลาดนัดสี่เขียว

มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินโครงการวิจัยให้กับสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสี่เขียวเมื่อวันที่ 17 เดือนมิถุนายน 2550 ณ บริเวณตลาดนัดสี่เขียว สวนศรีสวัสดิ์ อ.เมือง

จังหวัดมหาสารคาม โดยมีผู้เข้าร่วมคือ นักวิจัยหลักจำนวน 10 คน ผู้ช่วยนักวิจัย 15 คน และสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว 72 คน

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม (1) แนะนำทีมวิจัย (2) ชี้แจงเกี่ยวกับเป้าประสงค์ของตลาด (3) อธิบายการเก็บข้อมูล (4) ชี้แจงรายละเอียดการบริหารจัดการตลาด (5) สมาชิกร่วมสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในตลาดสีเขียว

ผลการดำเนินกิจกรรม สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว มีความรู้ความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์โครงการวิจัย รับทราบว่าจะมีการเก็บข้อมูลระดับแปลง โดยนักวิจัยของแต่ละหมู่บ้านจะเริ่มลงเก็บข้อมูลแต่ละแปลงภายในสัปดาห์นี้ จากนั้นจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ จัดระดับการเรียนรู้ และเปิดเวทีเติมเต็มความรู้ และมีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นภายในตลาดฯ และแนวทางการแก้ไข

3. ประชุมสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล, เสริมเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล และวางแผนการเก็บข้อมูลระดับแปลง วัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อออกแบบสอบถาม (2) เพื่อเสริมเทคนิคการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (3) เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูล กิจกรรมนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2550 ณ ห้องประชุมอาคารราชนครินทร์ 1 ห้อง 103 มีนักวิจัยหลักเข้าร่วม 9 คน ผู้ช่วยนักวิจัย 12 คน และ นิสิตฝึกงาน 6 คน รวม 37 คน โดยกิจกรรมนี้ไม่ได้อยู่ในแผนงานโครงการ แต่ทีมวิจัยมีความเห็นร่วมกันว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่ทีมจะต้องมาร่วมกันออกแบบสอบถาม อีกทั้งยังได้เสริมทักษะเทคนิคการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนการดำเนินการ (1) ชี้แจง – ทบทวนกรอบการวิจัย (2) ชี้แจงแบบสอบถาม (3) เตรียมความพร้อมฝึกการเก็บข้อมูล (4) วางแผนการเก็บข้อมูลระดับแปลง ในพื้นที่

ผลการดำเนินกิจกรรม ผู้เข้าร่วมประชุมและสมาชิกใหม่ รับทราบความสำคัญวัตถุประสงค์ในการวิจัย และจะใช้ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย “ตลาดนัดสีเขียวอย่างยั่งยืน ปลอดภัย ปลอดสาร แบ่งปัน” สมาชิกได้ทำความเข้าใจ แก้ไข และเพิ่มเติมคำถามในแบบสอบถามและผู้เข้าร่วมการประชุมทดลองเก็บข้อมูล โดยการสอบถามกันเองภายในห้องประชุม มีการกำหนดช่วงเวลาการเก็บข้อมูล(แผนการเก็บข้อมูล) และผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล ซึ่งการเก็บข้อมูลในโครงการจะมีนิสิตสาขาการพัฒนชุมชน จากมหาวิทยาลัยมหาสารคามเป็นตัวช่วยทีมวิจัยชาวบ้าน ดังนี้

หมู่บ้าน	สมาชิก(ราย)	ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล
บ้านอุปราช	9	นางสาว รุจิรา ขานหนู
บ้านหนองคู-ศรีวิไล(โรงพยาบาล)	22	นางน้อย พะโคสี
บ้านหนองคู-ศรีวิไล(มันยืน)	18	นางสมควร ไชยะศรี
บ้านดงน้อย	2	นิสิต
บ้านร่วมใจ-เชียงเหียน	3	นิสิต
บ้านโนนทอง-โนนธรรม	32	นางสงวน ทาเพชร นางพานทอง เมืองชมพู
บ้านแมด	14	นางสาวทองดี ทองพิลา
บ้านหัวหนองคู	32	นางสาวฉวีวรรณ พรหมดอนกลอย
บ้านส่องเหนือ	20	นางวัลภา รินทริก
บ้านหนองผือ	30	นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์
บ้านไคร่นุ่น	10	นางวิไล กลางยาแสน
บ้านหนองกุงเต่า	22	นางสงวน มาตะพัตร นางหนูเล็ก ภาภิรมย์
บ้านบมทุ่ง	37	นิสิต
บ้านหนองโง้ง	10	นิสิต
เครือข่ายเทศบาล	13	นางกรรณา พรหมโคตร

โดยกำหนดส่งแผนและวันที่จะทำการเก็บข้อมูลในวันอาทิตย์ที่ 17 มิถุนายน และมีการกำหนดวันไว้ก่อนดังนี้

- 1.บ้านหนองคูศรีวิไล(มันยืน) วันจันทร์ที่ 18 มิถุนายน
- 2.บ้านหนองคูศรีวิไล(โรงพยาบาล)วันอังคารที่ 19 มิถุนายน
- 3.บ้านไคร่นุ่น วันพุธที่ 20 มิถุนายน
- 4.บ้านแมด วันพฤหัสบดีที่ 21 มิถุนายน
- 5.บ้านส่องเหนือ วันเสาร์ที่ 23 มิถุนายน
- 6.บ้านอุปราช วันจันทร์ที่ 25 มิถุนายน

4. ปฏิบัติการ นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามพื้นที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย วัตถุประสงค์ คือ ทีมวิจัยเก็บข้อมูลระดับแปลงกลุ่มผู้ผลิต ข้อมูลการบริหารจัดการตลาด ข้อมูลกลุ่มผู้บริโภค เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลฐานการผลิตของสมาชิก เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้บริโภคที่มีต่อตลาดเขียว เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการตลาดที่เหมาะสม

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม

1. การศึกษาข้อมูล

1.1) ดำเนินการเก็บข้อมูลระดับแปลง(กลุ่มผู้ผลิต)จำนวน 208 คน เริ่มเก็บข้อมูล เดือนมิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคม 2550 โดยมีนักวิจัยในแต่ละพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบ ในการเก็บข้อมูล ดังนี้

(1) เครือข่าย สสส.

บ้านสองเหนือ ต.ตลาด อ.เมือง มีสมาชิกจำนวน 21 คน ดำเนินการเก็บข้อมูล เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2550 โดยมี นางวัลภา รินทริก ตำแหน่งนักวิจัย และ นางอมร สุจันทร์ ตำแหน่งผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้รับผิดชอบการเก็บข้อมูล

บ้านหนองกุ้งเต่า ต.ท่าสองคอน อ.เมือง มีสมาชิกจำนวน 22 คน ดำเนินการเก็บข้อมูล เมื่อเดือนมิถุนายน 2550 โดยมี นางสาวน มาตะพัตร ตำแหน่งนักวิจัย และ นางหนูเล็ก ภาภิรมย์ ตำแหน่งผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้รับผิดชอบการเก็บข้อมูล

บ้านไคร่นุ่น ต.มะค่า อ.กันทรวิชัย มีสมาชิก จำนวน 10 คน ดำเนินการเก็บข้อมูลเมื่อ วันที่ 20 มิถุนายน 2550 โดยมี นางวิไล กลางยาแสน ตำแหน่งผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล

บ้านหนองผือ ต.หนองบัว อ.โกสุมพิสัย มีสมาชิกจำนวน 30 คน ดำเนินการเก็บข้อมูล เมื่อเดือนมิถุนายน 2550 โดยมี นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์ ตำแหน่งนักวิจัย ,นายอำนาจ ศิลป์ สิริวิ ตำแหน่งนักวิจัย ,นายทรงพล สุวรรณสม ตำแหน่งผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

บ้านหัวหนองคู ต.เขวาไร่ อ.นาเชือก มีสมาชิกจำนวน 22 คน ดำเนินการเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2550 โดยมีนางฉวีวรรณ พรหมดอนกลอย ตำแหน่งนักวิจัย และนาง ตรีณี โพธิ์เกตุ ตำแหน่งผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

(2) เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดมหาสารคาม(ร้านมันฮัน)

บ้านหนองคู-ศรีวิไล ต.หนองปลิง อ.เมือง มีสมาชิกจำนวน 17 คน ดำเนินการเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2550 โดยมี นางสาวสมควร โยวะศรี ตำแหน่งนักวิจัย เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

บ้านแมด ต.ตลาด อ.เมือง มีสมาชิกจำนวน 13 คน ดำเนินการเก็บข้อมูล เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2550 โดยมี นางสาวทองดี ทองพิลา ตำแหน่งผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

(3) เครือข่ายโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน (คฟป.)

บ้านโนนทอง-โนนธรรม ต.โนนแดง อ.บรบือ มีสมาชิก จำนวน 32 คน ดำเนินการเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 18 เดือน มิถุนายน 2550 โดยมี นาง สงวน ทาเพชร และ นาง พานทอง เมืองชมพู เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

(4) เครือข่ายโรงพยาบาล

บ้านอุปราชา ต.ท่าสองคอน อ.เมือง มีสมาชิก จำนวน 9 คน ดำเนินการเก็บข้อมูล เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2550 โดยมี นางสาว รุจิรา ขานหุย และ นางชญา พุทธรัตน์ เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

บ้านหนองคู-ศรีวิไล ต.หนองปลิง อ.เมือง มีสมาชิกจำนวน 23 คน ดำเนินการเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2550 โดยมี นางน้อย พะโคสี เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

(5) เครือข่ายเทศบาล มีสมาชิกจำนวน 11 คน ประกอบด้วย ชุมชนธัญญา 1, ชุมชนปึงฉิม 1, ชุมชนศรีสวัสดิ์ 1, ชุมชนสามัคคี 1 ดำเนินการเก็บข้อมูลเมื่อ เดือน มกราคม 2551 โดย นางกรรณา พรหมโคตร

1.2) ดำเนินการเก็บข้อมูลกลุ่มผู้บริโภคร จำนวน 100 คน แบ่งช่วงการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ช่วง คือ เดือนมิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคม และช่วงเดือนธันวาคม 2550 โดยนายลิขิตพงษ์ บุญชิต เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

1.3) ข้อมูลการบริหารจัดการตลาด คณะกรรมการ 10 คน ที่ปรึกษา 3 คน ดำเนินการเก็บข้อมูล เดือนกรกฎาคม 2550 โดยนางสาวนุชนินทร์ ชนะน้อย เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาจัดกระทำข้อมูล

3. วิเคราะห์ สรุปผลการศึกษา

ผลจากการเก็บข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ทำให้เครือข่ายมีฐานข้อมูลการผลิตของสมาชิกรายบุคคล จำนวน 208 ราย ข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริโภคที่มีต่อเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว และข้อมูลการบริหารจัดการของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม โดยข้อมูลดังกล่าวจะถูกนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวในระยะที่ 2 ของโครงการวิจัย

5. จัดเวทีสะท้อนและตรวจสอบข้อมูลในพื้นที่ วัดภูประสงค์ คือ เพื่อนำเสนอข้อมูลการ
ผลิตระดับแปลงและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จำนวน 5 ครั้ง เมื่อ วันที่16-23 ตุลาคม 2550
ผู้เข้าร่วมแต่ละครั้งประกอบด้วย นักวิจัย 12 คน ผู้ช่วยนักวิจัย 10 คน ที่ปรึกษาโครงการวิจัย 5 คน
และตัวแทนเครือข่ายละ 2 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปนำเสนอในพื้นที่เพื่อตรวจสอบ
ความถูกต้องและเพิ่มเติมข้อมูล จำนวน 5 ครั้ง ตั้งแต่วันที่ วันที่16-23 ตุลาคม 2550 ดังนี้

วันที่	พื้นที่	ภารกิจ	ผู้รับผิดชอบ
16 ต.ค. 50	บ้านหนองผือ(เช้า) บ้านหนองกุงเต่า(บ่าย)	-ชี้แจงวัตถุประสงค์ -นำเสนอข้อมูล -แลกเปลี่ยน -ชี้แจงวัตถุประสงค์ -นำเสนอข้อมูล -แลกเปลี่ยน	นางน้อย พะโคลี นางสาวจิตลดา รักษาเคน นางสาววิวรรณ พรหมคอนกลอย นางครุณี โพธิ์เกตุ นางสาวจิตลดา รักษาเคน นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์
18 ต.ค. 50	บ้านหนองคู-ศรีวิไล	-ชี้แจงวัตถุประสงค์ -นำเสนอข้อมูล -แลกเปลี่ยน	นางสาววิวรรณ พรหมคอนกลอย นางสาวนุชนินทร์ ชนะน้อย นางวัลภา รินทริก
19 ต.ค. 50	บ้านโนนทอง โนนธรรม(เช้า) บ้านหัวหนองคู(บ่าย)	-ชี้แจงวัตถุประสงค์ -นำเสนอข้อมูล -แลกเปลี่ยน -ชี้แจงวัตถุประสงค์ -นำเสนอข้อมูล -แลกเปลี่ยน	นางสงวน มาตะพัตร นางสาววันทนา ใจพิณิจ นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์ นางสมภาร โยวะศรี นางสาววันทนา ใจพิณิจ นางหนูเล็ก ภาภิรมย์
20 ต.ค. 50	บ้านแมด(เช้า)	-ชี้แจงวัตถุประสงค์ -นำเสนอข้อมูล -แลกเปลี่ยน	นางวิมล วังหอม นายลิขิตพงษ์ บุญชิต นางสาววิวรรณ พรหมคอนกลอย

วันที่	พื้นที่	ภารกิจ	ผู้รับผิดชอบ
	บ้านส่องเหนือ(บ้าย)	-ชี้แจงวัตถุประสงค์ - นำเสนอข้อมูล -แลกเปลี่ยน	นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์ นายลิขิตพงษ์ บุญชิต นางสาวทองดี ทองพิลา
23 ต.ค. 50	บ้านอุปราษ(เข้า) บ้านไคร่นุ่น(บ้าย)	-ชี้แจงวัตถุประสงค์ -นำเสนอข้อมูล -แลกเปลี่ยน -ชี้แจงวัตถุประสงค์ -นำเสนอข้อมูล -แลกเปลี่ยน	นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์ นางสาวนุชนินทร์ ชนะน้อย นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์ นางสาวฉวีวรรณ พรหมคอนกลอย นางสาวนุชนินทร์ ชนะน้อย นางหนูเล็ก ภาภิรมย์

ผลการดำเนินกิจกรรม เกิดฐานข้อมูลการผลิตระดับแปลง ที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบข้อมูล สมาชิกในพื้นที่แต่ละพื้นที่ได้รับทราบสถานการณ์การผลิตในพื้นที่ของตนเอง ทราบถึงปัญหา/ความต้องการในแต่ละพื้นที่ ได้เยี่ยมแปลงผลผลิตของสมาชิกตลาดนัดสีเขียวแต่ละพื้นที่ โ

6. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลและจัดระดับการเรียนรู้ของเกษตรกร จัดขึ้นเมื่อวันที่ 29 พ.ย. 50 ณ ห้องประชุม โรงพยาบาลมหาสารคาม มีผู้เข้าร่วมประชุม ดังนี้ นักวิจัย 12 คน ผู้ช่วยนักวิจัย 10 คน ที่ปรึกษา 5 คน

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม (1) นำเสนอข้อมูลองค์ความรู้และความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติมของแต่ละพื้นที่ เครือข่ายและภาพรวมของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว นำเสนอสถานการณ์การใช้ปุ๋ยของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว (2) ระดมความคิดเห็นในการแบ่งฐานการเรียนรู้ (3) วางแผนนำเสนอข้อมูลระดับเครือข่าย

ผลการดำเนินกิจกรรม

1. องค์กรพี่เลี้ยง/คณะกรรมการตลาดนัดสีเขียวทราบนำเสนอข้อมูลภาพรวมขององค์ความรู้+ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ของเกษตรกรเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ในที่ประชุม ร.พ. มหาสารคาม

2. คณะกรรมการฯ ทราบถึง สถานการณ์การใช้ปุ๋ยของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

3. ได้ทราบถึงความต้องการพื้นที่เพิ่มเติม องค์ความรู้และกิจกรรมที่ทำในระหว่างงานวิจัย

4. ได้มีการจัดระดับการเรียนรู้แต่ละเครือข่ายเพื่อยกระดับการเรียนรู้ของสมาชิกเพื่อไม่ใช้สารเคมี แบ่งเป็นขั้นตอนของการเรียนรู้ออกเป็น 5 ฐาน ดังนี้

ฐานที่ 1 : เทคนิคการอบรมน้ำหมักชีวภาพ/สารไล่แมลง/น้ำส้มควันไม้/ฮอร์โมน/ชีววิธี

ฐานที่ 2 : เทคนิคการทำน้ำยาเอนกประสงค์/น้ำยาดับกลิ่นจากตะไคร้หอม/การทำผงนัว

ฐานที่ 3 : เทคนิคการปรับปรุงบำรุงดิน, ปุ๋ยหมักพืชสด, ระบบพืช, การปรับเปลี่ยนดิน, การปลูกพืชตระกูลถั่ว

ฐานที่ 4: เทคนิคการเพาะเห็ดฟาง, เห็ดขอนขาว, เห็ดบด, เห็ดนางฟ้า, การเลี้ยงปลา กบ ไก่บ้าน

ฐานที่ 5 : เทคนิคการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์

7. จัดเวทีระดับเครือข่ายเพื่อนำเสนอข้อมูลระดับเครือข่าย ทั้ง 5 เครือข่าย (เครือข่ายโรงพยาบาล, เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดมหาสารคาม, เครือข่าย สสส, เครือข่าย คฟป, เครือข่ายเทศบาล) จัดขึ้นในวันที่ 21 เดือนมกราคม 2551 ณ ห้องประชุมตักสิลา โรงพยาบาลมหาสารคาม ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย นักวิจัย 12 คน ผู้ช่วยนักวิจัย 10 คน ที่ปรึกษา 7 คน และตัวแทนสมาชิก 5 เครือข่าย เครือข่ายละ 10 คน

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม (1) นำเสนอข้อมูลผู้ผลิตระดับแปลง ข้อมูลผู้บริโภค ข้อมูลการบริหารจัดการ และการจัดระดับการเรียนรู้โดย นักวิจัย (2) แบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาตลาดนัดสีเขียว

ผลการดำเนินกิจกรรม สมาชิกเครือข่ายที่เข้าร่วมประชุมได้รับทราบ ข้อมูลผู้ผลิตระดับแปลง ของแต่ละเครือข่าย ข้อมูลผู้บริโภค ข้อมูลการบริหารจัดการ และได้แนวทางการพัฒนาตลาดนัดสีเขียว ที่เป็นผลจากการระดมความคิดเห็นของสมาชิกเครือข่ายที่เข้าร่วมประชุม นักวิจัยได้ฝึกปฏิบัติและเกิดทักษะการนำเสนอข้อมูล ในที่สาธารณะมากขึ้น

ระยะที่ 2 ระยะก่อตัวและปฏิบัติการ

8. ประชุมทีมวิจัยเพื่อทบทวนผลการทำงานที่ผ่านมา และวางแผนการดำเนินโครงการในระยะที่ 2 หลังจากที่โครงการวิจัยได้ส่งรายงานความก้าวหน้าให้กับ สกว. ไปแล้ว ทาง สกว. จึงได้สนับสนุนงบประมาณงวดที่ 2 ให้กับทางโครงการวิจัย ดังนั้น ทีมวิจัยจึงได้ประชุมเพื่อทบทวนผลและวางแผนงานในระยะที่ ซึ่งจะมุ่งเน้นไปที่ปฏิบัติการเป็นหลัก การประชุมทีมวิจัยจัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2551 ที่ห้องประชุมลานไม้หอม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ขั้นตอนการดำเนินงาน (1) ทบทวนผลการทำงานที่ผ่านมา (2) ระดมความคิดเห็นแผนปฏิบัติการ (3) หาหรือเรื่องการบริหารจัดการโครงการ (คำตอบแทนทีมวิจัย)

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

1. ทีมวิจัยได้ร่วมกันวางแผนปฏิบัติการ โดยเริ่มจากการวางแผนเวทีเดิมเต็ม แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามระดับการเรียนรู้ของเกษตรกร(5 ฐานการเรียนรู้) และทีมวิจัยเสนอให้เพิ่มฐานการเรียนรู้ ขึ้นอีก 1 ฐาน คือ ฐานการเติมเต็มแนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน วิทยาการประจำฐานควรเป็น ผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรจังหวัดและเกษตรกรรมยั่งยืน)

2. ทีมวิจัยร่วมกันประเมินองค์ความรู้ที่มีอยู่ในเครือข่าย และแกนนำที่สามารถเป็นวิทยากรให้กับเครือข่าย มีดังนี้

ลำดับ	เครือข่าย	หมู่บ้าน	ชื่อ – นามสกุล	ประเภทขององค์ความรู้
1.	สสส.	บ้านหนองผือ	นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์	น้ำยาเอนกประสงค์
2.	สสส.	บ้านหนองผือ	นายอำนวยศิลป์ ศิริวิ	น้ำหมักชีวภาพสูตรต่าง ๆ
3.	สสส.	บ้านหนองผือ	นายทรงพล สุวรรณสม	ปุ๋ยหมักชีวภาพ
4.	สสส.	บ้านส่องเหนือ	นางวัลภา รินทริก	น้ำยาดับกลิ่นจากตะไคร้หอม / พิมเสน
5.	สสส.	บ้านหนองกุงเต่า		น้ำนัว
6.	ม้นยีน	บ้านแมด	นางทองสา ละครไชย	การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืช
7.	ม้นยีน	บ้านหนองคู-ศรีวิไล	นางสมควร โยวะศรี	การทำหัวเชื้อจุลินทรีย์
8.	ม้นยีน		เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก จังหวัดมหาสารคาม(ร้านม้นยีน)	เทคนิคการปรับปรุงดิน
9.			นางสมร	การเพาะเห็ดขอนขาว
10.	คฟป.	โนนทอง โนนธรรม	นายสถิตย์ แสนแก้ว	การทำน้ำส้มควันไม้
11.			เกษตรจังหวัดและเครือข่าย เกษตรกรรมทางเลือก	แนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน

3. ทีมวิจัยร่วมกันกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมอบรม โดยให้มีตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน ดังนี้

1. บ้านโนนทองโนนธรรม 5 คน
2. บ้านหนองคู- ศรีวิไล 10 คน
3. บ้านส่องเหนือ 5 คน

4. บ้านหัวหนองคู	5	คน
5. บ้านอุปราช	5	คน
6. บ้านแมค	5	คน
7. เครือข่ายเทศบาล	5	คน
8. บ้านไครนุ่น	5	คน
9. บ้านบมทุ่ง	5	คน
10. บ้านดงน้อย	1	คน
11. บ้านร่วมใจ	1	คน
12. บ้านโนนเพ็ก	2	คน
รวม	54	คน

4. หลักสูตรการอบรม 6 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ฐานที่ 1 : เทคนิคการอบรมนำหมักชีวภาพ/สารไล่แมลง/น้ำส้มควันไม้/ฮอร์โมน/ชีววิถี ฐานที่ 2 : เทคนิคการทำน้ำยาเอนกประสงค์/น้ำยาดับกลิ่นจากตะไคร้หอม/การทำผงนัว ฐานที่ 3 : เทคนิคการปรับปรุงบำรุงดิน, ปุ๋ยหมักพืชสด, ระบบพืช, การปรับเปลี่ยนดิน, การปลูก พืชตระกูลถั่ว ฐานที่ 4: เทคนิคการเพาะเห็ดฟาง, เห็ดขอนขาว, เห็ดบด, เห็ดนางฟ้า, การเลี้ยงปลา กบ ไก่บ้าน ฐานที่ 5 : เทคนิคการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ ฐานที่ 6 : แนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน

5. ร่วมกันกำหนดช่วงเวลาอบรม มี 3 ช่วง คือ (1) 3 – 5 เมษายน 2551 (2) 5 – 7 เมษายน 2551 (3) 22 – 24 เมษายน 2551

เนื่องจากการวางแผนเรื่องการอบรมเพิ่มเติมให้กับสมาชิก ยังไม่มีความชัดเจน ทีมวิจัยจึงเสนอให้มีการประชุมทีมวิจัยอีกครั้งเพื่อที่จะพิจารณาหลักสูตร และสถานที่ที่จะฝึกอบรม

9. ประชุมทีมวิจัย เพื่อร่วมพิจารณาหลักสูตร และวางดำเนินกิจกรรม ในวันที่ 8 พฤษภาคม 2551

ผลการดำเนินกิจกรรม มีหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมเพิ่มเติมให้กับแกนนำและสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ซึ่งทีมวิจัยมีความเห็นร่วมกันว่าควรไปเรียนรู้ที่ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน นายบุญส่ง มาตขาว บ.โนนยาง ต.กำแมด อ.ภูซำ จ.ยโสธร โดยกำหนดวันอบรมตั้งแต่วันที่ 20 – 23 พฤษภาคม 2551 รายละเอียดของหลักสูตรมีดังนี้

วันที่	ภาคเช้า		ภาคบ่าย/ภาคค่ำ	
	เวลา	วิชา/กิจกรรม	เวลา	วิชา/กิจกรรม
วันแรก	08.30 – 09.30 น.	ลงทะเบียนรายงานตัว	15.00 – 15.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
	09.30 - 10.00 น.	แจ้งวัตถุประสงค์ แนะนำสถานที่ กำหนด กติการ่วมกัน	15.15 – 16.30 น.	วิเคราะห์สถานการณ์ที่มีผลต่ออาชีพเกษตรกร
	10.00 – 10.15 น.	รับประทานอาหารว่าง	16.30 – 18.00 น.	เดินทางเข้าที่พัก
	10.15 – 12.00 น.	พิธีเปิด บรรยายหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง	18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
	12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	19.00 -20.00 น.	แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตกับเจ้าของที่พัก
	13.00 – 15.00 น.	กิจกรรมโอ่งชีวิต /การจัดทำบัญชีครัวเรือน		
วันที่สอง	05.30 – 07.00 น.	ออกกำลังกาย/ชมแปลงเกษตรเจ้าของที่พัก	13.00 – 15.00 น.	ลงฐานการเพาะเลี้ยง กบ ปลา(แปลงนายสนธิ ทอง น้อย
	07.00 – 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	15.00 – 15.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
	08.30 – 09.30 น.	บรรยายหลักการทำเกษตรกรรมยั่งยืนและการ วางแผนการผลิต	15.15 – 16.30 น.	ลงฐานการเพาะเลี้ยง กบ ปลา (ต่อ)
	09.30 - 10.00 น.	กิจกรรมนันทนาการ	16.30 – 18.00 น.	เดินทางเข้าที่พัก (โดยการหมุนเวียนที่พัก)

วันที่	ภาคเช้า		ภาคบ่าย/ภาคค่ำ	
	เวลา	วิชา/กิจกรรม	เวลา	วิชา/กิจกรรม
	10.00 – 10.15 น.	อาหารว่าง	18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
	10.15 – 12.00 น.	ศึกษาดูงาน/ลงฐานการปรับปรุงบำรุงดิน การ เผ่าถ่าน (แปลงเกษตร นายเริ่ม ชูรัตน์)	19.00 -20.00 น.	แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตกับเจ้าของที่พัก
	12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน		
วันที่สาม	05.30 – 07.00 น.	ออกกำลังกาย/ชมแปลงเกษตรเจ้าของที่พัก	13.00 – 15.00 น.	ลงฐานการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ข้าว (แปลงเกษตร นายถาวร ฟิลาน้อย)
	07.00 – 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	15.00 – 15.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
	08.30 – 09.30 น.	- ชมวิถีทัศน์พันธุ์กรรมพื้นบ้าน - บรรยายเรื่องการบริหารจัดการที่ดิน	15.15 – 16.30 น.	ลงฐานการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ข้าว (ต่อ)
	09.30 - 10.00 น.	ศึกษาดูงานการทำน้ายาล้างจาน การ ขยายพันธุ์พืช (แปลงเกษตร นายทวี เสนา พรหม)	16.30 – 18.00 น.	เดินทางเข้าที่พัก (โดยการหมุนเวียนที่พักร)
	10.00 – 10.15 น.	อาหารว่าง	18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น

วันที่	ภาคเช้า		ภาคบ่าย/ภาคค่ำ	
	เวลา	วิชา/กิจกรรม	เวลา	วิชา/กิจกรรม
	10.15 – 12.00 น.	ลงฐานการขยายพันธุ์พืช (ต่อ)	19.00 -20.00 น.	แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตกับเจ้าของที่พัก
	12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน		
วันที่สี่	05.30 – 07.00 น.	ออกกำลังกาย/ชมแปลงเกษตรเจ้าของที่พัก	13.00 – 15.00 น.	จินตนาการสูงสุดของครอบครัว/ชุมชน
	07.00 – 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	15.00 – 15.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
	08.30 – 09.30 น.	- ชมวิถีทัศน์เรื่องสมุนไพร	15.15 – 16.30 น.	พิธีอำลา มอบเกียรติบัตร/เดินทางกลับสู่ภูมิลำเนา
	09.30 - 10.00 น.	บรรยายเรื่องสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง (นายเกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์)		
	10.00 – 10.15 น.	อาหารว่าง		
	10.15 – 12.00 น.	สรุปผลการเรียนรู้และประเมินผลร่วมกัน		
	12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน		

8. จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเติมเต็ม แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามระดับการเรียนรู้ของเกษตรกร โดยทีมวิจัย องค์กรพี่เลี้ยง 5 เครือข่าย และแกนนำในแต่ละหมู่บ้าน ได้เข้าร่วมอบรมระหว่างวันที่ 20 – 23 พฤษภาคม 2551 หลังการอบรมทีมวิจัยได้ประชุมสรุปการเรียนรู้ที่ได้ และร่วมกันออกแบบหลักสูตรการอบรมขยายผลให้กับสมาชิกเครือข่ายในแต่ละพื้นที่

ผลการดำเนินกิจกรรม ทีมวิจัยได้กำหนดพื้นที่เวทีขยายผลการเรียนรู้ 2 รูปแบบ คือ การจัดโซน และการจัดอบรมรายหมู่บ้าน มีรายละเอียดดังนี้

แบบแบ่งโซน แบ่งออกเป็น 2 โซน คือ

โซนที่ 1 ประกอบด้วย บ้านหนองผือ บ้านหนองกงเต่า บ้านอุปราข

โซนที่ 2 ประกอบด้วย บ้านสองเหนือ บ้านแมด บ้านไคร่นุ่น บ้านดง

น้อย บ้านร่วมใจ บ้านโนนเพ็ก บ้านโนนสำราญ เครือข่ายเทศบาล

แบบแยกบ้าน ได้แก่ บ้านหนองคู ศรีวิไล บ้านหัวหนองคู และบ้านโนนทองโนนธรรม

โดยให้แต่ละกลุ่มกลับไปปรึกษาสมาชิกเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการอบรมและวางแผนการฝึกอบรม ซึ่งตัวแทน 5 คนที่เข้าร่วมการอบรม เมื่อวันที่ 20 – 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 ณ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนยาง ตำบลกำแพงเมด อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร จะต้องเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้(วิทยากร) และจะมีเจ้าหน้าที่ลงไปสังเกตการณ์

9. จัดกระบวนการสร้างเครือข่าย โดยการจัดเวทีขยายผลการเรียนรู้ให้กับสมาชิกระหว่างวันที่ 9 – 16 มิถุนายน 2551 กิจกรรมนี้จัดอยู่ในระยะที่ 3 ระยะการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว มีแผนปฏิบัติการดังนี้

วัน/เดือน/ปี	โซน/หมู่บ้าน(จำนวนสมาชิก)	เรื่องที่ต้องอบรม	สถานที่
วันที่ 9 มิถุนายน 2551	บ้านหนองผือ 30 คน บ้านหนองกงเต่า 22 คน บ้านอุปราข 9 คน	1.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรปลอดภัย 4.การเพาะเห็ดขอนขาวด้วยขอนมะม่วง 5.การคัดเลือกและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผัก	ศาลาวัดบ้านหนองกงเต่า ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม

วัน/เดือน/ปี	โซน/หมู่บ้าน(จำนวนสมาชิก)	เรื่องที่ต้องอบรม	สถานที่
วันที่ 11 มิถุนายน 2551	บ้านโนนทอง โนนธรรม 32 คน	1.การขยายพันธุ์พืช (การเสียบยอด/ตอนกิ่ง) 2.การทำปุ๋ยหมัก 3.การทำน้ำหมักชีวภาพ 4.การทำพวงข้าว 5.การทำบัญชีครัวเรือน	อาคารเอนกประสงค์ บ้านโนนทอง ต.โนนแดง อ.บรบือ จ.มหาสารคาม
วันที่ 12 มิถุนายน 2551	บ้านส่องเหนือ 20 คน บ้านแมด 14 คน บ้านไคร่นุ่น 6 คน บ้านโนนเพ็ก 2 คน บ้านดงน้อย 2 คน บ้านร่วมใจ 3 คน บ้านหัน 1 คน บ้านโนนสำราญ 1 คน เครือข่ายเทศบาล 11 คน	1.แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืน 2.การปรับปรุงบำรุงดิน 3.การคัดเลือกและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืช 4.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 5.การเลี้ยงกบ 6.การทำบัญชีครัวเรือน 7.แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาดูงาน	บ้านนางวัลภา รินทริก ประธานกลุ่มปลูกผัก ปลอดสารบ้านส่อง เหนือ
วันที่ 14 มิถุนายน 2551	บ้านหัวหนองคู 32 คน	1.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.การปลูกเห็ดขอนขาวโดยใช้ขอนมะม่วง 4.การทำบัญชีครัวเรือน 5.แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้ไปเรียนรู้ ณ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านบ้านโนนยาง ตำบลก้ามแมด อำเภอกุดชุมหะ จังหวัดยโสธร	ศาลาวัดบ้านหัวหนองคู ต.เขาวไร่ อ.นาเชือก จ. มหาสารคาม

วัน/เดือน/ปี	โซน/หมู่บ้าน(จำนวนสมาชิก)	เรื่องที่อบรม	สถานที่
วันที่ 16 มิถุนายน 2551	บ้านหนองคู –ศรีวิไล 40 คน	1.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.การปลูกเห็ดขอนขาวโดยใช้ขอนมะม่วง 4.การขยายพันธุ์พืชโดยการเสียบยอด 5.การเผาแกลบดำ	บ้านนางน้อย พะโคลี

10. จัดกระบวนการสร้างระบบหรือรูปแบบกลไกการตรวจสอบระดับแปลงและระดับตลาด เพื่อสร้างระบบความมั่นใจให้เกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค

10.1 ประชุมทีมวิจัย, พัฒนากลไกการตรวจสอบระดับแปลง วัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อสรุปผลการจัดเวทีขยายผล (2) เพื่อพัฒนากลไกการตรวจสอบที่จะทำให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจ จัดขึ้นในวันที่ 23 มิถุนายน 2551

ขั้นตอนการดำเนินงาน (1) สรุปผลการจัดเวทีขยายผลในพื้นที่ (2) เติมเต็มความรู้แนวคิด ประสบการณ์พัฒนากลไกการตรวจสอบของเครือข่ายเกษตรกรทางเลือก และGAP โดยสำนักงานเกษตรจังหวัด (3) แบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็น

ผลการดำเนินกิจกรรม

(1) ตัวชี้วัดในการสร้างมาตรฐานการผลิตที่ปลอดภัย ของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว จังหวัดมหาสารคาม

มาตรฐานระดับแปลง

☸ สมาชิกจะต้องเป็นเกษตรกรที่ทำการผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่

1. ดิน ต้องมีการปรับปรุงบำรุงดินตามหลักการทำเกษตรกรรมยั่งยืน (ปลูกพืชตระกูลถั่ว, ใช้ปุ๋ยคอกที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์, ปุ๋ยหมัก, น้ำหมักชีวภาพ)
2. น้ำ มีการตรวจสอบน้ำที่นำมาใช้รดผลผลิตทางการเกษตรต้องไม่ปนเปื้อนจากสารเคมีที่เป็นอันตราย
3. เมล็ดพันธุ์พืช ที่นำมาปลูกต้องเป็นพันธุ์พื้นบ้าน และ เก็บรักษามูลีตพันธุ์พืชเองไม่ใช่พืช GMO

4. เน้นปลูกพืชตามฤดูกาล

☒ สิ่งที่ใช้ไม่ได้ ได้แก่ ปุ๋ยเคมี สารเร่งพืชโตเร็ว และสารเคมีใดๆ

☒ สิ่งที่ใช้ได้ ได้แก่ ปุ๋ยที่ได้จากธรรมชาติหรือผลิตเองและปราศจากการปนเปื้อนของ สารเคมี เช่น ปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ หรือสารทดแทนอื่น ๆ ที่ได้จากธรรมชาติ

1.2 มาตรฐานระดับตลาด

1.2.1 สมาชิกที่มาจำหน่ายสินค้า

✓ สมาชิกจะต้องเป็นเกษตรกรที่ทำการผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบเกษตรอินทรีย์,เกษตรผสมผสาน,เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่

✓ มีการรวมกลุ่มทำการผลิตพืช เลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

✓ มีโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่ม และมีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

✓ สมาชิกจะต้องสังกัดองค์กรที่เป็นเครือข่ายของตลาดนัดสีเขียว จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ 1.) สสส. NODE มหาสารคาม 2.) คฟป. 3.) เครือข่ายประชาชนสีเขียว จังหวัดมหาสารคาม 4.) เทศบาลเมืองมหาสารคาม 5.) โรงพยาบาลมหาสารคาม เท่านั้น

1.2.2 สินค้าที่นำมาจำหน่าย

☒ ต้องเป็นผลผลิตที่ได้จากแปลงที่ทำการผลิตด้วยระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ กรณีอาหารที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ปลาจากธรรมชาติ ผักป่า อาหารป่า จะต้องเป็นอาหารในเขตพื้นที่ของสมาชิกเครือข่ายเท่านั้น

☒ กรณีพิเศษ เช่น ไก่และเป็ด ต้องเป็นพันธุ์พื้นบ้าน และไข่ อนุญาตเฉพาะไข่เป็ด ที่เลี้ยงตามธรรมชาติ ทั้งนี้ต้องอยู่ในเขตของพื้นที่สมาชิกเครือข่ายเท่านั้น พร้อมทั้งสามารถตรวจสอบแหล่งผลิตได้ สำหรับสมาชิกที่นำปลาเข้ามาจำหน่าย ห้ามทำปลาและเห่าน้ำล้างปลาในพื้นที่ตลาดนัดสีเขียวฯ หากพบว่าสมาชิกรายใดไม่ปฏิบัติตาม จะต้องถูกดำเนินการโดยใช้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตรวจพบสารเคมีตกค้างในผลผลิต พืช สัตว์ และอาหารแปรรูป

☒ เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นตามฤดูกาล

☒ ผลผลิตที่นำมาจำหน่ายควรมีการล้างทำความสะอาดก่อนนำมาวางจำหน่ายอย่างน้อย 1 ครั้ง

☒ กรณีอาหารแปรรูปและอาหารปรุงเสร็จ จะต้องไม่มีการปนเปื้อนของสารเคมีตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (สารบอร์แรก,สารฟอกขาว,สารกันบูด,สารกันรา,ฟอร์มาลิน,สารเร่งเนื้อแดง เป็นต้น) กรณีพืชมูลจะต้องถามความต้องการของผู้บริโภคก่อน ทั้งนี้

วัตถุดิบที่นำมาแปรรูปจะต้องเป็นวัตถุดิบจากแปลงของเกษตรกรหรือจากแปลงของสมาชิกเท่านั้น
เว้นกรณี กลุ่มเทศบาลเมืองมหาสารคาม จะต้องเป็นวัตถุดิบ ที่ปลอดภัยพร้อมทั้งได้รับการ
ตรวจสอบจากองค์กรต้นสังกัด

☒ โตะที่ใช้วางสินค้าใช้พลาสติกหรือใบตองรองก่อนวางสินค้า

ความสูงจากพื้นไม่เกิน 50-60 ซม. ความกว้างไม่เกิน 50 ซม. ความยาวไม่เกิน 1.50 ซม.

☒ อาหารปรุงเสร็จ ควรใช้ภาชนะ เช่น หม้อในการใส่อาหาร

☒ ห้ามใช้ภาชนะที่เป็นพลาสติกใส่อาหารจำพวก ของร้อน หรือของ
หมักดอง เพราะจะทำให้มีสารปนเปื้อนในอาหารได้

☒ ใช้วัสดุธรรมชาติทดแทนพลาสติก เช่น ใช้ดอกไม้ไผ่มัดผักแทนยาง
รัดของ หลีกเลี่ยงการใช้ถุงพลาสติกใช้ถุงผ้าหรือตะกร้าแทน

☒ บรรจุภัณฑ์ที่ใช้บรรจุสินค้าจะมีการพัฒนา ตราสัญลักษณ์เพื่อใช้เป็น
สัญลักษณ์ของแต่ละหมู่บ้านต่อไปและมีตรารับรองมาตรฐานสินค้าจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

☒ ไม่ใช้ถุงปุ๋ยเคมีใส่ผักมาขาย

(2) กลไกติดตามควบคุมมาตรฐานการผลิตที่ปลอดภัย ของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว
จังหวัดมหาสารคาม

2.1 การตรวจสอบระดับแปลง มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ให้แต่ละหมู่บ้านแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบแปลงของสมาชิก
หมู่บ้านละ 3 - 4 คน (กรณีที่มีคณะกรรมการชุดตรวจสอบอยู่แล้ว ให้ใช้กรรมการชุดเดิมแต่
ถ้ายังไม่มีให้แต่งตั้งขึ้นมาใหม่) บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจสอบระดับแปลง คือ

1.1 มีหน้าที่ติดตามตรวจสอบแปลงสมาชิกในกลุ่ม ทุก ๆ 2
เดือน โดยตรวจสอบตั้งแต่การระบบการผลิต (แหล่งน้ำ,ดิน,สภาพแวดล้อม) จนถึงการเก็บเกี่ยวแล้ว
นำไปสู่ตลาด เป็นเบื้องต้น

1.2 ตรวจสอบแปลงของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว
(กรณีจัดให้มีการตรวจสอบนอกพื้นที่คณะกรรมการชุดตรวจสอบ ของกลุ่มที่รับผิดชอบอยู่)
หมายเหตุ ถ้ามีปัญหาอุปสรรคใดๆให้นำมาเสนอต่อ องค์กรต้นสังกัด
หรือคณะกรรมการกลาง เพื่อหาแนวทางการแก้ไขต่อไป

2.2 การตรวจสอบระดับตลาด มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ให้คณะกรรมการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว เป็นผู้ดำเนินการ สุ่มเก็บ
ตัวอย่าง ผลผลิต ที่คิดว่ามีความเสี่ยงไปตรวจ ทั้งพืชผักและอาหารปรุงเสร็จ โดยจะดำเนินการทุก ๆ
3 เดือน

10.2 การตรวจสอบหาสารเคมีตกค้างในพืชผัก และสารปนเปื้อนในอาหาร
วัตถุประสงค์ (1) เพื่อเสริมทักษะการตรวจสอบหาสารเคมีให้กับนักวิจัย (2) เพื่อสร้างความตระหนักใน
การบริโภคอาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมีให้กับผู้บริโภค (3) เพื่อสร้างความมั่นใจในความปลอดภัย
ให้กับผู้บริโภค (4) เพื่อกระตุ้นสำนึกเชิงอุดมการณ์การดำเนินงานให้กับสมาชิก

ขั้นตอนการดำเนินงาน (1) ทีมวิจัยเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการตรวจสอบหาสารเคมี (2)
ทีมวิจัยเก็บตัวอย่างผัก/ อาหารทุกร้านในเครือข่ายตลาดนัดสี่เขียว (3) ดำเนินการตรวจโดยทีมวิจัย
(4) สรุปผลการตรวจแล้วประกาศให้กับสมาชิกและผู้บริโภคทราบ

ผลการดำเนินงาน

(1) รายงานผลการตรวจสอบสารกันราในอาหาร มีรายละเอียดผลการตรวจ ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อเจ้าของร้าน / แผงจำหน่ายอาหาร	ตัวอย่างอาหารที่นำมาตรวจ	ผลการตรวจ	
			พบ	ไม่พบ
1.	นางจุ เวียงบาล	หน่อไม้ดอง		/
2.	นางรุจิรา ขานหนู	1. ผักดอง		/
3.	นางหนูพัด ม่วงพล	1. ผักดอง		/
4.	นางมณฑา โยวะศรี	1. หน่อไม้ดอง		/
5.	นางทองสา ละครชัย	1. หน่อไม้ดอง		/
6.	นางจันทร์ลา พรหมรักษ์	1. ผักดอง		/
7.	นางทองทิพย์ ขานจำ	1. ผักดอง		/

(2) รายงานผลการตรวจสอบสารบอแรกซ์ในอาหาร รายละเอียดผลการตรวจ ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อเจ้าของร้าน / แผงจำหน่ายอาหาร	ตัวอย่างอาหารที่นำมาตรวจ	ผลการตรวจ	
			พบ	ไม่พบ
1.	นางคำตัน ชินน้อย	1. แหนม 2. กุนเชียงทอด		/ /
2.	นายชาญณรงค์	1. ส้มปลาตอง		/

(3) รายงานผลการตรวจสอบสารฟอกขาว รายละเอียดผลการตรวจ ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อเจ้าของร้าน / แผงจำหน่ายอาหาร	ตัวอย่างอาหารที่นำมาตรวจ	ผลการตรวจ	
			พบ	ไม่พบ
1.	นางผ่องศรี หงษ์คำจันทร์	1. ขนมจีน		/
2.	นางบังอร สุวรรณสม	1. ขนมจีน		/

(4) รายงานผลการตรวจฟอร์มาลีน รายละเอียดผลการตรวจ ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อเจ้าของร้าน / แผงจำหน่ายอาหาร	ตัวอย่างอาหารที่นำมาตรวจ	ผลการตรวจ	
			พบ	ไม่พบ
1.	นางเลื่อน อุทัยมา	1. ถั่วฝักยาว		/
2.	นางทองดี ทองพิลา	1. ชะอม		/
3.	นางสมพร บุญบง	1. เห็ดขอนขาว		/

10.3 เวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภค “ทัวร์ผักปลอดสาร อาหารท้องถิ่น” จัดขึ้นวันที่ 16 สิงหาคม 2551 วัตถุประสงค์ (1) เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค (2) เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจ และมั่นใจในระบบการผลิตของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

ขั้นตอนการดำเนินงาน (1) ลงทะเบียน และมอบกระเป๋าที่ระลึก (2) ออกเดินทางไปที่พื้นที่สมาชิก 3 พื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ บ้านแมด บ้านหนองกงเต่า และบ้านหนองผือ (3) แบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มองค์กรภาคีเครือข่าย และกลุ่มผู้บริโภค ที่บ้านหนองผือ (4) เดินทางกลับ

ผลการดำเนินงาน

กลุ่มผู้ผลิต สิ่งที่ได้เรียนรู้มีดังนี้ (1) ได้รู้แนวความคิด ความรู้สึกของผู้บริโภค (2) ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำการเกษตร (3) การทำนํ้านัว (4) การเก็บรักษาพันธุ์ผัก (5) รูปแบบการทำการเกษตร เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดสาร เกษตรผสมผสาน (6) เทคนิควิธีการในการทำการเกษตร เช่น ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ การกำจัดโรคและแมลงโดยชีววิธี (7) การอนุรักษ์พันธุ์ข้าวและผักพื้นบ้าน

แนวทางการร่วมมือ (1) ควรมีการจัดทัวร์อีกและผู้บริโภคควรจะเป็นกลุ่มใหม่ ๆ มีความหลากหลายกว่านี้ (2) การสร้างความร่วมมือขององค์กรพี่เลี้ยง ผู้ผลิต ผู้บริโภค ในการสร้างมาตรฐานสินค้าและกลไกการรับรองมาตรฐานร่วมกัน (3) สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการทำการเกษตรระหว่างเครือข่าย (4) การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ แนวคิดและองค์ความรู้กับผู้สนใจ (5) สมาชิกในเครือข่ายต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

กลุ่มองค์กรภาคีเครือข่าย สิ่งที่ได้เรียนรู้มีดังนี้ (1) การอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีของชาวบ้าน (2) การทำนํ้าว (3) หลักสูตรกบิลาดด้านอาหาร (4) การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ (5) การเชื่อมประสานงานระหว่างเครือข่าย การสร้างกลุ่ม/เครือข่าย (6) การอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง (7) การทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ

แนวทางการดำเนินงาน (1) ควรมีการจัดทัวร์อีกโดยควรมีผู้บริโภคร่วมหลายหลายกว่านี้ (2) เผยแพร่แนวคิดเรื่องความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร เช่น จัดรายการวิทยุ 106.5 ทุก ๆ วันพุธ (3) การจัดเวทีเสวนา จัดนิทรรศการให้ความรู้ (4) ควรมีเวทีสร้างมาตรฐานของสินค้าและกลไกการรับรองมาตรฐานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (5) การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน (6) การสร้างและขยายจุดจำหน่ายสินค้าที่ปลอดภัยในจังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มผู้บริโภค สิ่งที่ได้เรียนรู้มีดังนี้ (1) ดีใจที่ได้มาร่วมกิจกรรมวันนี้เป็นสิ่งที่ดีมาก (2) ดีใจได้เห็นแปลงผักจริง ๆ (3) รู้สึกมั่นใจในผลผลิต ที่ชาวบ้านนำไปจำหน่าย (4) มีการตั้งข้อสังเกตของ แม่จอน แสนสุโพธิ์ ซึ่งเป็นลูกค้าประจำ ของตลาดนัดสีเขียว ว่า คนหน้าดำ “ของจริง” คนหน้าขาว “ของปลอม” หมายถึง คนหน้าดำ คือผู้ที่ปลูกผักเองจริงๆ เรียกว่า “ของจริง” ส่วน คนหน้าขาว คือ ผู้ที่รับผักมาขาย เรียกว่า “ของปลอม” จะมาอุดหนุนสินค้าของตลาดเขียวต่อไป และจะชวนเพื่อนบ้านมาด้วย (5) ที่บ้านแมด ได้เรียนรู้ การปลูกพืชผักแบบผสมผสาน การเลี้ยงหมู เลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ การทำนาข้าวปลอดสาร วิธีการกำจัดโรคและแมลงในผัก ได้เรียนรู้พันธุ์ผักพื้นบ้าน พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน (6) ที่บ้านหนองกุงเต่า ได้เรียนรู้ การทำนํ้าว การปลูกผักปลอดสารพิษ การรวมกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษโดยใช้พื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์ (7) บ้านหนองผือ ได้เรียนรู้ วิธีการทำปุ๋ยหมัก วิธีการกำจัดโรคและแมลงโดยวิธีธรรมชาติ

แนวทางการร่วมมือ (1) ควรมีการให้ความรู้ กับผู้บริโภค (2) เรื่องโทษของการใช้สารเคมี (3) เรื่อง วิธีการปลูกผักปลอดสาร (4) เรื่อง คุณค่าและประโยชน์ของพืชผักทั่วไปและผักพื้นบ้าน (5) เรื่องผักพื้นบ้านมีอะไรบ้าง เพราะคนรุ่นหลัง ๆ ไม่ค่อยรู้จักผักพื้นบ้าน (6) ควรจัดทัวร์อย่างน้อยปีละ 2 ครั้งคือ ช่วงปลายฤดูฝน และฤดูหนาว

ระยะที่ 3 : ระยะการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

11.สรุปบทเรียนการทำงาน การสรุปบทเรียนการทำงานของโครงการวิจัย ทีมวิจัยได้ออกแบบร่วมกันว่าจะทำในรูปแบบนำเสนอแนวคิด กระบวนการ บทเรียนที่ได้จากการทำงาน โดยใช้สถานที่ตลาดนัดสีเขียวในชื่อการจัดเวที “สืบสานงานวิจัยไทบ้าน” ในวันที่ 16 พฤศจิกายน 2551

ขั้นตอนการดำเนินงาน (1) ประสานงานภาคีเครือข่ายระดับท้องถิ่น, หน่วยงานระดับจังหวัดเข้าร่วมให้ข้อเสนอแนะในเวที (2) ทีมวิจัยนำเสนอแนวคิด กระบวนการ บทเรียนที่ได้จากการดำเนินโครงการ

ผลการดำเนินงาน

(1) ทีมวิจัยได้ทบทวนแนวคิด กระบวนการ และผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

(2) สิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากงานวิจัย

- เมื่อก่อนสมาชิกไม่รู้จักกันเลย ไม่เคยพุดกัน เห็นหน้าก็แค้มให้กัน แต่ทุกวันนี้สมาชิกคุยกันมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการทำการเกษตร แลกเปลี่ยนสินค้า มีการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการเชื่อมประสานเครือข่ายกัน มีการติดต่อกันมากขึ้น

- มีการแลกเปลี่ยนแนวคิดเรื่องการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย กับสมาชิกในเครือข่ายและผู้บริโภค

- มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเครือข่าย มีความรักใคร่ผูกพันกันเหมือนญาติพี่น้อง

- ได้ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ด้วยกัน ซึ่งเป็นการเจาะลึกถึงสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง มีการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและวิเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหา ร่วมกัน

- ได้เรียนรู้วิถีคิด วิธีการทำงานกับคนหลาย ๆ ลักษณะ

- ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิถีชีวิตของ คนในพื้นที่ ในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมความเป็นอยู่ การกิน การทำการเกษตร เป็นต้น

- พ่อรังสรรค์ กล่าวว่า “ ตะกั่วเคยเหลียวเบ้งหน้า บ่เคยเว้ากัน แต่เดี๋ยวนี้อู้จักฮอดม่ออยู่ ฮู้จักฮอดอาฮู”

- พ่อทรงพล กล่าวว่า “ ไปลุ่มน้ำกินปลา ไปโคกกินแกงเห็ด แกงหอย”

- แม่สมควร กล่าวว่า “ ได้หมูได้พวก ได้ฮู้ฮอดรถ”

- อาจารย์กนกพร กล่าวว่า “ ได้เฮ็ดไปนา เรียนรู้การแก้ปัญหา ร่วมกันไปนา”

- มีรายได้มาจุนเจือครอบครัว

- มีการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวและพันธุ์ผักพื้นบ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนกัน

- มีผู้ร่วมก่อการดีที่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ผลจากการจัดกิจกรรมทั่วผักปลอดสาร ทำให้ผู้บริโภคเข้าใจแนวคิดและวิธีการผลิต มากขึ้น

(3) ข้อค้นพบจากงานวิจัย

- ทำให้มีกระบวนการทำงานมากขึ้น คิดเป็นระบบมากขึ้น มีการเชื่อมโยงประสานงานระหว่าง ชุมชน องค์กรภาครัฐและภาคประชาชน การเชื่อมโยงระหว่าง ผู้ผลิตและผู้บริโภค

- การวางตัวของนักวิชาการกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะพยายามให้บทบาทกับทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้านมากที่สุด

- มีการพัฒนาระดับพื้นที่ตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคามให้เป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ “เกษตรปลอดภัย อาหารปลอดภัย” ในระดับจังหวัดได้

(4) แนวทางของการพัฒนาเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวในมุมมองของทีมวิจัย

- ทำอย่างไรจึงจะยกระดับของเครือข่ายฯ ให้มีการรับรองมาตรฐานสินค้า มีกลไกในการตรวจสอบผลผลิตอย่างต่อเนื่องของเครือข่ายเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคได้

- การเชื่อมประสานความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครือข่ายด้านการสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร ในระดับจังหวัด

- การวางแผนการผลิตเพื่อเชื่อมโยง การจำหน่ายผลผลิตเข้าสู่โรงพยาบาล เพื่อให้ผู้ป่วยได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย

- ทำอย่างไรจะยกระดับแนวคิด ของผู้ผลิตและผู้บริโภคให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

- จะมีแนวทางการสร้างจิตสำนึกให้ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ได้อย่างไร

- การขยายแนวคิดเรื่อง อาหารท้องถิ่น ให้คนในชุมชนเมืองได้เกิดการเรียนรู้ด้วย

- การเชื่อมโยงวิถีการผลิตกับการลดภาวะโลกร้อน

บทที่ 5 ผลการศึกษา

โครงการวิจัยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความเป็นเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวอย่างมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์โครงการอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ระบบการผลิตระดับแปลงจนถึงระบบการจำหน่ายของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว 2) เพื่อวิเคราะห์และจัดระดับการเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว 3) เพื่อศึกษาและสร้างรูปแบบและระบบกลไกการตรวจสอบผลผลิตทั้งในระดับแปลงและระดับตลาด 4) เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาระบบแนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืนให้กับสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว และประการสุดท้าย คือ เพื่อพัฒนาและสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยทั้งสิ้นจำนวน 11 ขั้นตอน อันประกอบด้วย ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล ขั้นตอนการปฏิบัติการจัดระดับการเรียนรู้และเติมเต็มองค์ความรู้เกษตรกรรมยั่งยืน ขั้นตอนการสร้างระบบหรือกลไกการตรวจสอบระดับแปลงและระดับตลาด และขั้นตอนการสร้างเครือข่าย

ผลของการวิจัยสามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลระบบการผลิตระดับแปลง และระบบการจำหน่ายของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

ทีมวิจัยได้ดำเนินการปฏิบัติการโครงการวิจัยโดยได้มีการกำหนดรูปแบบ ขั้นตอนกระบวนการให้ได้มาซึ่งข้อมูลตั้งแต่ระดับการผลิตระดับแปลง ไปจนถึงการจำหน่ายระดับตลาด โดยได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายของการได้ข้อมูลมาจากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มได้แก่ (1) กลุ่มผู้ผลิต (2) กลุ่มคณะกรรมการตลาด (3) กลุ่มผู้บริโภค โดยกำหนดให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ผลิต ซึ่งทีมวิจัยได้กำหนดให้มีการออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบได้ด้วยหัวข้อสำคัญได้แก่

ก. ข้อมูลส่วนตัวเกษตรกร

ข. ฐานการผลิตของเกษตรกรแต่ละคน ได้แก่ ขนาดพื้นที่ปลูก ชนิดของผลผลิต ปัจจัยการผลิต ต้นทุนการผลิต จำนวนผลผลิต แรงงานในครัวเรือน แรงจูงใจในการทำเกษตร ความเชื่อต่อระบบการผลิต

ค. องค์ความรู้และเทคนิคที่มีและที่ขาดในการทำการเกษตรยั่งยืน

โดยได้กำหนดให้มีการสร้างแบบสอบถามร่วมกัน และการทดลองฝึกปฏิบัติการเก็บข้อมูลจากนักวิจัยด้วยกันเอง เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และสร้างความเข้าใจร่วมกันต่อคำถามแต่ละข้อ หลังจากนั้นได้มีการกำหนดพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเนื่องจากสมาชิกที่เป็นผู้ผลิตที่มีมากถึง 208 คน และกระจายตัวอยู่หลายอำเภอและหลายหมู่บ้าน จึงจำเป็นต้องมีการแบ่งโซนและมีหัวหน้าทีมซึ่งคือนักวิจัยและนักวิจัยผู้ช่วยเป็นกลไกสำคัญในการเก็บข้อมูลระดับแปลง โดยแบ่งโซนออกเป็น 5 กลุ่มได้แก่

1. บ้านหนองคู อ.นาเชือก
2. บ้านโนนทอง โนนธรรม อ.บรบือ
3. บ้านหนองกุงเต่า บ้านไคร่นุ่น บ้านแมค บ้านดงน้อย
4. บ้านหนองคู ศรีวิไล
5. เครือข่ายเทศบาลเมือง

โดยดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 208 คน โดยค้นพบข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ผลิตได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลระดับแปลง(ผู้ผลิต)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า โดยส่วนใหญ่เกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษเป็นกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ภายใต้การส่งเสริมการทำการเกษตรที่ยั่งยืน ภายใต้การทำงานขององค์กรเครือข่าย ทั้ง 5 องค์กร ได้แก่ 1) ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม (สสส.มค) 2) โรงพยาบาลมหาสารคาม 3) เครือข่ายประชาชนสีเขียว จังหวัดมหาสารคาม (มันยืน) 4) เทศบาลเมืองมหาสารคาม 5) โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน (คฟป)

โดยพบว่ารูปแบบของการทำการเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่มุ่งเน้นกระบวนการปลูกผักที่ปลอดสารพิษ และส่งเสริมการผลิตกิจกรรมการเกษตร การบริโภค ผักพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 40-49 ปี มีอาชีพหลัก คือ การทำนาและอาชีพรอง ได้แก่ การปลูกผัก

เกษตรกรภายใต้เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมีบทบาททั้งเป็นผู้ผลิตและผู้ขาย โดยพบว่ารูปแบบการผลิต มี 2 รูปแบบ คือ ผลิตระดับกลุ่ม และระดับครัวเรือน โดยการผลิตระดับกลุ่มมีการผลิตในพื้นที่สมาชิก และบางส่วนใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนเป็นพื้นที่การผลิต ในขณะที่เกษตรกรบางส่วนมีพื้นที่การผลิตภายในบริเวณบ้านและบริเวณในไร่นาของตนเอง

- ผลผลิตส่วนใหญ่นิยมผลิตผักที่เป็นที่ต้องการของตลาด ผลผลิตภายในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว มีผลผลิตที่หลากหลาย เช่น ผักปลอดสารพิษและ ผลไม้ ตลอดจนสินค้าพื้นเมือง โดยเฉพาะ ผักพบว่า ผักที่เกษตรกรปลูกเพื่อขาย จำนวนทั้งสิ้น 53 ชนิดโดยพบว่าผักที่ปลูกมากที่สุด 10 อันดับแรก ได้แก่ พริก หอม มะเขือ ผักบุ้ง แง่ผัก ข่า สารแหน่ ตะไคร้ ถั่วฝักยาว ผักกาด ตามลำดับ และมีการนำเอาผลผลิตจากธรรมชาติหรือของป่าที่เกิดขึ้นตามฤดูกาลมาจำหน่าย ภายในตลาดด้วย เช่น ผลผลิตในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ได้แก่ ผักกระโดน ผักกระถิน ตำลึง มะขามป้อม ส้มมอ เม็ดบัวหลวง ช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ได้แก่ ผักกระโดน เห็ด มะม่วงป่า ผักเม็ก ผักจิก ดอกกระเจียว ผักแคป่า ผักบุ้งนา กบ กิ่งก่าไข่ แผลงต่างๆ ผักอีลอก ผักสายบัว ผักสะเดา ผักแว่น ผักป่าชาด กุ้งฝอย แผลงทอด ผักสาบ เม็ดบัวหลวง ช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม ได้แก่ บวบป่า หน่อไม้ มะระจีน ผักกระถิน ตำลึง มะขามป้อม ผักบุ้งนา ผลผลิตที่มีตลอดทั้งปี ได้แก่ ผักกระโดน มะระจีนก ใบย่านาง หวานน้อย ตำลึง ผักลิ้นปี่ ผักโขม หอยนา ปู ปลาทุกชนิด ผักแคป่า ผักบุ้งนา ผักขี้เหล็ก แผลงต่างๆ

หอย เป็นต้น นอกเหนือจากการขายผักและผลไม้ ภายในตลาดเขียวแล้วยังพบว่าการขายอาหารพื้นเมือง
แปรรูปอีกด้วย ประเภทอาหารแปรรูป ได้แก่

- กุนเชียง หมูหวาน ส้มหมู หมูหยอง ไส้กรอก หม่า แหนมหมู ไข่เค็ม ส้มปลา
ทอง ส้มปลาค้าว
- ประเภทอาหารสำเร็จรูป ได้แก่
 - ประเภทแกง ได้แก่ แกงเห็ดขอนขาว แกงลาวมะรุมน้ำปลาซ่อน แกงซี่เหล็ก แกง
หน่อไม้ แกงส้มมะรุมน้ำปลาไหล แกงผักหวานใส่เห็ด แกงพะโล้ แกงไตปลา
ขนมจีนน้ำยาปลาต้ม ขนมจีนน้ำยาไก่
 - ประเภทซุบ ได้แก่ ซุบหน่อไม้ ซุบขนุน ซุบมะเขือ
 - ประเภททอด ได้แก่ แหนมปลาทรายทอด ทอดมันปลาทราย กุนเชียงทอด หมู
หวานทอด ไส้กรอกทอด
 - ประเภทปิ้ง ได้แก่ ปิ้งปลาทุเค็ม ไข่ปิ้ง ไส้กรอกปิ้ง หม่าปิ้ง ส้มปลาทองปิ้ง ส้ม
ปลาค้าวปิ้ง
 - ประเภทนึ่ง ได้แก่ นึ่งปลานิล ผักนึ่ง ข้าวเหนียวนึ่ง ห่อหมกปลา นึ่งปลาบู๋
 - ประเภทลาบ ได้แก่ ลาบหมู ลาบกุ้ง ลาบปลาทอง
 - ประเภทน้ำพริก ได้แก่ น้ำพริกปลาหมอ น้ำพริกปลาดุก ปั่นปลาซ่อน น้ำพริกปลา
ร้า น้ำพริกปลาอย่าง ปลาرائبอง
 - ประเภทขนม ได้แก่ ข้าวต้มหมู ขนมฝ้ายอ่อม ขนมเปียกปูน ขนมกล้วย ขนมใส่ไส้
ข้าวต้มผัด ข้าวต้มมัด สาเกใส่หมู หม้อแกง สังขยา สังขยาฟักทอง
 - ประเภทของหวาน ได้แก่ บัวลอย ถั่วดำ สาเกมะพร้าวอ่อน ลอดช่อง

สำหรับแรงงานหลักในกิจกรรมการผลิตผักปลอดสารหรือการทำเกษตรยั่งยืน นั้นพบว่าส่วน
ใหญ่มีการใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก การจ้างแรงงานจากภายนอกครัวเรือนมีส่วนน้อยทั้งนี้เป็นเพราะ
ระบบการทำเกษตรปลอดสารเป็นการทำเกษตรในระดับครัวเรือน (Household level) และเนื่องจาก
เกษตรกรเองต้องการลดค่าใช้จ่ายในกระบวนการปลูกผัก จึงเน้นการใช้แรงงาน ภายในครัวเรือนเป็นหลัก
ซึ่งถือว่าสอดคล้องกับหลักการของการทำเกษตรกรรมยั่งยืนในมิติของความพยายามลดรายจ่ายที่เกิดขึ้นจาก
ปัจจัยการผลิต ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก (off farm output) และเน้นการใช้ทรัพยากรภายใน
ครัวเรือนหรือในไร่นาของตนเองเป็นหลัก (in farm input) ผลผลิตที่เกิดขึ้น มุ่งตอบสนองการบริโภคใน
ท้องถิ่นหรือระดับครอบครัวเป็นหลัก

ประเภท												
ผัก	มค	ก.พ.	มี.ค	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย.	ต.ค	พย.	ธ.ค
ผักกระโดน	●						→					
บวบป่า					←				→			
หน่อไม้					←					→		
มะระขี้นก				←								→
กระถิน	←			→			←	→				
เห็ด				←		→						
ใบย่านาง	←											→
หমান้อย												
ตำลึง				←								→
ผักลิ้นปี่	←											→
ผักโขม	←											→
ผักเม็ก, ผัก คั่ว					←	→						
ผัก	มค	ก.พ.	มี.ค	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย.	ต.ค	พย.	ธ.ค
ผักจิก				←	→							
แคป่า				←		→						
ผักบุ้งนา					←					→		
ผักขี้เหล็ก	←											→

ผักอีลอก				←→								
สายบัว					←→							
สะเดา			←→									
ผักกะแยง					←→							
ผักแว่น					←→							
ผักป้าชาด			←→									
ผักสาบ			←→									
หาวาย	←											→
ผัก	มค	ก.พ.	มี.ค	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย.	ต.ค	พย.	ธ.ค
เม็ดบัว												
หลวง	←											
ดอก			←→									
กระเจียว												
ผลไม้ ท้องถิ่น												
ค้อ						←→						
มะม่วงป่า			←→									
มะขามป้อม			←→									
ส้ม												
ส้มอ	←											

อาหารป่า												
ไข่มดแดง												
หอยนา												
ปูนา												
อาหารป่า	มค	ก.พ.	มี.ค	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย.	ต.ค	พย.	ธ.ค
กบ												
กิ้งก่า,เหี้ย												
แมลง ต่างๆ												
กิ้งฝอย												
แมงเงา ,แมงป่อง												

องค์ความรู้ของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจำแนกเป็นเครือข่าย

1. เครือข่าย สสส.มค ประกอบด้วย บ้านสองเหนือ,บ้านหนองงูเต่า,บ้านหัวหนองคู,บ้านหนองผือ,บ้านไคร่นุ่น องค์ความรู้ที่มี ได้แก่ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำสารไล่แมลง การทำน้ำส้มควันไม้ การทำน้ำยาอเนกประสงค์ การทำน้ำยาดับกลิ่นจากตะไคร้หอม การปลูกพืชผสมผสานเพื่อเป็นแนวกันแมลง
2. เครือข่ายโรงพยาบาล ประกอบด้วย บ้านหนองคู,บ้านศรีวิไล,บ้านอุปราษ องค์ความรู้ที่มี ได้แก่ การทำสารไล่แมลง การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำน้ำส้มควันไม้
3. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน (เครือข่ายมันฮีน) ประกอบด้วย บ้านแมค,บ้านศรีวิไล,บ้านหนองคู องค์ความรู้ที่มี การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำสารไล่แมลง การปรับปรุงบำรุงดิน
4. เครือข่าย คฟป .(บ้านโนนทอง-โนนธรรม) องค์ความรู้ที่มี ได้แก่ การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำสารไล่แมลง การทำน้ำส้มควันไม้ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี การปรับปรุงดิน

องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติมของแต่ละเครือข่าย

1. เครือข่าย สสส.
 - 1.1 บ้านหนองงูเต่า องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ การปลูกพืชผสมผสาน/การปลูกตามฤดูกาล การปลูกพืชที่เหมาะสมกับดิน/ระบบนิเวศ การคัดเลือก ปรับปรุงเมล็ดพันธุ์พื้นบ้าน การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่น
 - 1.2 บ้านสองเหนือ องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ เทคนิคด้านการผลิตอื่นๆ เช่น การเพาะเห็ด การคัดเลือก ปรับปรุงเมล็ดพันธุ์พื้นบ้าน การทำสารไล่แมลงสูตรต่างๆ
 - 1.3 บ้านไคร่นุ่น องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ เทคนิควิธีการและขั้นตอนการทำเกษตรอินทรีย์ที่สามารถจะทำได้ เทคนิควิธีการที่เหมาะสมกับระบบนิเวศ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับกลุ่มอื่นๆ
 - 1.4 บ้านหัวหนองคู องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ เทคนิคใหม่ๆเกี่ยวกับการเกษตร
2. เครือข่ายโรงพยาบาล
 - 2.1 บ้านอุปราษ องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ น้ำหมักชีวภาพสูตรต่างๆ สารไล่แมลงสูตรต่างๆ เทคนิคการปลูกผักปลอดสารพิษที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ น้ำยาอเนกประสงค์ เทคนิคการเพาะเห็ดฟางในถุงปุ๋ย
 - 2.2 บ้านศรีวิไล องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ .น้ำยาอเนกประสงค์ เทคนิคการเพาะเห็ดฟางในถุงปุ๋ย

- 2.3 .บ้านหนองคู องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ .น้ำยาเอนกประสงค์ เทคนิคการเพาะเห็ดฟางในถุงปุย
3. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน (เครือข่ายมันยืน)
- 3.1 บ้านแมค องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหาโรคและแมลงเทคนิคการปลูก การบำรุงรักษาผลผลิต
- 3.2 บ้านศรีวิไล องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ น้ำยาเอนกประสงค์ เทคนิคการเพาะเห็ดฟางในถุงปุย
- 3.3 บ้านหนองคู องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ น้ำยาเอนกประสงค์ เทคนิคการเพาะเห็ดฟางในถุงปุย
4. เครือข่าย คฟป . (บ้านโนนทอง-โนนธรรม) องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่ การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนภายในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว เทคนิคการผลิตผักปลอดสารงบประมาณสนับสนุน วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร
องค์ความรู้ที่สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวต้องการเรียนรู้เพิ่มเติม สามารถนำมาจัดเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อเติมเต็มความรู้ให้แก่สมาชิก ได้ดังนี้
ฐานที่ 1 : เทคนิคการอบรมน้ำหมักชีวภาพ/สารไล่แมลง/น้ำส้มควันไม้/ฮอร์โมน/ชีววิธี
ฐานที่ 2 : เทคนิคการทำน้ำยาเอนกประสงค์/น้ำยาดับกลิ่นจากตะไคร้หอม/การทำพวงนัว
ฐานที่ 3 : เทคนิคการปรับปรุงบำรุงดิน, ปุ๋ยหมักพืชสด, ระบบพืช, การปรับแปลงดิน, การปลูกพืชตระกูลถั่ว
ฐานที่ 4: เทคนิคการเพาะเห็ดฟาง, เห็ดขอนขาว, เห็ดบด, เห็ดนางฟ้า, การเลี้ยงปลา กบ ไก่บ้าน
ฐานที่ 5 : เทคนิคการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์

ผลของการเก็บรวบรวมข้อมูลก่อให้เกิดองค์ความรู้ในการออกแบบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยมีการฝึกอบรมนักวิจัยให้มีความเข้าใจต่อกระบวนการแตกกรอบคำถาม, การทดลองตั้งคำถาม และการฝึกปฏิบัติการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นนำแบบสอบถามมาเพิ่มเติมประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ครบถ้วน ตลอดจนออกแบบข้อคำถามให้อ่านง่ายและสื่อความหมายในแต่ละข้อคำถาม

การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่นักวิจัยในแต่ละพื้นที่ให้ทำหน้าที่หลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับแปลง และเพื่อให้ นักวิจัยได้ทำหน้าที่ในการเยี่ยมแปลงของสมาชิก เพื่อสร้างระบบของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและนักวิจัยได้มีการตรวจสอบแปลงไปในเวลาเดียวกัน

นอกจากการแบ่งบทบาทหน้าที่นักวิจัยแล้วการนำข้อมูลมาสู่กระบวนการตรวจสอบข้อมูลโดยการจัดเวทีสังเคราะห์เพื่อตรวจสอบข้อมูล และสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง

นักวิจัยและสมาชิกผู้ผลิตในระดับแปลงทั้งสิ้นจำนวน 9 หมู่บ้าน 5 อำเภอ โดยการสัญจรไปตาม
โซนต่างๆ โดยมีรูปแบบ คือ การให้นักวิจัยนำเสนอข้อมูลของพื้นที่แต่ละพื้นที่ และมีการตรวจสอบ
เพิ่มเติมความถูกต้องของข้อมูล ส่วนช่วงบ่ายเป็นการเยี่ยมแปลงของสมาชิกและจัดให้มีการ
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การประชุมชี้แจงโครงการวิจัยและการประชาสัมพันธ์ให้กับสมาชิกในตลาดได้รับ
ทราบถึงกระบวนการงานวิจัยและขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ
เพราะทำให้สมาชิกเห็นประโยชน์และเห็นข้อมูลของตนเองในการพัฒนาตลาด ทำให้ทุกคน
ต้องการให้ข้อมูลที่เป็นจริงและสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาตลาด

ภายหลังจากเวทีสะท้อนข้อมูลสัญจรแล้ว คณะนักวิจัยได้วางแผนการจัดเวที
เครือข่าย เพื่อนำเสนอข้อมูลของผู้ผลิต ข้อมูลผู้บริโภค และการระดมแนวทางการพัฒนาตลาด
ตลอดจน focus group เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของคุณภาพฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่
ที่เป็นทุนให้มีการจัดการปลูกผักปลอดสารพิษได้ การเชิญวิทยากรมาให้ข้อเสนอแนะต่อผล
การศึกษาและแนวทางการพัฒนาตลาดนัดสีเขียว ผลของการจัดเวทีนำมาซึ่งการเห็นข้อมูลการผลิต
ของเกษตรกรในแต่ละเครือข่าย ตลอดจนองค์ความรู้และความต้องการในการหนุนเสริม สภาพ
ปัญหาของการปลูกผักปลอดสารพิษ เช่น โรคแมลงศัตรูพืช ปัญหาการเสื่อมคุณภาพของดิน ความ
คาดหวังต่อผู้บริโภค และแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับผู้บริโภค

2. ข้อมูลผู้บริโภค

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้บริโภคที่มาจับจ่ายสินค้าที่ตลาดนัดสีเขียว โดยมี
การพยายามสุ่มเลือกให้ครอบคลุมผู้บริโภคทุกเพศทุกวัยและทุกสาขาอาชีพ จำนวน 100 คน ผลการ
เก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้บริโภคที่มาซื้อสินค้าในตลาดนัดสีเขียวส่วนใหญ่เป็น
นิสิต นักศึกษา อายุระหว่าง 20-29 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม มีรายได้
เฉลี่ย เดือนละ 3,001- 5,000 บาท สินค้าที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่นิยมซื้อ ได้แก่ ผัก ผลไม้ ขนม
อาหารสำเร็จรูป ไข่เป็ด เนื้อไก่สด ปลา อาหาร(ถุง)ปรุงสำเร็จ สินค้าที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่
ต้องการ ได้แก่ ประเภทผัก เช่น ผักชี ต้นหอม ขึ้นฉ่าย ผักพื้นบ้านและผักตามฤดูกาล
ประเภทผลไม้ ได้แก่ กล้วย มะละกอ ประเภทอาหารแปรรูป ได้แก่ ปลากระป๋อง ปลาแดดเดียว
นอกจากนี้ผู้บริโภคยังต้องการสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน(OTOP) เป็นต้น สำหรับ
แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคมาซื้อสินค้าที่ตลาดนัดสีเขียว คือ มีพืชผักและอาหารพื้นบ้าน ที่
ปลอดสารพิษ สด สะอาด ราคาถูก สถานที่ตั้งของตลาดอยู่ใกล้บ้าน รวมทั้งแม้ค้าในตลาดยัง
มีความเป็นกันเองอีกด้วย ผู้บริโภคบางส่วนต้องการมีส่วนร่วมในเรื่อง การตรวจสอบผลผลิตที่
นำมาจำหน่าย (ระดับตลาด) การตรวจสอบผลผลิตระดับแปลง(ตรวจเยี่ยมแปลงผัก)

ข้อเสนอแนะของผู้บริโภคต่อตลาดนัดสีเขียว

1. ด้านการประชาสัมพันธ์ ผู้บริโภคมีความคิดเห็นว่าการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับ เรื่องต่อไปนี้
 - ขั้นตอน เทคนิควิธีที่ใช้ในการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ และที่มาของผลผลิตที่นำมาจำหน่าย
 - นิทรรศการความเป็นมาของแต่ละเครือข่าย
 - ให้ความรู้เกี่ยวกับอันตรายของสารพิษ/โทษของสารพิษ, สารเคมี
 - แนะนำการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย, คุณค่าของอาหาร
 - ให้ความรู้เรื่องการเลือกผักที่ปลอดสารพิษและรู้สารพิษว่ามีวิธีการเลือกซื้ออย่างไร
 - คุณประโยชน์ของผักปลอดสารพิษ
 - วิธีการแปรรูปผลผลิตด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายภายในตลาดให้ได้ยินอย่างทั่วถึง
2. ด้านสินค้า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นว่าการเน้นการผลิตสินค้าประเภทผัก ผลไม้พื้นบ้าน ขนมพื้นบ้าน และควรมีผลิตภัณฑ์ชุมชน(Otop) มาจำหน่ายด้วย ควรมีการควบคุมมาตรฐานการผลิตสินค้าประเภทอาหารแปรรูปต่าง ๆ เป็นต้น
3. ด้านการบริหารจัดการทั่วไปภายในตลาด
 - 3.1 กฎระเบียบ ผู้บริโภคมีความคิดเห็นว่าการมีบทลงโทษขั้นเด็ดขาดกับผู้ขายที่ฝ่าฝืน กฎระเบียบข้อบังคับของตลาด เพื่อ
 - เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและความเสมอภาคในตลาดฯ
 - เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค
 - เพื่อสร้างมาตรฐานของสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ
 - 3.2 ความสะอาดบริเวณที่ขายสินค้า ผู้บริโภคได้เสนอแนะว่า ควรช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณที่จำหน่ายสินค้า
 - 3.3 แสงสว่าง ควรมีการติดตั้งไฟฟ้าให้สว่างอย่างทั่วถึง
 - 3.4 อยากให้มีร่มให้แม่ค้า และ ควรมีการจัดวางโต๊ะขายของให้เป็นระเบียบมากกว่านี้

องค์ความรู้ใหม่ ที่เกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูลในส่วนของการเก็บวิธีวิทยา พบว่าการเก็บข้อมูลผู้บริโภค ได้ถูกออกแบบข้อคำถามที่นักวิจัยต้องการรับทราบข้อคิดเห็นหรือการรับรู้เรื่องตลาดนัดสีเขียว การออกแบบการเก็บข้อมูลโดยทยอยเก็บทุกอาทิตย์เลือกให้มีการกระจายของข้อมูลให้ครอบคลุมทุกกลุ่มผู้บริโภค รวมถึงการเอาแบบสอบถามให้แม่ค้าในตลาดได้แจกให้กับ

ลูกค้าประจำของตนเองในการช่วยกรอกแบบสอบถามให้เป็นการสร้างความสัมพันธ์เบื้องต้นระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ทราบถึงความต้องการหรือความคาดหวังของผู้บริโภค ที่ทำให้นักวิจัยต้องวางแผนการทำงานเพื่อสร้างเครือข่ายกับผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มข้าราชการบำนาญ กลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มพ่อค้าแม่ค้า ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใส่ใจกับสุขภาพและเกี่ยวข้องกับการประกอบอาหารเพื่อการบริโภคอยู่ประจำ

นอกจากนั้นแล้วปฏิบัติการที่สำคัญอีกอย่างคือ การรับสมัครสมาชิกผู้บริโภคซึ่งนำไปสู่ความพยายามของนักวิจัยในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยมีวิธีการคือการเปิดรับสมัครทั่วไปและการรับสมัครผ่านทางความสัมพันธ์ระหว่างแม่ค้าในตลาดและผู้บริโภค ซึ่งพบว่ามีระบบความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างกันอยู่ เช่น พบว่าผู้บริโภคบางคนนำสิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่ได้ใช้มามอบให้แม่ค้าในตลาด หรือการซื้อผลผลิตภายในตลาดแล้วก็มี การแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องการประกอบอาหาร หรือผู้บริโภคประกอบอาหารแล้วนำมาให้แม่ค้าในตลาดได้ชิม

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้นำมาสู่การสร้างระบบความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค สร้างภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนตลาด และสร้างระบบความเชื่อมั่นต่อคุณภาพของสินค้าเกษตรปลอดสารพิษให้เกิดขึ้นกับผู้บริโภค โดยมีระบบการตรวจสอบย้อนกลับของผลผลิต เช่น พบว่าผู้บริโภคบางคนเมื่อรับประทานถั่วแล้วท้องเสียเข้าโรงพยาบาล ทางเจ้าหน้าที่หรือทีมที่เลี้ยงที่อยู่โรงพยาบาลได้ประสานมาที่เครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ซึ่งทางเครือข่ายได้ตรวจสอบผลผลิตกับแม่ค้าที่ขายถั่วและมีมติร่วมกันว่าให้ยุติการขายถั่ว หรือหากผู้ผลิตท่านใดต้องการจะนำถั่วมาขายให้แจ้งต่อคณะกรรมการตลาดเพื่อตรวจสอบผลผลิตก่อนจำหน่ายสู่ผู้บริโภค หรือในช่วงฤดูร้อน อาหารปรุงสำเร็จรูปบางชนิดง่ายต่อการเน่าเสีย ทางเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้แสวงหาทางออกโดยให้แม่ค้านำเครื่องปรุงมาปรุงที่ตลาดสีเขียวแทนการประกอบอาหารมาที่บ้านเพื่อลดความเสี่ยงในการเน่าเสียของอาหาร

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการร่วมกับผู้บริโภคที่เริ่มจากการเก็บข้อมูลผู้บริโภค วิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภค และนำข้อมูลดังกล่าวมาปฏิบัติการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากผู้บริโภคพัฒนาระบบหรือกลไกการตรวจสอบย้อนกลับของผลผลิต การสร้างระบบการตรวจสอบระดับแปลง ระดับตลาด ที่ถูกกำหนดโดยตัวของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค

3. ข้อมูลการบริหารจัดการตลาดโดยคณะกรรมการตลาด

การเก็บรวบรวมข้อมูลการบริหารจัดการตลาด จากคณะกรรมการตลาดจำนวน 10 คน โดยจัดให้มีการเก็บข้อมูล จากแบบสัมภาษณ์ การโสตทัศน์ ในประเด็นเรื่องการบริหารจัดการตลาด บทบาทหน้าที่ ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการตลาด โดยพบว่า

1. การคัดเลือกคณะกรรมการ

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม มีคณะกรรมการที่มาจากการเสนอชื่อและคัดเลือกโดยการกลั่นกรองจากสมาชิกและองค์กรพี่เลี้ยงในแต่ละองค์กร 5 เครือข่าย เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2550 หลังจากได้ผู้แทนจากแต่ละเครือข่ายมีการคัดเลือกประธาน รองประธาน และคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ที่มาจากความคิดเห็นของเครือข่ายโดยคำนึงถึงความจำเป็นที่จะต้องมีฝ่ายต่าง ๆ ที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงานของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ ประธาน รองประธาน ฝ่ายเลขานุการ ฝ่ายเหรัญญิก ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายข้อมูล ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายสนับสนุน และที่ปรึกษา

2. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม มีดังนี้

1. ประธาน และรองประธาน มีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานระหว่างคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ และสมาชิก กำกับทิศทางการขับเคลื่อนงานของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม
2. เลขานุการ มีบทบาทหน้าที่ในการบันทึกการประชุม และจัดทำรายงานการประชุม
3. เหรัญญิก มีบทบาทหน้าที่ในการจัดเก็บเงินค่าแผงของสมาชิกเครือข่าย จัดทำรายงานการเงินและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเงิน
4. ประชาสัมพันธ์ มีบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลองค์กร ผลการดำเนินงานกิจกรรมของเครือข่ายสู่สาธารณะ
5. ฝ่ายข้อมูล มีบทบาทหน้าที่ในการเก็บข้อมูลการดำเนินงานของเครือข่าย ซึ่งอาจได้มาจากการสอบถามสมาชิก และผู้บริโภค
6. ฝ่ายประสานงาน มีบทบาทหน้าที่ในการตรวจสอบและประสานงาน
7. ฝ่ายสนับสนุน และที่ปรึกษา มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย ประสานงานความร่วมมือหน่วยงานทุกระดับและอำนวยความสะดวกดำเนินงานฝ่ายต่าง ๆ

3. กฎระเบียบในการนำผลผลิตเข้ามาจำหน่ายภายในตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม

จากการศึกษาข้อมูลกฎระเบียบในการนำผลผลิตเข้ามาจำหน่ายภายในตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) สมาชิกจะต้องเป็นเกษตรกรที่รวมกลุ่มทำการผลิตพืช และการเลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเน้นการผลิตตามฤดูกาล เว้นกรณีอาหารแปรรูปของกลุ่มเทศบาลเมืองมหาสารคาม
- 2) สมาชิกจะต้องไม่ใช่สารเคมีกำจัดศัตรูพืช – วัชพืช และปุ๋ยเคมีในการผลิต เว้นกรณีที่สมาชิกอยู่ระหว่างการลดปริมาณการใช้ จะต้องเลิกใช้เคมีการเกษตรภายใน 1 ปี
- 3) ต้องเป็นสมาชิกองค์กรใดองค์กรหนึ่งในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม และองค์กรต้นสังกัดให้การรับรอง และส่งต่อสมาชิกให้เข้าสู่กระบวนการของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม จนกว่าคณะกรรมการเครือข่ายและสมาชิกมีมติให้สามารถนำผลผลิตเข้ามาจำหน่ายได้
- 4) มีโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่ม และมีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม
- 5) มีการออมทรัพย์ภายในกลุ่ม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามเงื่อนไขขององค์กรต้นสังกัด
- 6) มีระบบการตรวจสอบ ติดตามระบบการผลิตของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ โดยให้ถือเป็นหน้าที่ขององค์กรต้นสังกัด หรือคณะกรรมการของกลุ่ม หรือดำเนินงานร่วมกัน ทั้งนี้ คณะกรรมการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคามสามารถลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบ ติดตามระบบการผลิตของสมาชิกได้โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า
- 7) กรณีอาหารที่หาได้จากแหล่งธรรมชาติ เช่น ปลาธรรมชาติ ผักป่า อาหารป่าจะต้องเป็นอาหารในเขตพื้นที่ของสมาชิกเครือข่ายเท่านั้น
- 8) กรณีพิเศษ เช่น ไก่และเป็ด ต้องเป็นพันธุ์พื้นบ้าน และไข่ อนุญาตเฉพาะไข่เป็ดที่เลี้ยงตามธรรมชาติ ทั้งนี้ต้องอยู่ในเขตพื้นที่ของสมาชิกเครือข่ายเท่านั้น พร้อมทั้งสามารถตรวจสอบแหล่งผลิตได้ สำหรับสมาชิกที่นำปลาเข้ามาจำหน่าย ห้ามทำปลาและเทน้ำล้างปลาในพื้นที่ตลาดนัดสีเขียว หากพบว่าสมาชิกรายใดไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกดำเนินการโดยใช้หลักเกณฑ์เดียวกับการตรวจพบสารเคมีตกค้างในผลผลิตพืช สัตว์และอาหารแปรรูป
- 9) กรณีอาหารแปรรูป จะต้องไม่มีการปนเปื้อนของสารเคมีตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข (สารบอร์แรกซ์, สารฟอกขาว, สารกันบูด, สารกันรา, พอร์มาลิน, สารเร่งเนื้อแดง เป็นต้น) ทั้งนี้ วัตถุดิบที่นำมาแปรรูปจะต้องเป็นวัตถุดิบจากแปลงของเกษตรกร หรือจากแปลงสมาชิกเท่านั้น เว้นกรณีกลุ่มเทศบาลเมืองมหาสารคาม จะต้องเป็นวัตถุดิบที่ปลอดภัยพร้อมทั้งได้รับการตรวจสอบจากองค์กรต้นสังกัด

4. กฎระเบียบการบริหารจัดการของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม

จากผลการศึกษาข้อมูลกฎระเบียบการบริหารจัดการของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม มีรายละเอียดการดำเนินงาน ซึ่งบางส่วนมีความเชื่อมโยงกับกฎระเบียบในการนำผลผลิตเข้ามาจำหน่ายดังต่อไปนี้

1) กรณีที่ตรวจพบสารเคมีตกค้างในผลผลิตพืช สัตว์ และอาหารแปรรูป ในระดับเสี่ยง หรือไม่ปลอดภัย คณะกรรมการจะดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ครั้งที่ 1 ตักเตือน และมอบให้คณะกรรมการกลุ่ม รวมถึงองค์กรต้นสังกัด ดำเนินการจัดการภายใน

ครั้งที่ 2 ดำเนินการตามครั้งที่ 1 และให้พักการนำผลผลิตทุกชนิดเข้ามาจำหน่าย เป็นเวลา 1 เดือน

ครั้งที่ 3 ให้ออกจากการเป็นสมาชิกของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว และมอบให้ คณะกรรมการกลุ่ม รวมถึงองค์กรต้นสังกัดดำเนินการจัดการภายใน ทั้งนี้สมาชิกจะต้องคืนสื่อ และบัตรสมาชิกให้กับเครือข่าย

กรณีผลการตรวจเป็นผลมาจากเหตุสุดวิสัย เช่น มีสารเคมีปนเปื้อนในแหล่งน้ำ หรือการปนเปื้อนจากพื้นที่การผลิตที่ไม่ใช่สมาชิก สมาชิกรายที่ตรวจพบจะต้องเร่งหามาตรการ ในการป้องกันเพื่อลด และไม่ให้เกิดการปนเปื้อนอย่างเร่งด่วน

2) สมาชิกจะต้องจ่ายเงินบำรุงรายละ 3 บาท ปัจจุบัน 10 บาท เพื่อนำมาเป็นเงินกองทุนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของตลาด เช่น ค่าไฟฟ้า, ค่าวิทยากร, ค่าเอกสารเผยแพร่, ค่าอุปกรณ์ทำความสะอาด ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมติของสมาชิก เงินดังกล่าวจะถูกนำมาเก็บไว้ที่ธนาคาร และมีการแต่งตั้งผู้มีอำนาจในการเบิกจ่ายเงิน 2 ใน 3 ซึ่งหากมีการเบิกจ่ายเงินกองทุนรวมถึงการเปลี่ยนแปลงเงินบำรุงจะต้องมีการประชุมสมาชิก และสมาชิกมีมติเห็นควรอนุมัติ

3) ค่าจัดทำบัตรสมาชิกรายละ 10 บาท เว้นกรณีบัตรหาย บัตรชำรุด สมาชิกต้องจ่ายค่าทำบัตรใหม่ 30 บาท และสมาชิกไม่นำบัตรมาแสดง ต้องจ่ายค่าปรับ 10 บาท กรณีบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่สมาชิก จะดำเนินการดังนี้

ครั้งที่ 1 เตือน

ครั้งที่ 2 ปรับ 100 บาท

ปัจจุบัน บุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกจะมีเจ้าหน้าที่เทศกิจเป็นผู้ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ และตามมติของคณะกรรมการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม

4) สมาชิกต้องสวมเสื้อสีเขียว และติดป้ายชื่อของตนเองที่จัดทำโดยเครือข่าย ทั้งนี้เสื้อและป้ายชื่อต้องเป็นบุคคลเดียวกันเท่านั้น หากพบว่าสมาชิกรายใดไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกดำเนินการโดยใช้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตรวจพบสารเคมีตกค้างในผลผลิตพืช สัตว์ และอาหารแปรรูป เว้นกรณีที่สมาชิกมีความประสงค์จะโอนกรรมสิทธิ์ให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม

5) สมาชิกจะต้องร่วมกันรักษาความสะอาดบริเวณพื้นที่ (แผง) ของตนเอง หากพบว่าสมาชิกรายใดไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกดำเนินการโดยใช้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตรวจพบสารเคมีตกค้างในผลผลิตพืช สัตว์ และอาหารแปรรูป

6) สมาชิกจะต้องนำโตะ หรือแคร่ไม้ไผ่ ขนาดกว้าง.50 เซนติเมตร ยาว .1.50 เมตร สูง อย่างน้อย .50 เซนติเมตร มาเป็นที่วางจำหน่ายผลผลิตรายละ 1 ตัวเท่านั้น ห้ามไม่ให้สมาชิกนำ ผลผลิตวางบนพื้น หากพบว่าสมาชิกรายใดไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกดำเนินการโดยใช้หลักเกณฑ์ เดียวกับการตรวจพบสารเคมีตกค้างในผลผลิตพืช สัตว์และอาหารแปรรูป ทั้งนี้สมาชิกต้องระบุชื่อนามสกุล องค์การต้นสังกัดลงในโตะ หรือแคร่ไม้ไผ่ของตนเอง เพื่อให้สะดวกต่อการควบคุมดูแล

ปัญหาด้านการบริหารจัดการของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม

จากผลการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัด มหาสารคามตามที่กล่าวมาในข้างต้น พบปัญหาด้านการบริหารจัดการในระยะที่ 1 ดังต่อไปนี้

1. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแนวคิด และหลักการดำเนินงานของเครือข่ายยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากมีผู้บริโภครายบางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ
2. สิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ เช่น ไฟฟ้า อุปกรณ์ทำความสะอาด เป็นต้น
3. มีบุคคลภายนอกนำผลผลิตเข้ามาจำหน่ายทำให้ส่งผลต่อความเชื่อมั่น และความไว้วางใจของผู้บริโภค ที่ต้องการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยจากสารพิษ
4. การบังคับใช้กฎระเบียบของตลาดยังขาดความเข้มงวด ซึ่งพบว่า
 - 4.1 สมาชิกบางราย รวมทั้งคณะกรรมการ(บางส่วน)ยังคงมีการใช้สารเคมี และปุ๋ยเคมีในการผลิต
 - 4.2 สมาชิกบางรายซื้อผลผลิตจากตลาด หรือรถขายส่งมาจำหน่าย
 - 1.3 สมาชิกบางรายอนุญาตให้บุคคลอื่นที่ “ไม่ใช่” สมาชิกของ กลุ่มซึ่งอยู่
ใน
ชุมชนเดียวกันเข้ามาจำหน่ายสินค้าในตลาดนัดสีเขียว
 - 4.4 สมาชิกบางรายนำผลผลิตที่ไม่ได้ผ่านการรับรอง และไม่สามารถผลิตเองได้ เข้ามาจำหน่ายในตลาดนัดสีเขียว เช่น ปลาทุ กะเทียม มะขามหวาน เป็นต้น
5. คณะกรรมการมีบทบาทมากในการกำกับดูแลสมาชิกในระดับแปลง ขณะที่บทบาท ในฐานงาน “เครือข่าย” ยังมีน้อย โดยเฉพาะการกำกับดูแลสมาชิกให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของ เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม

จุดเด่นของคณะกรรมการ

1. มีจิตใจอาสาในการทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม หรือที่เรียกว่า “บุก-ลุยถึงไหนถึงกัน” ประกอบกับมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน

2. การทำงานเป็นทีม มีการแบ่งความรับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม เช่น การเป็นผู้นำในการประชุม การจัดเวทีในชุมชน เป็นต้น การสรุปการประชุม การเป็นวิทยากรกระบวนการซึ่งถือเป็นพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการ

3. กล้าแสดงความคิดเห็น รวมถึงสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นได้อย่างมีเหตุผล

4. ผู้นำมีความหลากหลายทั้งชาย และหญิง ผสมผสานระหว่างแกนนำรุ่นใหม่ รุ่นกลาง และรุ่นเก่า อีกทั้งสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

องค์ความรู้ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการบริหารจัดการตลาด ทำให้ทราบถึงสถานการณ์การบริหารจัดการตลาดที่สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในเชิงพื้นที่และองค์ความรู้ การสร้างคณะกรรมการตลาดที่มีโครงสร้าง มาจากตัวแทนแต่ละเครือข่าย เพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างกลไกการบริหารจัดการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจาก 5 เครือข่าย อย่างไรก็ตามแต่พบว่าแม้โครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจะชัดเจน แต่การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการค่อนข้างมีข้อจำกัดเนื่องจากคณะกรรมการมาจากหลายเครือข่าย ยังไม่กล้าที่จะบอกเพื่อนเครือข่ายอื่นให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบซึ่งทางคณะนักวิจัยได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการประชุมแลกเปลี่ยนและกระตุ้นให้คณะกรรมการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ เช่น การประกาศชื่อคณะกรรมการแต่ละเครือข่าย การนำคณะกรรมการตลาดเดินตรวจตลาดร่วมกัน การเก็บเงินค่าแผงการประชุมแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างสถานภาพและตัวตนของคณะกรรมการ ซึ่งทำให้คณะกรรมการรู้สึกเห็นความสำคัญและนำมาสู่การผลักดันให้เกิดการเฝ้าระวัง ติดตาม การดำเนินงานตามกฎระเบียบของตลาดนัดสีเขียว

ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว คือ การพยายามหลอมความเป็นเนื้อเดียวกันของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวที่มาจากความแตกต่าง เพื่อสร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน สร้างความรู้สึกร่วมของความเป็นเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ที่ว่าด้วยการเป็นตลาดแห่งการรักใคร่ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ พื้นบ้าน ปลอดภัย และการพยายามสร้างหรือจัดวางกลไกการทำงานระดับเครือข่ายในอนาคต

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์และจัดระดับการเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

ภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ผู้ผลิต 2) ผู้บริโภค 3) คณะกรรมการตลาดนัดสีเขียว ผลของการเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาสู่การวิเคราะห์ข้อมูล และจัดระดับการเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าผู้ผลิต จำนวน 208 ราย ดำเนินการผลิตผักอินทรีย์ โดยแต่ละรายมีองค์ความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์มาแล้วบ้าง บ้างคนรู้มาก บางคนรู้น้อย แต่ทุกคนเคยผ่าน

การอบรมการทำเกษตรอินทรีย์มาแล้วอย่างน้อย 1 ครั้ง มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ หรือพัฒนาเทคนิค แสวงหาสารทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี เช่น การทำปุ๋ยหมักชีวภาพสูตรต่างๆ ที่ สอดคล้องกับทรัพยากรภายในชุมชนของตนเอง การผลิตน้ำส้มควันไม้ ยังคงมีความเชื่อเรื่องการ ปลุกผักให้สอดคล้องกับความเชื่อของท้องถิ่น

ฐานทรัพยากรหรือระบบนิเวศวัฒนธรรมของผู้ผลิตที่มีความแตกต่างเชิงพื้นที่ โดย พบว่า สภาพภูมินิเวศของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมีฐานภูมินิเวศอยู่ 3 ลักษณะ คือ ภูมินิเวศป่าโคก เช่น พื้นที่บ้านหนองคู ศรีวิไล บ้านหัวหนองคู บ้านโนนทอง โนนธรรม อ.บรบือ จะมีผลผลิตจากป่า มักจะเป็นผลผลิตตามฤดูกาล เพราะฉะนั้นรูปแบบของการทำการเกษตรปลอดสารหรือองค์ความรู้ จะมีความแตกต่างกันตามสภาพภูมินิเวศ การหนุนเสริมจากองค์กรพี่เลี้ยง ที่แตกต่างกันไปด้วย สำหรับลักษณะที่ 2 คือ ภูมินิเวศที่ราบ เป็นพื้นที่ใกล้ชุมชนเมือง มีขนาดพื้นที่ทำการเกษตร จำกัด พบในพื้นที่อำเภอเมือง ได้แก่ บ้านหนองกุงเต่า บ้านส่องเหนือ บ้านแมค การปลูกผักนิยม ปลูกผักที่สามารถขายให้แก่ผู้บริโภคนในเมืองได้ง่าย มีความสมบูรณ์ของระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา มีกระบวนการหนุนเสริมขององค์กรพี่เลี้ยงมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปี องค์ความรู้ของ กลุ่มดังกล่าวมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น การทำน้ำหมักชีวภาพจากเศษอาหาร การใช้ปุ๋ยคอกในการ ปรับปรุงบำรุงดิน และมีแนวคิดการอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่น หรือ การฟื้นฟูพันธุ์กรรมข้าวของ ชาวบ้านแมคและบ้านส่องเหนือ

ลักษณะที่สาม คือ ภูมินิเวศนาทาม พบในพื้นที่บ้านหนองผือ ต.หนองบัว อ.โกสุมพิสัย ที่ หันมาเปลี่ยนวิธีการผลิตการผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีในการปลูกผัก จนส่งผลกระทบต่อ สุขภาพและระบบนิเวศ มาสู่การปลูกผักอินทรีย์ ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศตามได้แก่ ความ อุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ส่งผลให้ผลผลิตของพื้นที่ดังกล่าว คือ ปลาจากแม่น้ำชี ไข่เป็ดที่เกิดจาก การเลี้ยงตามธรรมชาติ รวมถึงผักชนิดต่างๆที่สามารถปลูกได้ตลอดเวลาเนื่องจากมีคลองชลประทานและมีพื้นที่การปลูกผักใกล้แม่น้ำชี

1.ทุนทางกายภาพ

สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ส่วนใหญ่แม้จะมีพื้นที่การเพาะปลูกพืชผักตั้งแต่ขนาดเล็ก ถึงพื้นที่ขนาดใหญ่ โดยพบว่าพื้นที่การผลิตของสมาชิกมีสองลักษณะได้แก่ การผลิตในพื้นที่ราย ครอบครัว และรายกลุ่มอันได้แก่ การเช่าพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน หรือ การขออนุญาตใช้พื้นที่ที่ ได้รับการจัดสรรจากพื้นที่สาธารณะประโยชน์หรือที่รกร้างว่างเปล่า พบว่ากิจกรรมไม่ได้อยู่เพียง แต่การปลูกผักเพื่อขายเพียงอย่างเดียว หากแต่มีกิจกรรมที่สัมพันธ์ไปการเข้าไปใช้ประโยชน์จาก ระบบนิเวศภายในท้องถิ่นของตนเอง เช่น การหาปลาในแม่น้ำชี การหาของป่าจากพื้นที่สาธารณะ ของชุมชน และมีแหล่งน้ำภายในชุมชนที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึง เช่น แม่น้ำชี แหล่ง น้ำหรือสระภายในไร่นาของตัวเอง ซึ่งกระบวนการได้มาซึ่งทุนดังกล่าว เกิดขึ้นจากกระบวนการ ปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในของตนเองให้รองรับกับการปรับเปลี่ยนพื้นที่การผลิตจากเกษตรเชิงเดี่ยว

(Monoculture) มาสู่ระบบการเกษตรผสมผสาน (Integrated) นอกจากนั้นแล้วยังมีต้นทุนทรัพยากรป่าชุมชน เป็นพื้นที่สาธารณะที่ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากการเก็บหาของป่าได้ เช่น ป่าชุมชน หรือ ป่าหัวไร่ปลายนา นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าในบางช่วงของฤดูกาล เช่น ฤดูฝน เกษตรกรไม่สามารถเพาะปลูกผัก ได้ แต่ได้อาศัยทุนทางธรรมชาติ เป็นผลผลิตที่หล่อเลี้ยงครอบครัวของตนเอง และสามารถนำของป่าออกมาสู่ผู้บริโภคได้ตามฤดูกาลอันถือว่าเป็นทรัพยากรที่สามารถเป็นหลักประกันความเสี่ยงให้ครัวเรือนได้

2. ทุนทางสังคม

นอกเหนือจากรูปธรรมของการผลิตในระดับแปลงแล้วเกษตรกร ยังสามารถเชื่อมระบบการผลิตไปสู่การบริโภคภายในครัวเรือนและการบริโภคภายในชุมชน โดยพบว่า การใช้แรงงานของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมักจะมีแรงงานหลักเพียง 2 แรงงาน หากแต่ครัวเรือนไหน มีลูกหลานอยู่ที่อยู่ในวัยเรียนก็มักจะได้แรงงานเพิ่มเมื่อเด็กว่างเว้นจากการเรียนให้มาช่วยในการดูแลรักษาผักด้วยเช่น กัน อันนำมาซึ่งการสร้างความเข้มแข็งให้กับครัวเรือน ส่วนในกลุ่มของผู้บริโภคพบว่ากระแสของความนิยมการบริโภคสินค้าที่ปลอดภัยเป็นกระแสที่มีความสำคัญในปัจจุบัน ดังนั้นตลาดสีเขียวจึงเป็นเสมือนช่องทางเลือกอีกหนึ่งช่องทางให้กับผู้บริโภคในเมือง

ภายใต้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเกิดเครือข่ายพบว่า มีการก่อรูป จัดตั้งคณะกรรมการตลาดนัดสีเขียว อันมีองค์ประกอบมาจาก 5 เครือข่าย เข้ามาทำหน้าที่บริหารจัดการตลาด เช่น การออกกฎระเบียบ การควบคุมดูแลตลาด โดยมีคณะกรรมการพี่เลี้ยงเป็นฝ่ายหนุนเสริมกระบวนการทำงาน

สมาชิกภายใต้เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวให้ความหมายของคำว่า ตลาดนัดสีเขียว หมายถึง ตลาดแห่งการรักใคร่ แบ่งปัน เรียนรู้ พื้นบ้าน ปลอดภัย โดยพบว่าภายหลังจากการจำหน่ายผลผลิตก่อนที่จะกลับบ้านแม่ค้าที่มีผักเหลือขายก็จะเดินไปหาเพื่อนภายในตลาดเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นแล้วยังก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ หรือการสั่งซื้อกล้าผักจากเครือข่าย

3. ทุนทรัพยากรมนุษย์

นอกจากกระบวนการผลิตในระดับแปลงแล้วนั้นแล้วยังพบว่าโดยส่วนใหญ่สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมีองค์ความรู้ต่อการทำการเกษตรที่ยั่งยืน และมีเทคนิคที่นำไปปรับใช้ในระดับแปลงของแต่ละพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากการเก็บข้อมูล องค์ความรู้ที่สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้รับและนำมาปฏิบัติใช้มากที่สุด ได้แก่ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำน้ำหมักชีวภาพ หรือมีองค์ความรู้บางอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งพบว่ามีหลายหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมองค์ความรู้และเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืน ทำให้สมาชิกบางส่วนที่มีความรู้ความเข้าใจนำไปปฏิบัติให้

สอดคล้องภายในแปลงของตนเอง และยกระดับการเรียนรู้จนสามารถเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดในเทคนิคต่างๆ ได้ เช่น นายรังสรรค์ เดชพลมัตย์ มีองค์ความรู้และความสามารถในการถ่ายทอดเทคนิคการทำน้ำยาเอนกประสงค์ หรือ นางพานทอง จากเครือข่าย คฟป.มีองค์ความรู้ในการทำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี

ในด้านองค์ที่เลี้ยง พบว่าแต่ละองค์กรมีวิธีการทำงานร่วมกับเครือข่ายของตัวเองมาเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 3 ปี ทำให้มีความเชี่ยวชาญและเข้าใจถึงบริบทของชุมชนได้เป็นอย่างดี

จากข้อมูลดังกล่าวนำมาสู่การกำหนดฐานการเรียนรู้จากข้อมูลที่ค้นพบ คือ

เครือข่าย	ชื่อหมู่บ้าน	องค์ความรู้ที่มี	จำนวนคน	องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม
1.เครือข่าย สสส.	1. บ้านหนองผือ	1. การทำปุ๋ยชีวภาพ	6	ไม่มี
		2. การทำน้ำหมักชีวภาพ	28	
		3. การทำสารไล่แมลง	23	
		4. การทำน้ำส้มควันไม้	6	
		5. การทำเกษตรปลอดสาร	1	
	2.บ้านหนองกุงเต่า	1. การทำปุ๋ยชีวภาพ	17	1. การปลูกพืชแบบผสมผสาน/ปลูกตามฤดูกาล
		2. การทำน้ำหมักชีวภาพ	18	2. การปลูกพืชที่เหมาะสมกับดิน/ระบบนิเวศ
		3. การทำสารไล่แมลง	16	3. การคัดเลือก ปรับปรุงเมล็ดพันธุ์พื้นบ้าน
		4. การทำน้ำส้มควันไม้	1	4. การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่อื่นๆ
	3.บ้านสองเหนือ	1. การทำปุ๋ยชีวภาพ	14	1.เทคนิคด้านการผลิต เช่น การเพาะเห็ด การปลูสดัว
		2. การทำน้ำหมักชีวภาพ	12	การเกษตร
		3. การทำสารไล่แมลง	8	2.พันธุ์ผักพื้นบ้าน
		4. การทำน้ำยาเอนกประสงค์	7	3.การทำสารไล่แมลงสูตรต่างๆ
		5. การทำน้ำยาดับกลิ่นจากตะไคร้หอม	1	4.การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ภายในเครือข่าย
	4.บ้านไคร่นุ่น	1. การทำปุ๋ยชีวภาพ	6	1.เทคนิควิธีการและขั้นตอนการทำเกษตรอินทรีย์ที่สามารถจะทำได้
		2. การทำน้ำหมักชีวภาพ	5	

		3. การทอผ้า 4. การทำบัญชีรายรับ- รายจ่าย 5. การทำเกษตรปลอดสารพิษ	1 1 1	2.เทคนิควิธีการที่เหมาะสมกับระบบนิเวศ 3.การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับกลุ่มอื่นๆ
เครือข่าย	ชื่อหมู่บ้าน	องค์ความรู้ที่มี	จำนวนคน	องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม
	5.บ้านหัวหนองคู	1. การทำปุ๋ยชีวภาพ 2. การทำน้ำหมักชีวภาพ 3. การทำสารไล่แมลง 4. การทำน้ำส้มควันไม้ 5. การปลูกพืชแบบผสมผสานเพื่อเป็นแนวกัน แมลง	25 28 9 10 2	1.เทคนิคใหม่ๆเกี่ยวกับการเกษตร
2.เครือข่าย คฟป.	1.บ้านโนนทอง	1. การทำปุ๋ยชีวภาพ 2. การทำน้ำหมักชีวภาพ 3. การทำสารไล่แมลง 4. การทำน้ำส้มควันไม้ 5.การควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี 6. การปรับปรุงดิน	2 31 24 9 1 1	1.การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนภายในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว 2.เทคนิคการผลิตผักปลอดสาร 3.งบประมาณสนับสนุน 4.วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร
3.เครือข่าย	1.บ้านหนองคู	1.การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ	2	1.น้ำยาเอนกประสงค์

โรงพยาบาล		2.การทำน้ำหมักชีวภาพ	4	2.เทคนิคการเพาะเห็ดฟางในถุงปุ๋ย
	2.บ้านศรีวิไล	1.การทำน้ำหมักชีวภาพ 2.การทำเกษตรปลอดสาร 3.การทำสารไล่แมลง - ไม่ตอบแบบสอบถาม	2 1 2 12	1.น้ำยาเอนกประสงค์ 2.เทคนิคการเพาะเห็ดฟางในถุงปุ๋ย
	3.บ้านอุปราช	1.การทำปุ๋ยชีวภาพ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.การทำสารไล่แมลง	3 1 7	1. น้ำหมักชีวภาพสูตรต่างๆ 2. สารไล่แมลงสูตรต่างๆ 3. เทคนิคการปลูกผักปลอดสารพิษที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ
เครือข่าย	ชื่อหมู่บ้าน	องค์ความรู้ที่มี	จำนวนคน	องค์ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม
		4.การทำน้ำส้มควันไม้	4	4. แลกเปลี่ยนกับที่อื่น 5. การทำเกษตรอินทรีย์(เลิกใช้เคมี) 6. น้ำยาเอนกประสงค์
4.เครือข่ายมันยืน	1.บ้านแมด	1.การทำปุ๋ยชีวภาพ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.การทำสารไล่แมลง	11 11 6	1.งบประมาณด้านการผลิต 2.ความรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหาโรคและแมลง 3.เทคนิคการปลูก การบำรุงรักษาผลผลิต
	2.บ้านศรีวิไล	1.การทำปุ๋ยชีวภาพ	9	1.น้ำยาเอนกประสงค์

		2.การนำน้ำหมักชีวภาพ	9	2.เทคนิคการเพาะเห็ดฟางในถุงปุ๋ย
		3.การทำสารไล่แมลง	9	
		4.การปรับปรุงดิน	9	
	3.บ้านหนองคู	1.การทำปุ๋ยชีวภาพ	8	1.นำยาเอนกประสงค์
		2.การนำน้ำหมักชีวภาพ	8	2.เทคนิคการเพาะเห็ดฟางในถุงปุ๋ย
		3.การทำสารไล่แมลง	8	
		4.การปรับปรุงดิน	8	

สรุประดับองค์ความรู้ของสมาชิกตลาดนัดสีเขียว

องค์ความรู้	เครือข่าย สสส.	เครือข่าย รพ. มค.	เครือข่าย มัยยีน	คฟป.	รวม
1.การทำน้ำหมักชีวภาพ	91	5	28	31	155
2.การทำสารไล่แมลง	56	10	23	24	113
3.การทำปุ๋ยชีวภาพ	68	7	28	2	105
4.การทำน้ำส้มควันไม้	17	4	-	9	30
5.การปรับปรุงดิน	-	-	17	1	18
6.การปลูกพืชแบบ ผสมผสาน	2	-	-	-	2
7.การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	2	-	-	-	2
8.การทำเกษตรปลอดสารพิษ	1	1	-	-	2
9.การทำน้ำยาเอนกประสงค์	1	-	-	-	1
10.การทำน้ำยาดับกลิ่น	1	-	-	-	1
11.การทอผ้า	1	-	-	-	1
12.การควบคุมศัตรูพืชโดย ชีววิธี	-	-	-	-	1

โดยทีมวิจัยได้ดำเนินการจัดแบ่งฐานการเรียนรู้เพื่อเติมเต็มความรู้ให้แก่สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว โดยแบ่งออกเป็น 6 ฐานการเรียนรู้ดังนี้

ฐานที่ 1 : เทคนิคการอบรมน้ำหมักชีวภาพ/สารไล่แมลง/น้ำส้มควันไม้/ฮอร์โมน/
การกำจัดโรคและแมลงโดยชีววิธี

ฐานที่ 2 : เทคนิคการทำน้ำยาเอนกประสงค์/น้ำยาดับกลิ่นจากตะไคร้หอม/
การทำนํ้านัว

ฐานที่ 3 : เทคนิคการปรับปรุงบำรุงดิน, ปุ๋ยหมักพืชสด , ระบบพืช , การปรับเปลี่ยนดิน
, การปลูกพืชตระกูลถั่ว

ฐานที่ 4: เทคนิคการเพาะเห็ดฟาง, เห็ดขอนขาว ,เห็ดบด , เห็ดนางฟ้า , การเลี้ยงปลา
กบ ไก่บ้าน

ฐานที่ 5 : เทคนิคการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์

ฐานที่ 6 : แนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน

โดยเบื้องต้นออกแบบการจัดเวทีเพื่อเติมเต็มองค์ความรู้โดยเน้นการสร้างการเรียนรู้จากคนใน วิทยากรเป็นสมาชิกในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวโดยจำแนกตามความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน เช่น

ลำดับ	เครือข่าย	หมู่บ้าน	ชื่อ – นามสกุล	ประเภทขององค์ความรู้
1.	สสส.	บ้านหนองผือ	นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์	น้ำยาเอนกประสงค์
2.	สสส.	บ้านหนองผือ	นายอานวยศิลป์ ศิริวิ	น้ำหมักชีวภาพสูตรต่าง ๆ
3.	สสส.	บ้านหนองผือ	นายทรงพล สุวรรณสม	ปุ๋ยหมักชีวภาพ
4.	สสส.	บ้านส่องเหนือ	นางวัลภา รินทริก	น้ำยาดับกลิ่นจากตะไคร้หอม / พิมเสน
5.	สสส.	บ้านหนองกุงเต่า		น้ำนัว
6.	มันยืน	บ้านแมค	นางทองสา ละครไชย	การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืช
7.	มันยืน	บ้านหนองคู - ศรีวิไล	นางสมควร โยวะศรี	การทำหัวเชื้อจุลินทรีย์
8.	มันยืน		เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก จังหวัดมหาสารคาม(ร้านมันยืน)	เทคนิคการปรับปรุงดิน
9.			แม่สมร	การเพาะเห็ดขอนขาว
10.	คฟป.	โนนทอง โนนธรรม	นายสสิต แสนแก้ว	การทำน้ำส้มควันไม้
11.			เกษตรจังหวัดและเครือข่าย เกษตรกรรมทางเลือก	แนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน

แต่เนื่องจากด้วยข้อจำกัดของงบประมาณ และได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องการเกิดขึ้นของ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนยาง ตำบลท่าแมค อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร จากเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาสังคมที่ 41 ซึ่งเป็นภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานได้ให้ข้อคิดเห็นว่าการที่เติมเต็มองค์ความรู้ในโครงการสอดคล้องกับภารกิจที่ศูนย์ปราชญ์พอเพียง ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้วางรูปแบบเวทีการเติมเต็มองค์ความรู้ โดยการศึกษาดูงานที่ศูนย์ปราชญ์ โดยให้แต่ละเครือข่ายส่งตัวแทนเข้าร่วม โดยตัวแทนดังกล่าวจะต้องทำหน้าที่ต่อเนื่องภายหลังจากการฝึกอบรมคือการนำองค์ความรู้ที่ตัวเองได้รับมาขยายผลต่อภายในชุมชน

กิจกรรมเวทีขยายผลการเรียนรู้ให้แก่สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

วันที่ 9 – 16 มิถุนายน พ.ศ. 2551

ตารางการอบรม

วัน/เดือน/ปี	โซน/หมู่บ้าน(จำนวนสมาชิก)	เรื่องที่อบรม	สถานที่
วันที่ 9 มิถุนายน 2551	บ้านหนองผือ 30 คน บ้านหนองกุงเต่า 22 คน บ้านอุปราษ 9 คน	1.การทำน้ายาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ามักชีวภาพ 3.แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรปลอดภัย 4.การเพาะเห็ดขอนขาวด้วยขอนมะม่วง 5.การคัดเลือกและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผัก	ศาลาวัดบ้านหนองกุงเต่า ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
วันที่ 11 มิถุนายน 2551	บ้านโนนทอง โนนธรรม 32 คน	1.การขยายพันธุ์พืช (การเสียบยอด/ตอนกิ่ง) 2.การทำปุ๋ยหมัก 3.การทำน้ามักชีวภาพ 4.การทำพวงข้าว 5.การทำบัญชีครัวเรือน	อาคารเอนกประสงค์ บ้านโนนทอง ต.โนนแดง อ.บรบือ จ.มหาสารคาม
วันที่ 12 มิถุนายน 2551	บ้านส่องเหนือ 20 คน บ้านแมด 14 คน บ้านไคร่นุ่น 6 คน บ้านโนนเพ็ก 2 คน บ้านดงน้อย 2 คน บ้านร่วมใจ 3 คน บ้านหัน 1 คน บ้านโนนสำราญ 1 คน เครือข่ายเทศบาล 11 คน	1.แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืน 2.การปรับปรุงบำรุงดิน 3.การคัดเลือกและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผัก 4.การทำน้ายาเอนกประสงค์ 5.การเลี้ยงกบ 6.การทำบัญชีครัวเรือน 7.แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาดูงาน	บ้านนางวัลภา รินทริก ประธานกลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านส่องเหนือ
วัน/เดือน/ปี	โซน/หมู่บ้าน(จำนวนสมาชิก)	เรื่องที่อบรม	สถานที่
วันที่ 14 มิถุนายน 2551	บ้านหัวหนองคู 32 คน	1.การทำน้ายาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ามักชีวภาพ	ศาลาวัดบ้านหัวหนองคู ต.เขาวัวไร่ อ.นาเชือก จ.

		3.การปลูกเห็ดขอนขาวโดยใช้ขอนมะม่วง 4.การทำบัญชีครัวเรือน 5.แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้ไปเรียนรู้ ณ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนยาง ตำบลกำแมด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร	มหาสารคาม
วันที่ 16 มิถุนายน 2551	บ้านหนองคู-ศรีวิไล 40 คน	1.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.การปลูกเห็ดขอนขาวโดยใช้ขอนมะม่วง 4.การขยายพันธุ์พืชโดยการเสียบยอด 5.การเผาถ่านดำ	บ้านนางน้อย พะโคสี

ผลของการ เติมความรู้และการขยายผลนำมาสู่กระบวนการพัฒนาองค์ความรู้ของคนใน สร้างระบบความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาระบบการติดตามระบบแปลง สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวสามารถพัฒนาและยกระดับองค์ความรู้ของตนเองสู่การปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างแก่ชุมชน และสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ด้วยกิจกรรมการทำการเกษตรที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การปลูกเห็ดขอนขาวโดยใช้ขอนมะม่วง การทำน้ำยาเอนกประสงค์ การทำบัญชีครัวเรือน

องค์ความรู้ใหม่ที่พบว่ากระบวนการของการเติมเต็มองค์ความรู้ของเกษตรกรจำเป็นต้องมีการนำข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาเป็นฐานของการวิเคราะห์ศักยภาพของสมาชิกตลาดนัดสีเขียว ภายใต้แนวคิดที่ว่า “ทุกคนมีองค์ความรู้ในระดับ” ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมตามฐานการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นภายใต้ความต้องการเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว การเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้ คนใน อาจจะต้องอาศัยการเรียนรู้จากภายนอก เพื่อเติมเต็มหรือเปิดมุมมองของแนวคิดการทำการเกษตรอินทรีย์ที่มีอยู่หลายรูปแบบ การกำหนดภาระกิจร่วมของผู้อบรมว่าภายหลังจากการอบรมแล้ว ตัวเขาเองจะต้องมีสถานะของการเป็น **ครู ก** ที่จะต้องไปสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ **ครู ข** ทำให้ตัวนักวิจัยและสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวกระตือรือร้น และพยายามออกแบบเวทีขยายผลที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ ผลทางอ้อมที่เกิดขึ้น คือ การ

พัฒนาทักษะของสมาชิกภายในเครือข่ายเพื่อเป็น **นักเรียนรู้** นั่นเอง ดังนั้นการออกแบบการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมองค์ความรู้ นั้นจะต้องสอดคล้องกับความต้องการ อยู่บนฐานศักยภาพหรือทุนองค์ความเดิมของพื้นที่ ยึดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทชุมชน และอาจจะต้องมีการผสมผสานองค์ความรู้จากภายนอกเพิ่มเติม การจัดวางภารกิจสร้างการขยายผลเป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างการเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง น่าจะเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

วัตถุประสงค์ ข้อ 3 เพื่อศึกษาและสร้างรูปแบบและระบบกลไกการตรวจสอบผลผลิตทั้งในระดับแปลงและระดับตลาด

การพัฒนารูปแบบและกลไกการตรวจสอบผลผลิตทั้งในระดับแปลงและในระดับตลาด ดำเนินการอยู่บนฐานของข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูลผู้ผลิตและข้อมูลการบริหารจัดการตลาด ซึ่งในระยะแรกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้มีการจัดทำกฎระเบียบในเบื้องต้น แต่เนื่องจากกฎระเบียบดังกล่าวยังไม่ชัดเจน และครอบคลุมกับข้อมูลที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย โดยพบว่ากฎระเบียบเบื้องต้นประกอบด้วย

1. เป็นผู้ผลิตเอง และไม่ใช่ยี่ห้อแมลง, ปุ๋ยเคมี (เกษตรยั่งยืน)
2. มีองค์กรสังกัด และให้ “การรับรอง”
3. มีโครงสร้างการทำงาน และมีการปฏิบัติจริง
4. มีการอบรมทรัพยากรภายในกลุ่ม (แล้วแต่ความเหมาะสมขององค์กรรับรอง)
5. มีการตรวจ ติดตามระดับแปลงสม่ำเสมอ
6. ไม่ใช่สารเคมีในการแปรรูปอาหาร (สารเคมีตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข และพษุรส)
7. สินค้าที่จำหน่ายในตลาด
8. อาหารสดตามฤดูกาล : ผักสวนครัว, ผักพื้นบ้าน, ไข่เป็ด, ไข่บ้าน, กบ, ปลาธรรมชาติ ฯลฯ
9. อาหารป่า : ผักป่า, เห็ด, แมงต่างๆ ฯลฯ
10. อาหารแปรรูป : เน้นวัตถุดิบปลอดภัยจากสารพิษ

หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหา stakeholder และบูรณาการการสร้างกลไกที่มีรูปแบบตามหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน โดยจัดให้มีเวทีจัดทำมาตรฐานตลาด โดยเชิญ นายสามารถ พฤษ์อุดม เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัด บรรยายเรื่องการสร้างตัวชี้วัดและมาตรฐานผลผลิตตามกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ มาตรฐาน GAP (Good Agriculture Practice) ที่ไม่ได้มุ่งเน้นการผลิตปลอดสาร หากแต่ต้องการสร้างมาตรฐานในระดับต้น คือการผลิตที่ปลอดภัย โดยมาตรฐานดังกล่าว หน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพในการรับรองมาตรฐานดังกล่าว คือ สำนักงานเกษตรจังหวัด มีบทบาทในการรับสมัครเกษตรกร ชี้แจงทำความเข้าใจต่อมาตรฐาน GAP และฝึกอบรมเกษตรกรให้สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ หากแต่ หน่วยงานในการตรวจและออกใบรับรองได้แก่ กรมวิชาการเกษตร หรือ สำนักงานพืชไร่ จังหวัดมหาสารคาม นอกจากนั้นแล้วยังได้เชิญเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน โดย นายศุวิทย์ ชาญสมรแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป้าหมายของการทำเกษตรอินทรีย์ การรับรองตามมาตรฐาน มกท (มาตรฐานเกษตรอินทรีย์) และนำมาสู่การสร้างมาตรฐานและกลไกการตรวจสอบของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวที่สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของพื้นที่ โดยการระดมความคิดเห็นและนำเสนอสู่การประชุมเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวเพื่อเติมเต็ม ปรับปรุงแก้ไข และประกาศใช้อย่างเป็นทางการ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1.1 มาตรฐานระดับแปลง

☞ สมาชิกจะต้องเป็นเกษตรกรที่ทำการผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติวนเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่

1. **ดิน** ต้องมีการปรับปรุงบำรุงดินตามหลักการทำเกษตรกรรมยั่งยืน (ปลูกพืชตระกูลถั่ว, ใช้ปุ๋ยคอกที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์, ปุ๋ยหมัก, น้ำหมักชีวภาพ)
2. **น้ำ** มีการตรวจสอบน้ำที่นำมาใช้รดผลผลิตทางการเกษตรต้องไม่ปนเปื้อนจากสารเคมีที่เป็นอันตราย
3. **เมล็ดพันธุ์พืช** ที่นำมาปลูกต้องเป็นพันธุ์พื้นบ้าน และ เก็บรักษามะล็ดพันธุ์พืชเอง ไม่ใช้พืช GMO
4. เน้นปลูกพืชตามฤดูกาล

☒ **สิ่งที่ใช้ไม่ได้** ได้แก่ ปุ๋ยเคมี สารเร่งพืชโตเร็ว และสารเคมีใดๆ

☑ **สิ่งที่ใช้ได้** ได้แก่ ปุ๋ยที่ได้จากธรรมชาติหรือผลิตเองและปราศจากการปนเปื้อนของ

สารเคมี เช่น ปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ หรือสารทดแทนอื่น ๆ ที่ได้จากธรรมชาติ

1.2 มาตรฐานระดับตลาด

1.2.1 สมาชิกที่มาจำหน่ายสินค้า

- ✓ สมาชิกจะต้องเป็นเกษตรกรที่ทำการผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบเกษตรอินทรีย์,เกษตรผสมผสาน,เกษตรธรรมชาติ
วนเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่
- ✓ มีการรวมกลุ่มทำการผลิตพืช เลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
มีโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่ม และมีการดำเนินงานอย่างเป็น
รูปธรรม
- ✓ สมาชิกจะต้องสังกัดองค์กรที่เป็นเครือข่ายของตลาดนัดสีเขียว
จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ 1.) สสส. NODE มหาสารคาม
2.) คฟป. 3.) เครือข่ายประชาชนสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม
4.) เทศบาลเมืองมหาสารคาม 5.) โรงพยาบาลมหาสารคาม เท่านั้น

1.2.2 สินค้าที่นำมาจำหน่าย

☒ ต้องเป็นผลผลิตที่ได้จากแปลงที่ทำการผลิตด้วยระบบเกษตรกรรม
ยั่งยืนและ

ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ กรณีอาหารที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ปลา
จากธรรมชาติ ผักป่า อาหารป่า จะต้องเป็นอาหารในเขตพื้นที่ของ
สมาชิกเครือข่ายเท่านั้น

☒ กรณีพิเศษ เช่น ไก่และเป็ด ต้องเป็นพันธุ์พื้นบ้าน และไข่ อนุญาต
เฉพาะไข่เป็ด ที่เลี้ยงตามธรรมชาติ ทั้งนี้ต้องอยู่ในเขตของพื้นที่สมาชิก
เครือข่ายเท่านั้น พร้อมทั้งสามารถตรวจสอบแหล่งผลิตได้ สำหรับ
สมาชิกที่นำปลาเข้ามาจำหน่าย ห้ามทำปลาและเทน้ำล้างปลาในพื้นที่
ตลาดนัดสีเขียวฯ หากพบว่าสมาชิกรายใดไม่ปฏิบัติตาม จะต้องถูก
ดำเนินการโดยใช้ หลักเกณฑ์เดียวกับการตรวจพบสารเคมีตกค้างใน
ผลผลิต พืช สัตว์ และอาหารแปรรูป

☒ เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นตามฤดูกาล

☒ ผลผลิตที่นำมาจำหน่ายควรมีการล้างทำความสะอาดก่อนนำมาวาง

จำหน่าย

อย่างน้อย 1 ครั้ง

☒ กรณีอาหารแปรรูปและอาหารปรุงเสร็จ จะต้องไม่มีการปนเปื้อนของ
สารเคมีตามประกาศ

กระทรวงสาธารณสุข (สารบอร์แรก,สารฟอกขาว,สารกันบูด,สารกันรา,ฟอร์มาลีน,สารเร่งเนื้อแดง เป็นต้น) กรณีผงชูรสจะต้องถามความต้องการของผู้บริโภคก่อน ทั้งนี้วัตถุดิบที่นำมาแปรรูปจะต้องเป็นวัตถุดิบจากแปลงของเกษตรกรหรือจากแปลงของสมาชิกเท่านั้น เว้นกรณี กลุ่มเทศบาลเมืองมหาสารคาม จะต้องเป็นวัตถุดิบ ที่ปลอดภัยพร้อมทั้งได้รับการตรวจสอบจากองค์กรต้นสังกัด

☒ ไม้ที่ใช้วางสินค้าใช้พลาสติกหรือใบตองรองก่อนวางสินค้า

ความสูงจากพื้นไม่เกิน 50-60 ซม.

ความกว้างไม่เกิน 50 ซม.

ความยาวไม่เกิน 1.50 ซม.

☒ อาหารปรุงเสร็จ ควรใช้ภาชนะ เช่น หม้อในการใส่อาหาร

☒ ห้ามใช้ภาชนะที่เป็นพลาสติกใส่อาหารจำพวก ของร้อน หรือของหมักดอง เพราะจะทำให้มีสารปนเปื้อนในอาหารได้

☒ ใช้วัสดุธรรมชาติทดแทนพลาสติก เช่น ใช้ดอกไม้ไผ่มัดผักแทนยาง

รัดของ

หลีกเลี่ยงการใช้ถุงพลาสติกใช้ถุงผ้าหรือตะกร้าแทน

☒ บรรจุภัณฑ์ที่ใช้บรรจุสินค้าจะมีการพัฒนา ตราสัญลักษณ์เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ของแต่ละหมู่บ้านต่อไปและมีตรารับรองมาตรฐานสินค้าจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

☒ ไม่ใช้ถุงปุ๋ยเคมีใส่ผักมาขาย

2. กลไกติดตามควบคุมมาตรฐานการผลิตที่ปลอดภัย ของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัด

มหาสารคาม

2.1 การตรวจสอบระดับแปลง มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ให้แต่ละหมู่บ้านแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบแปลงของสมาชิก

หมู่บ้านละ

3 - 4 คน (กรณีที่มีคณะกรรมการชุดตรวจสอบอยู่แล้ว ให้ใช้กรรมการชุดเดิมแต่

ถ้ายังไม่มีให้แต่งตั้งขึ้นมาใหม่) บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจสอบระดับแปลง คือ

1.1 มีหน้าที่ติดตามตรวจสอบแปลงสมาชิกในกลุ่ม ทุก ๆ 2

เดือน โดยตรวจสอบตั้งแต่การระบบการผลิต (แหล่งน้ำ,ดิน,

สภาพแวดล้อม) จนถึงการเก็บเกี่ยวแล้วนำไปสู่ตลาด เป็นเบื้องต้น

- 1.2 ตรวจสอบแปลงของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวฯ
(กรณีจัดให้มีการตรวจสอบนอกพื้นที่คณะกรรมการชุด
ตรวจสอบ
ของกลุ่มที่รับผิดชอบอยู่)

หมายเหตุ

1. ถ้ามีปัญหาอุปสรรคใดๆให้นำมาเสนอต่อ องค์กรต้นสังกัด
หรือคณะกรรมการกลาง เพื่อหาแนวทางการแก้ไขต่อไป

2.2 การตรวจสอบระดับตลาด มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ให้คณะกรรมการเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว เป็นผู้ดำเนินการ สุ่มเก็บ
ตัวอย่าง
ผลผลิต ที่คิดว่ามีความเสี่ยงไปตรวจ ทั้งพืชผักและอาหารปรุงเสร็จ
โดยจะดำเนินการทุก ๆ 3 เดือน

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในกระบวนการดังกล่าว คือ การพัฒนาระบบกลไกสร้าง
มาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ถูกพัฒนาและสร้างขึ้นจากผู้ผลิต เป็นมาตรฐานที่ผู้ผลิตมีส่วน
ร่วมในการกำหนดมาตรฐานของตนเองที่เป็นไปได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ละเลยการพิจารณา
ถึงมาตรฐานหรือตัวชี้วัดที่เป็นสากล ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือ
มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ขององค์กรพัฒนาเอกชน หากแต่เครือข่ายได้นำเอา 2 มาตรฐานดังกล่าวมา
พิจารณาและสร้างมาตรฐานที่เหมาะสมกับตนเอง เพื่อ 1) ควบคุมและพัฒนาระบบการผลิตของ
ตนเอง ทั้งในระดับแปลงและระดับตลาด 2) เพื่อสร้างระบบการติดตามตรวจสอบการผลิตระดับ
แปลงโดยใช้ระบบการพัฒนาศักยภาพของคนในการติดตาม ตรวจสอบตามวิถีของชุมชน เช่น
จากการสังเกต การเยี่ยมชม 3) การสร้างระบบดังกล่าวเป็นการสร้างระบบภายในเครือข่ายแล้ว
ยังเป็นการสร้างระบบความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค โดยพบว่าการทำงานของเครือข่ายตลาดนัดสี
เขียวได้สร้างมาตรฐานการตรวจสอบระดับตลาดโดยการขอรับการตรวจหาสารพิษจาก สำนักงาน
สาธารณสุขจังหวัด ,เทศบาลเมืองมหาสารคามและ โรงพยาบาลมหาสารคาม โดยการสุ่มตรวจหา
สารเคมีในผัก และสารปนเปื้อนในอาหาร โดยเฉลี่ยเดือนละ 1 ครั้ง โดยชี้แจงผลการตรวจแก่
ผู้บริโภค เพื่อสร้างการระบบการประชาสัมพันธ์ และความมั่นใจต่อผลผลิตทางการเกษตรแก่
ผู้บริโภค

ภายหลังจากการตรวจทุกครั้งจะมีการประชุมเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวเพื่อแจ้งผลการ
ตรวจหาตรวจพบจะมีการชี้แจงถึงแหล่งปลูก และให้พี่เลี้ยงแต่ละองค์กรเข้าตรวจสอบและกำกับ

การผลิตเพื่อเฝ้าระวังต่อไป หากการตรวจครั้งหน้าพบในกลุ่มผู้ผลิตคนเดิมต้องมีการพักการขาย จนกว่าจะปรับปรุงระบบการผลิตให้เข้าสู่มาตรฐาน

กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างการกระตุ้นให้ผู้ผลิตมี คุณธรรมในการผลิตสินค้าของตนเอง สร้างระบบความเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคและ พัฒนาระบบมาตรฐานกลไกให้เป็นที่น่าเชื่อถือ เพื่อสร้างความยั่งยืนของตลาดนัดสีเขียว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาระบบแนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืน ให้กับสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

การพัฒนาและเสริมสร้างระบบแนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืนให้กับสมาชิก เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้ถูกดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็น ทางการ เช่น การประชาสัมพันธ์ในตลาดทุกอาทิตย์มีการหมุนเวียนจากวิทยากรทั้งภายในและ ภายนอกตลาด ประชาสัมพันธ์เรื่องการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย แนวคิดระบบอาหารท้องถิ่น การ บริโภคอาหารตามหลักของคนอีสาน คือ “กินข้าวเป็นหลัก กินผักเป็นยา ปลูกเป็นอาหาร” โดย คุณพ่อประสาธ รัตนปัญญา ผู้สูงอายุอาวุโสของจังหวัดมหาสารคามที่ดำรงตำแหน่ง ประธานภูมิ ปัญญาจังหวัดมหาสารคาม แนวคิดการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย การคุ้มครองผู้บริโภค โดย ผศ.บุญ เลิศ สดสุขาดี ประธานเครือข่ายผู้บริโภคจังหวัดมหาสารคาม การบริโภคผักให้สอดคล้องกับ ฤดูกาลและธาตุต่างๆในร่างกาย เป็นต้น

ส่วนการเติมเต็มแนวคิดที่เป็นทางการได้แก่ การจัดเวทีเสวนาตามวาระต่างๆ ณ ตลาดนัดสี เขียวได้แก่ เวทีการสร้างความมั่นคงให้กับระบบอาหารท้องถิ่น โดยได้รับงบประมาณบูรณาการ ร่วมกันกับโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม เวทีเสวนาสภาพความมั่นคงด้านอาหาร เวที ผู้ผลิตพบผู้บริโภค เป็นต้น

กระบวนการพัฒนาแนวคิดในกระบวนการของงานวิจัยท้องถิ่นระหว่างการค้าเนิน โครงการได้มีองค์กรพี่เลี้ยงจากเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสานมาให้แนวคิดและมุมมอง ของรูปธรรมทางความคิดต่อมิติการทำเกษตรกรรมยั่งยืน เช่น การพัฒนาระบบกลไก การจัดระดับ การเรียนรู้ของกลุ่มผู้ผลิต การวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากนั้นแล้วกิจกรรมเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวยัง ได้จัดทำโครงการศึกษาดูงาน ณ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลคำแมด อำเภอกุฉินารายณ์ จ.ยโสธร วันที่ 20 – 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 มีตัวแทนเข้าร่วมทั้งสิ้น 54 คน โดยมีหลักสูตรการเรียนรู้ดังนี้

วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2551

ภาคเช้า

1. ทำความเข้าใจและสร้างกฎระเบียบการอยู่ร่วมกัน ระหว่าง วันที่ 20 -23 พฤษภาคม พ.ศ. 2551

2. รับประทานอาหาร เรื่อง ธรรมเนียมกับการทำการเกษตรแบบพอเพียง
3. ฟังบรรยาย เรื่องแนวคิดและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บรรยายโดย นายบุญส่ง มาตขาว

ภาคบ่าย

1. กิจกรรมนันทนาการ “เกมส์อุตรอยั่ว” และฟังบรรยายเรื่อง การทำบัญชีรายรับ- รายจ่าย ของครัวเรือน โดย นายเริ่ม สุรัตน์ แบ่งกลุ่มเข้าที่พัก โดยมีการกำหนดประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับ เจ้าของบ้านดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของเจ้าของบ้าน
2. ประสบการณ์ในการเรียนรู้ของเจ้าของบ้าน
3. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการแก้ไข
4. เทคนิคที่ใช้ในการทำการเกษตร

วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2551

ภาคเช้า

ผลิต

เกษตรกร

1. ฟังบรรยายหลักการทำการเกษตรกรรมยั่งยืนและการวางแผนการ
2. ฟังบรรยายเรื่อง วิเคราะห์สถานการณ์ที่มีผลกระทบต่ออาชีพ
3. ฟังบรรยายเรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน และเทคนิคการทำน้ำหมักชีวภาพสูตรต่างๆ
4. ฟังบรรยาย เรื่องการเพาะกบ เลี้ยงปลา การเพาะเห็ดขอนขาว

ภาคบ่าย

1. ลงแปลงเพื่อศึกษาดูงานโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม สลับเปลี่ยนฐานการศึกษาดูงานโดยมีเวลากลุ่มละ 1 ชั่วโมง 30 นาที

ฐานที่ 1 เรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน การเผาแกลบดำ การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยหมักแห้ง การเผาถ่าน(น้ำส้มควันไม้) เตาประหยัดพลังงาน ที่แปลง นายเริ่ม สุรัตน์

ฐานที่ 2 เรื่องการเพาะกบ/เลี้ยงปลา/การเพาะเห็ดขอนขาว ที่แปลง นายสนธิ ทองน้อย

ช่วงเย็นมีการแยกเข้าที่พักโดยการหมุนเวียนที่พัก เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของบ้าน

วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2551

ภาคเช้า

1. ฟังบรรยายเรื่องการบริหารจัดการที่ดิน
2. ฟังบรรยายและทดลองปฏิบัติ การทำน้ำยาเอนกประสงค์
3. แบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อลงฐานศึกษาดูงาน

กลุ่มที่ 1

ภาคเช้า(10.30 – 12.00น.) ศึกษาวิธีการขยายพันธุ์พืช
เช่น การตอนกิ่ง การปักชำแก้วมังกร การเสียบยอด ณ
แปลงเกษตร นายทวี เสนาพรหม

ภาคบ่าย (เวลา 13.00-15.00น.) ศึกษาวิธีการคัดเลือก
เมล็ดพันธุ์ข้าว

ณ แปลงเกษตร นายถาวร ฟิลาน้อย

กลุ่มที่ 2

ภาคเช้า(10.30 – 12.00น.) ศึกษาวิธีการคัดเลือกเมล็ด
พันธุ์ข้าว

ณ แปลงเกษตร นายถาวร ฟิลาน้อย

ภาคบ่าย (เวลา 13.00-15.00น.) ศึกษาวิธีการขยายพันธุ์
พืช เช่น การตอนกิ่ง การปักชำแก้วมังกร การเสียบยอด ณ
แปลงเกษตร นายทวี เสนาพรหม

ช่วงเย็นมีการแยกเข้าที่พักโดยการหมุนเวียนที่พัก เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้แลกเปลี่ยน
เรียนรู้กับเจ้าของบ้าน

วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2551

ภาคเช้า

1. ฟังบรรยาย เรื่องสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง โดย นายเกรียง
ศักดิ์ เวฬุวนารักษ์
2. นำเสนอผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของที่พัก

ภาคบ่าย

1. นำเสนอผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของที่พัก(ต่อ)
2. กิจกรรมวาดฝันเกษตรกร เพื่อวางแผนกิจกรรมที่จะ
ดำเนินการต่อไปในระดับครอบครัวและระดับชุมชน

3. พิธีบายศรีสู่ขวัญและมอบประกาศนียบัตรให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุม

ผลของการเข้าร่วมอบรมตามหลักสูตรดังกล่าวก่อให้เกิดการเพิ่มเติมองค์ความรู้ โดยสมาชิกและนักวิจัยได้ร่วมกันกำหนดว่าหลังจากศึกษาดูงานแล้วแต่ละคนจะกลับไปทำอะไรที่บ้าน เช่น

“นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์ ประธานเครือข่ายตลาดนัดสี่เขียว กล่าวว่าจะปรับพื้นที่นาและวางแผนการผลิตปลูกข้าวอินทรีย์

นางวิไล กลางยาแสน นักวิจัย กล่าวว่า จะปรับพื้นที่นา ขุดสระเลี้ยงปลาในนาข้าว ทำปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เอง ทำเกษตรผสมผสาน

นางสงวน ทาเพชร นักวิจัย“ จะเก็บเมล็ดพันธุ์ผักเอง ปลูกข้าวอินทรีย์ 4 ไร่

นางทองดี ทองพิลา นักวิจัย“จะปลูกไม้ยืนต้น ปลูกข้าวอินทรีย์ ทำน้ายาเอนกประสงค์ไว้ใช้เอง

นางละมุน สีนพินุลย์ สมาชิกตลาดนัดสี่เขียว จะทำการเกษตรผสมผสานในพื้นที่

นางสงวน มาตะพัตร นักวิจัย “จะทำบัญชีครัวเรือน เก็บเมล็ดพันธุ์ผักเอง เลี้ยงกบ เพาะเห็ด ขอนขาว ถด ละ เลิก การกินผงชูรส

องค์กรที่เลี้ยงเครือข่ายประชาชนสี่เขียวจังหวัดมหาสารคาม “จะลงให้กำลังใจแก่สมาชิก ถ่ายทอดเทคนิคการปลูกข้าวต้นเดียว กระจายพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน

เครือข่ายโรงพยาบาล และเทศบาลเมืองมหาสารคาม นางชนิดา มาตวงแสง,นางนัญญิยา โยมไชสง จะหนุนเสริมองค์ความรู้ด้านวิชาการ

นอกจากนั้นแล้วยังมีกิจกรรมการขยายผลลงสู่ชุมชนต่างๆ โดยทุกๆ หัวข้อของการขยายผลจะต้องมีหัวข้อหลักในการบรรยายเรื่องแนวคิดและหลักการเกษตรกรรมยั่งยืน โดยสามารถสรุปผลการฝึกอบรมได้ดังตารางสรุปผลการฝึกอบรม

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ การทำเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นการเพิ่มเติมองค์ความรู้ที่ไม่ได้จำกัดต่อการเรียนรู้ กิจกรรมการเติมเต็มแนวคิด จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และสร้างระบบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม ทั้งภายในจังหวัดและข้ามจังหวัด การสร้างการเรียนรู้โดยการนำไปศึกษาดูงานยังพื้นที่อื่นๆ สามารถสร้างแรงกระตุ้นการเรียนรู้แก่เกษตรกร แต่การเรียนรู้นั้นจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และต้องวางกระบวนการต่อเนื่องสู่การขยายผลในระดับชุมชน เรื่องของการศึกษาดูงานจึงจะไม่สูญเปล่า นอกจากนั้นแล้วยังสร้างและพัฒนาศักยภาพองค์กรชาวบ้านให้สามารถพัฒนาทักษะการเป็นวิทยากรในพื้นที่อีกด้วย

สรุปการฝึกอบรม

วัน /เวลา/ สถานที่	ผู้เข้าร่วม	เนื้อหาการอบรม	กระบวนการ	สรุปบทเรียน/ ปัญหาและอุปสรรค
วันที่ 9 มิถุนายน 2551 ศาลาวัดบ้านหนองกุงเต่า ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม	1.บ้านหนองฝื่อ 13 คน 2.บ้านหนองกุงเต่า 20 คน 3.บ้านอุปราษ 9 คน 4.นิสิตฝึกงาน 5 คน 5.เจ้าหน้าที่ติดตาม โครงการ 1 คน	1.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.แนวคิดและเทคนิคการทำ เกษตรปลอดสารพิษ 4.การเพาะเห็ดขอนขาวด้วย ขอนมะม่วง 5.การคัดเลือกและเก็บรักษา เมล็ดพันธุ์ผัก	1. แนะนำตัวผู้เข้าร่วม 2. ชี้แจงวัตถุประสงค์การอบรม 3.แลกเปลี่ยนแนวคิดและเทคนิคการ ทำเกษตรปลอดสารพิษ โดยนางสงวน มาตะพัตร 4. แลกเปลี่ยนการทำน้ำยา เอนกประสงค์ โดยนางแพงศรี โตศิษฐ์ 5. แลกเปลี่ยนเทคนิค วิธีการคัดเลือก และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผัก 6. แลกเปลี่ยนเทคนิค วิธีการเพาะเห็ด ขอนขาวด้วยขอนมะม่วง โดยนายรังสรรค์ เดชพลมาตย์ 7. แลกเปลี่ยนวิธีการทำน้ำหมัก ชีวภาพ โดยนายอำนวยศิลป์ ศิริวิ 8. สรุปประเมินโครงการ	สิ่งที่ได้จากการจัดกิจกรรม 1. ได้ความรู้เกี่ยวกับ 1.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรปลอด สารพิษ 4.การเพาะเห็ดขอนขาวด้วยขอนมะม่วง 5.การคัดเลือกและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผัก 2. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายและมี ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 3. รู้สึกภูมิใจที่ได้ทำเกษตรปลอดสารพิษ 4. รู้สึกใส่ใจสุขภาพของตนเองและครอบครัว มากขึ้น 5. อยากให้คนในชุมชนหันมาทำเกษตรปลอด สาร <u>ข้อเสนอแนะ</u>

			9. ปิดประชุม	1. อยากให้มามีกิจกรรมแลกเปลี่ยน ความรู้ และเทคนิคการทำงานเกษตรอย่างสม่ำเสมอ 2. สมาชิกอยากไปเยี่ยมชมแปลงเกษตรของพื้นที่อื่น ๆ บ้าง
วัน /เวลา/ สถานที่	ผู้เข้าร่วม	เนื้อหาการอบรม	กระบวนการ	สรุปบทเรียน/ ปัญหาและอุปสรรค
วันที่ 11 มิถุนายน 2551 อาคารเอนกประสงค์ บ้านโนนทอง ต.โนนแดง อ.บรบือ จ.มหาสารคาม	1.บ้านโนนทอง โนนธรรม 32 คน 2. นิสิตฝึกงาน 1 คน 3. เจ้าหน้าที่ติดตามโครงการ 3 คน	1.การขยายพันธุ์พืช (การเสียบยอด/ตอนกิ่ง) 2.การทำปุ๋ยหมัก 3.การทำน้ำหมักชีวภาพ 4.การทำพวงน้ำ 5.การทำบัญชีครัวเรือน	1. แนะนำตัวผู้เข้าร่วม 2. ชี้แจงวัตถุประสงค์การอบรม 3. แลกเปลี่ยนการทำบัญชีครัวเรือน โดย นางพานทอง เมืองชมพู 4. แลกเปลี่ยนวิธีการทำพวงน้ำ โดย นางปราณี บุตรสี 5. แลกเปลี่ยนเทคนิค วิธีการขยายพันธุ์พืชด้วยวิธีการ เสียบยอด และตอนกิ่ง โดยนายเก่งกาจ ทามแก้ว 6. แลกเปลี่ยนวิธีการทำน้ำหมักชีวภาพจากต้นกล้วย โดย นางบัวไข ศรีชัยปัญหา	สิ่งที่ได้จากการจัดกิจกรรม 1.การขยายพันธุ์พืช (การเสียบยอด/ตอนกิ่ง) 2.การทำปุ๋ยหมัก 3.การทำน้ำหมักชีวภาพ 4.การทำพวงน้ำ 5.การทำบัญชีครัวเรือน 6. ได้ฝึกการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ข้อเสนอแนะ 1. จะนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน 2. อยากไปเยี่ยมชมแปลงเกษตรของพื้นที่อื่น ๆ บ้าง

			7. แลกเปลี่ยนวิธีการทำปุ๋ยหมักโดยนางสงวน ทาเพชร 8. สรุปประเมิน โครงการ 9. ปิดประชุม	3. อยากให้มีเอกสารประกอบการอบรมจะได้เอาไปอ่านเพราะจดไม่ทัน
วัน /เวลา/ สถานที่	ผู้เข้าร่วม	เนื้อหาการอบรม	กระบวนการ	สรุปทบทวน/ ปัญหาและอุปสรรค
วันที่ 12 มิถุนายน 2551 บ้านนางวัลภา รินทริก ประธานกลุ่มปลูกผัก ปลอดสารบ้านส่องเหนือ	1.บ้านส่องเหนือ 24 คน 2.บ้านแมค 7 คน 3.บ้านไคร่นุ่น 4 คน 4.บ้านโนนเพ็ก 2 คน 5.บ้านดงน้อย 2 คน 6.บ้านร่วมใจ 2 คน 7.บ้านหัน 1 คน 8.บ้านโนนสำราญ 1 คน 9.เครือข่ายเทศบาล3 คน	1.แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรปลอดสาร 2.การปรับปรุงบำรุงดิน 3.การคัดเลือกและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผัก 4.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 5.การเลี้ยงกบ 6.การทำบัญชีครัวเรือน 7. แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่	1. แนะนำตัวผู้เข้าร่วม 2. ชี้แจงวัตถุประสงค์การอบรม 3.แลกเปลี่ยนแนวคิดการทำเกษตรปลอดสารโดย นางวัลภา รินทริก 4.แลกเปลี่ยน เทคนิค วิธีการปรับปรุงบำรุงดินและการเก็บรักษาพันธุ์ผักโดยนางทองสา ละครไชย 5. แลกเปลี่ยนเทคนิควิธีการเลี้ยงกบและการทำน้ำยาเอนกประสงค์โดย	สิ่งที่ได้จากการจัดกิจกรรม 1.แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรปลอดสาร 2.การปรับปรุงบำรุงดิน 3.การคัดเลือกและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผัก 4.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 5.การเลี้ยงกบ 6.การทำบัญชีครัวเรือน ข้อเสนอแนะ 1. อยากให้มีการสาธิตให้ดูด้วยเพราะฟัง

		ได้จากการศึกษาดูงาน	นายวัชร รินทริก 6. แลกเปลี่ยนการทำบัญชีครัวเรือน โดย นางพรชัย ไชยศักดิ์ 7. แลกเปลี่ยนประสบการณ์จาก การศึกษาดูงานโดย - นางทองสา ละครไชย - นายวัชร รินทริก - นางพรชัย ไชยศักดิ์ 8. สรุปประเมินโครงการ 9. ปิดประชุม	อย่างเดียวไม่เข้าใจ 2. อยากให้มีการอบรมอีกเพราะได้ แลกเปลี่ยนการทำงานเกษตรกับ สมาชิก 3. อยากให้มีเอกสารประกอบการอบรม
วัน /เวลา/ สถานที่	ผู้เข้าร่วม	เนื้อหาการอบรม	กระบวนการ	สรุปบทเรียน/ ปัญหาและอุปสรรค
วันที่ 14 มิถุนายน 2551 ศาลาวัดบ้านหัวหนองคู ต.เขวาไร่ อ.นาเชือก จ.มหาสารคาม	1.บ้านหัวหนองคู 32 คน 2. เจ้าหน้าที่ติดตาม โครงการ 2 คน	1. การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2. การทำน้ำหมักชีวภาพ 3. การปลูกเห็ดขอนขาวโดยใช้ ขอนมะม่วง 4.การทำบัญชีครัวเรือน	1. แนะนำตัวผู้เข้าร่วม 2. ชี้แจงวัตถุประสงค์การอบรม 3. แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้จาก การศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยน แนวความคิดการทำเกษตรปลอดภัยโดย	สิ่งที่ได้จากการจัดกิจกรรม 1. การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2. การทำน้ำหมักชีวภาพ 3. การปลูกเห็ดขอนขาวโดยใช้ขอนมะม่วง 4.การทำบัญชีครัวเรือน

		5.แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้ไปเรียนรู้ ณ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนยาง ตำบลก้ามแมค อำเภอกุดชุมหี จังหวัดยโสธร	นางครุณี โพธิ์เกตุ 4. แลกเปลี่ยนการทำบัญชีครัวเรือน - การเพาะเห็ดขอนขาวด้วยไม้มะม่วง - การทำน้ำยาเอนกประสงค์ - การทำน้ำหมักชีวภาพ โดยนางฉวีวรรณ พรหมคอนกลอย 5. สรุปประเมินโครงการ 6. ปิดประชุม	แนวทางการดำเนินงานต่อไป <u>ระดับครอบครัว</u> - จะทำน้ำยาล้างจานใช้ในครัวเรือน - จะทำน้ำหมักชีวภาพใช้ในครัวเรือน - จะทำเห็ดขอนขาวรับประทานเองและขายในชุมชน - ทำบัญชีรายรับรายจ่ายภายในครัวเรือน <u>ระดับชุมชน</u> - จะทำน้ำหมักชีวภาพขายในชุมชน - จะทำเห็ดขอนขาวและขายในชุมชน ข้อเสนอแนะ - อุปกรณ์ที่จะใช้ในการสาธิตไม่ครบ - อยากให้มีเอกสารประกอบการอบรม
วัน /เวลา/ สถานที่	ผู้เข้าร่วม	เนื้อหาการอบรม	กระบวนการ	สรุปบทเรียน/ ปัญหาและอุปสรรค

วันที่ 16 มิถุนายน 2551 บ้านนางน้อย พะโคลี	บ้านหนองคู –ศรีวิไล 40 คน	1.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.การปลูกเห็ดขอนขาวโดยใช้ ขอนมะม่วง 4.การขยายพันธุ์พืชโดยการ เสียบยอดและตอนกิ่ง 5.การเผาแกลบดำ 6. การเลี้ยงกบ	1. แนะนำตัวผู้เข้าร่วม 2. ชี้แจงวัตถุประสงค์การอบรม 3.แลกเปลี่ยนวิธีการขยายพันธุ์พืชโดย การเสียบยอดและตอนกิ่ง โดยนายอนงค์ จันทร์ปัญญาและ นางนิยม ประสงค์สัน 4. แลกเปลี่ยนการเพาะเห็ดขอนขาว ด้วยไม้มะม่วง โดยนายทองใส พลหาร และ นางน้อย พะโคลี 5. แลกเปลี่ยนการทำน้ำหมักชีวภาพ จากต้นกล้วยและการเผาแกลบ โดย นางมณีวรรณ สุริยะและนางวิมล วังหอม 6. แลกเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงกบโดย นางเลื่อน อุทัยมา 7. สรุปประเมินโครงการ 8. ปิดประชุม	สิ่งที่ได้จากการจัดกิจกรรม 1.การทำน้ำยาเอนกประสงค์ 2.การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.การปลูกเห็ดขอนขาวโดยใช้ขอนมะม่วง 4.การขยายพันธุ์พืชโดยการเสียบยอดและตอน กิ่ง 5.การเผาแกลบดำ 6. การเลี้ยงกบ ข้อเสนอแนะ 1. อยากให้มีโอกาสประกอบการอบรม 2. อยากให้เตรียมอุปกรณ์การสาธิตให้ ครบ เช่นการทำน้ำยาเอนกประสงค์
--	---	--	--	---

วัตถุประสงค์ ข้อที่ 5 เพื่อพัฒนาและสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

กิจกรรมการสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ดำเนินการมาตั้งแต่การจัดตั้งตลาดนัดสีเขียวโดยการจัดให้มีกิจกรรมการศึกษาฐานที่โครงการ rainbow Plan ที่ อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้นำนักวิจัยและสมาชิกเครือข่ายศึกษาฐานการทำงานการเกษตรยั่งยืนและการจัดการตลาดชุมชน นำมาสู่การสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย, การสร้างระบบการแลกเปลี่ยนข้ามเครือข่ายที่เกิดจากกิจกรรมการจัดเวทีสะท้อนข้อมูลและเชื่อมโยงของสมาชิกข้ามเครือข่ายในจำนวน 5 อำเภอ 9 หมู่บ้าน นำมาสู่การสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน เห็นระบบการผลิตของเพื่อนสมาชิก และเป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย ที่แต่เดิมไม่เคยรู้จักกันมาก่อน หรือไม่เคยเห็นแปลงปลูกผักของกันมาก่อน

นอกจากนั้นแล้วยังมีระบบการสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคผ่านกิจกรรมหลักอยู่ 3 กิจกรรมได้แก่

1. เวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภคและเวทีเสวนาความคาดหวังของผู้บริโภค
2. กิจกรรมการรับสมัครสมาชิกผู้บริโภค
3. ทัวร์ผักปลอดสาร

นอกเหนือจากกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรมแล้ว ยังพบว่ากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคอย่างไม่เป็นทางการเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่หนุนเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เช่น การนำเสื้อผ้ามาบริจาค การสั่งซื้อผลผลิตในแต่ละสัปดาห์ การมีลูกค้าประจำ กิจกรรมทัวร์ผักปลอดสารพิษ เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค และสร้างความมั่นใจต่อคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดสารพิษ โดยพบว่ากิจกรรมทัวร์ผู้บริโภคก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ตลอดจนถึงหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และสร้างแนวทางการขับเคลื่อนตลาดนัดสีเขียวร่วมกัน เช่น

ผู้บริโภค ได้เรียนรู้วิถีการผลิตผักปลอดสาร การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี, การเลือกบริโภคผักให้สอดคล้องตามฤดูกาล หลักการและแนวคิดการทำงานเกษตรที่ปลอดภัยจากสารพิษ

ผู้ผลิต ได้เรียนรู้ ถึงความคาดหวังและความต้องการของผู้บริโภค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย

เครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เข้าถึงสภาพความจริงในพื้นที่และรูปแบบการหนุนเสริมการทำงานร่วมกัน การผลักดันเข้าสู่แผนของหน่วยงานตนเอง

สรุปการระดมความคิด

กลุ่ม	สิ่งที่ได้เรียนรู้	แนวทางการสร้างความร่วมมือ
กลุ่มผู้ผลิต	- ได้รู้แนวความคิด ความรู้สึกของผู้บริโภค - ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำการเกษตร - การทำนํ้าวน - การเก็บรักษาพันธุ์ผัก - รูปแบบการทำการเกษตร เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดสาร เกษตรผสมผสาน - เทคนิควิธีการในการทำการเกษตร เช่น ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ การกำจัดโรคและแมลงโดยชีววิธี - การอนุรักษ์พันธุ์ข้าวและผักพื้นบ้าน	- ควรมีการจัดทัวร์อีกและผู้บริโภคควรจะเป็นกลุ่มใหม่ ๆ มีความหลากหลายกว่านี้ - การสร้างความร่วมมือขององค์กรพี่เลี้ยง ผู้ผลิต ผู้บริโภค ในการสร้างมาตรฐานสินค้าและกลไกการรับรองมาตรฐานร่วมกัน - สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการทำการเกษตรระหว่างเครือข่าย - การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ แนวคิดและองค์ความรู้กับผู้ที่สนใจ - สมาชิกในเครือข่ายต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด
กลุ่มองค์กรภาคีเครือข่าย	- การอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีของชาวบ้าน - การทำนํ้าวน	- ควรมีการจัดทัวร์อีกโดยควรมีผู้บริโภคที่หลากหลายกว่านี้ - เผยแพร่แนวคิดเรื่องความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร เช่น

	- หลักสูตราภิบาลด้านอาหาร - การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ - การเชื่อมประสานงานระหว่างเครือข่าย การสร้างกลุ่ม/เครือข่าย - การอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง - การทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ	จัดรายการวิทยุ 106.5 ทุก ๆ วันพุธ การจัดเวทีเสวนา จัดนิทรรศการให้ความรู้ - ควรมีเวทีสร้างมาตรฐานของสินค้าและกลไกการรับรองมาตรฐานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน - การสร้างและขยายจุดจำหน่ายสินค้าที่ปลอดภัยในจังหวัดมหาสารคาม
กลุ่ม	สิ่งที่ได้เรียนรู้	แนวทางการสร้างความร่วมมือ
กลุ่มผู้บริโภค	- ดีใจที่ได้มาร่วมกิจกรรมวันนี้เป็นสิ่งที่ดี มาก - ดีใจได้เห็นแปลงผักจริง ๆ - รู้สึกมั่นใจในผลผลิต ที่ชาวบ้านนำไปจำหน่าย - มีการตั้งข้อสังเกตของ แม่จอน แสนสุโพธิ์ ซึ่งเป็นลูกค้าขาประจำ ของตลาดนัดสีเขียว ว่า คนหน้าดำ “ของจริง” คนหน้าขาว “ของปลอม” หมายถึง คนหน้าดำ คือผู้ที่ปลูกผักเอง	1.ควรมีการให้ความรู้ กับผู้บริโภค - เรื่องโทษของการใช้สารเคมี - เรื่อง วิธีการปลูกผักปลอดสาร - เรื่อง คุณค่าและประโยชน์ของพืชผักทั่วไปและผักพื้นบ้าน - เรื่องผักพื้นบ้านมีอะไรบ้าง เพราะคนรุ่นหลัง ๆ ไม่ค่อยรู้จักผัก

	จริงๆ เรียกว่า “ของจริง” ส่วน คนหน้าขาว คือ ผู้ที่รับผักมาขาย เรียกว่า “ของปลอม” จะมาอุดหนุนสินค้าของตลาดเขียวต่อไป และจะชวนเพื่อนบ้านมาด้วย - ที่บ้านแมค ได้เรียนรู้ การปลูกพืชผักแบบผสมผสาน การเลี้ยงหมู เลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ การทำนาข้าวปลอดสาร วิธีการกำจัดโรคและแมลงในผัก ได้เรียนรู้พันธุ์ผักพื้นบ้าน พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน - ที่บ้านหนองกงเต่า ได้เรียนรู้ การทำนํ้าแก้ว การปลูกผักปลอดสารพิษ การรวมกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษโดยใช้พื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์ - บ้านหนองผือ ได้เรียนรู้ วิธีการทำปุ๋ยหมัก วิธีการกำจัดโรคและแมลงโดยวิธีธรรมชาติ	พื้นบ้าน - ควรจัดทัวร์อย่างน้อยปีละ 2 ครั้งคือ ช่วงปลายฤดูฝน และฤดูหนาว
--	--	---

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นพบว่ารูปแบบการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันของคนใน และสร้างการเรียนรู้ข้ามเครือข่ายเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ผลิตและผู้บริโภค ในขณะที่กิจกรรมทั่วผู้บริโภค เป็นกิจกรรมที่นอกจากการสร้างระบบ ความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค แล้ว ยังนำมาสู่การแลกเปลี่ยน เติบโตองค์ความรู้ การทำการเกษตรที่ปลอดภัย การเห็นคุณค่าของระบบการผลิต การตระหนักถึงการผลิตและการ บริโภคที่ปลอดภัย สร้างวัฒนธรรมของระบบอาหารท้องถิ่น และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภค ของผู้บริโภค

บทสรุป

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อไปสู่ความเป็นตลาดนัดสีเขียวอย่างมีส่วนร่วมทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ทั้งแง่มุมของผู้ผลิต ที่ ได้สร้างและเติบโตองค์ความรู้การทำการเกษตรที่ปลอดภัย พืช แนวคิดการทำการเกษตรที่ยั่งยืน การสร้างระบบคุณธรรมของผู้ผลิต การสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามเครือข่าย ในมุมมองของ องค์ความรู้ของผู้บริโภคก่อให้เกิดรูปธรรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภค การสร้างองค์ความรู้ ต่อพิชภัยของสารเคมี และระบบการผลิตและการค้าที่เป็นธรรม ในขณะเดียวกันหน่วยงานหรือ องค์กรพี่เลี้ยงที่เป็นภาคีสนับสนุนได้ร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้ผลิตและผู้บริโภค นำสู่การผลักดันและบูรณาการแผนงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและสร้างวัฒนธรรมการทำงาน เชื่อมประสานภาคีเครือข่ายเกษตรปลอดภัย อาหารปลอดภัยของจังหวัดมหาสารคาม

บทที่ 6

สรุปภาพรวมผลการดำเนินงาน และบทเรียนที่ได้จากโครงการ

สรุปภาพรวมผลการดำเนินงาน

จากกระบวนการทำงานวิจัย ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานสามารถสรุปประเด็นที่สำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1. เกิดเครือข่ายความร่วมมือของ 5 องค์กรในจังหวัด ได้แก่ 1) เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพ จังหวัดมหาสารคาม 2) เครือข่ายเทศบาลเมืองมหาสารคาม 3) เครือข่ายโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการทำการเกษตรผสมผสาน 4) เครือข่ายโรงพยาบาลเมืองมหาสารคาม และ 5) เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดมหาสารคาม
2. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนางานตลาดสีเขียว โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลการผลิต แนวคิด และองค์ความรู้ในการทำการเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรในระดับแปลงและระดับตลาด จำนวนทั้งสิ้น 208 คน ภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้นำมาสู่การจัดเวทีสะท้อนและตรวจสอบข้อมูลโดยการให้นักวิจัยได้ลงไปเปิดเวทีสะท้อนและตรวจสอบข้อมูลในระดับพื้นที่ทั้งสิ้นจำนวน 9 หมู่บ้าน ทำให้ก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง สามารถสร้างระบบการตรวจสอบผลผลิตจากแปลงเกษตรกรก่อนนำผลผลิตออกมาจำหน่ายระดับตลาด การปฏิบัติการของข้อมูลดังกล่าวมาซึ่งการวิเคราะห์ระดับการเรียนรู้ของเกษตรกรในแต่ละเครือข่าย พร้อมทั้งยังมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบ “การฝึกอบรม” ที่ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดยโสธรเพื่อเพิ่มเติม แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามระดับการเรียนรู้ของเกษตรกร และให้เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมมาจัดเวทีขยายผลการเรียนรู้ในระดับพื้นที่
3. เกิดรูปแบบการหนุนเสริมงานกันอย่างลงตัวของสมาชิกเครือข่ายและองค์กรพี่เลี้ยง ทีมวิจัยได้จัดเวทีสะท้อนและนำเสนอข้อมูลกับเครือข่ายและหน่วยงานองค์กรพี่เลี้ยงที่เกี่ยวข้อง(เกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม, สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม) เพื่อให้เห็นภาพของข้อมูลการผลิตและระดับแปลง เห็นองค์ความรู้และข้อจำกัดของสมาชิก อันนำมาสู่การแสวงหาแนวทางการพัฒนาตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคามร่วมกัน ผลของการจัดเวทีก่อให้เกิดการเชื่อมประสานการทำงานร่วมกับภาคีในการวางแผนการบูรณาการขับเคลื่อนงานตลาดนัดสีเขียวร่วมกัน ภายใต้งานความปลอดภัยด้านอาหาร และสนับสนุนชุดน้ำยาตรวจหาสารเคมีและสารฆ่าแมลงในผักให้กับเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว, เกษตรจังหวัดมหาสารคาม สนับสนุนการตรวจหาสารฆ่าแมลงในผัก และพัฒนาระบบช่องทางในการเข้าถึงหรือได้รับมาตรฐานการทำการเกษตรที่ดี (GAP: Good Agriculture Practices) และสนับสนุนนักวิชาการเข้าร่วมเป็นคณะทำงานเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว เป็นต้น

4. เกิดระบบระเบียบการบริหารจัดการตลาดที่ลงตัว ทีมวิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลการบริหารจัดการและได้นำมาสู่การวิเคราะห์ภาพรวมการบริหารจัดการตลาด หลังจากนั้นได้มีการพัฒนาและเสริมทักษะคณะกรรมการตลาดในเรื่องการบริหารจัดการเครือข่าย การสร้างภารกิจและความร่วมมือในการพัฒนาตลาดนัดสีเขียวร่วมกัน เช่น การจัดระบบโครงสร้างการทำงาน การเฝ้าระวังและตรวจสอบในระดับตลาด เพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลที่ไม่สมาชิกเครือข่ายเข้ามาขายสินค้าภายในตลาด มีการจัดกิจกรรมการศึกษาฐานโครงการ rainbow plan ในพื้นที่ อำเภอภูผินารายณ์ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

5. รู้จักรู้ความต้องการและเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภค กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริโภคจำนวน 100 คน โดยการสัมภาษณ์ การจัดเวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภค ทำให้เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้รับทราบความต้องการของผู้บริโภคและร่วมกัน การวิเคราะห์ข้อมูลนำมาสู่การรับสมัครสมาชิกผู้บริโภค มีการจัดเวทีสร้างความร่วมมือและสร้างการเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค เช่น การจัดทัวร์สุขภาพผักปลอดสาร โดยพาผู้บริโภคไปเยี่ยมชมแปลงเกษตรกร, การสร้างระบบการรับรองมาตรฐานการผลิต ผลของการปฏิบัติการดังกล่าว ก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เกิดระบบช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์ภายในตลาด เกิดระบบการตรวจสอบย้อนกลับของผลผลิตที่นำมาจำหน่ายภายในตลาด หากพบว่าเป็นผลผลิตที่น่าเสีย กรรมการตลาดจะดำเนินการห้ามขายสินค้าชนิดนั้นอีก

6. เกิดกลไกการตรวจสอบระดับแปลงและระดับตลาด เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค มีการจัดตั้งกฎระเบียบของสมาชิกภายในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว(การจำหน่ายสินค้า และการพัฒนาระบบการตรวจสอบทั้งในระดับแปลงและในระดับตลาด)

7. หนุนเสริมแนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อความมั่นคงทางอาหาร โดยได้ร่วมกันกำหนดสินค้าที่นำมาจำหน่ายในตลาด คือ ต้องเป็นผลผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนจากแปลงสมาชิกเท่านั้น และผลผลิตที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในเขตพื้นที่สมาชิกเครือข่าย พร้อมทั้งสามารถตรวจสอบแหล่งผลิตได้

8. พัฒนาทักษะตรวจสอบสารพิษสารเคมีโดยชาวบ้านเอง โครงการวิจัยยังสามารถพัฒนาทักษะนักวิจัยให้สามารถตรวจหาสารเคมีในผักและสารปนเปื้อนในอาหารได้ด้วยตัวเอง โดยมีองค์กรพี่เลี้ยงเป็นผู้สนับสนุนอุปกรณ์เท่านั้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาคนเพื่อการพึ่งตนเองในระยะยาวต่อไป รวมถึงทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลอย่างเป็นระบบนักวิจัยชาวบ้านก็สามารถดำเนินการ ได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ทีมวิจัยได้ร่วมกับสำนักงานจังหวัดวางกรอบในการทำงานร่วมกัน โดยจะมีการลงนาม (MOU) เพื่อแสวงหาความร่วมมือร่วมกัน ซึ่งคาดว่าจะนำมาสู่การสร้างนโยบาย เกษตรปลอดสาร อาหารปลอดภัย ในระดับจังหวัด

ผลกระทบจากการวิจัย

ผลกระทบต่อทีมวิจัยชาวบ้าน

นักวิจัยที่เป็นชาวบ้าน ได้เรียนรู้วิธีการทำวิจัยและการมีส่วนร่วมในการวิจัย เข้าใจบทบาทและนำการวิจัยไปปรับปฏิบัติแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันในชุมชน สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมของทีมวิจัยชาวบ้านคือ การกล้าคิด กล้าแสดงออก จากคนที่อายไม่กล้าพูดต่อหน้าชุมชน ทีมวิจัยทุกคนสามารถพูดนำเสนองานได้อย่างเป็นระบบอย่างชัดเจน โดยทุกกลุ่มจะมีตัวแทนหมุนเวียนกันไปจัดรายการวิทยุ ที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยทุกวันพุธเพื่อนำเสนอเผยแพร่แนวความคิดการทำเกษตรปลอดสารและอาหารปลอดภัย ที่เครือข่ายกำลังดำเนินการ

ผลกระทบต่อนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการ

เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนสำหรับนักวิชาการคือการปรับเปลี่ยนวิธีคิด จากที่ไม่เคยเชื่อมั่นว่าชาวบ้านทำวิจัยได้ คิดว่านักวิชาการเท่านั้นทำงานวิจัยได้ดีกว่าคนอื่น มาเป็นคนที่ยอมรับฟังคนอื่นมากขึ้น ให้ความสำคัญและบทบาทคนในการทำงาน และเชื่อในความสามารถของชาวบ้านว่าทำได้ดีไม่แพ้คนกลุ่มอื่นถ้ามีโอกาสทำงาน

ผลกระทบต่อพื้นที่เป้าหมาย(ตลาดสีเขียว)

1. เกิดรูปแบบการพัฒนาตลาดนัดสีเขียวแบบมีส่วนร่วมที่ลงตัว โดยมีอัตลักษณ์ของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวร่วมกัน คือ ตลาดที่ว่าด้วย การแบ่งปัน รักใคร่ เรียนรู้ ปลอดสาร เน้นการพัฒนากระบวนการความรู้การผลิตที่ปลอดภัยและการบริโภคที่เป็นธรรม ทุกคนเข้ามาร่วมกันทำงานด้วยความรัก ผูกพัน หนุนช่วยเหลือกัน ตามแบบวัฒนธรรมคนอีสาน เมื่อมีสิ่งดีก็จะนำมาแจกจ่าย แบ่งปัน หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

2. เกิดการเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคภายใต้แนวทางการผลิตที่ปลอดภัยและการบริโภคที่เป็นธรรม ในระบบตลาดทางเลือกเพื่อสุขภาพ มีความเป็นพี่เป็นน้องกัน ตัวอย่างเช่น ผู้ซื้อบางครั้งก็นำสิ่งของที่ครบครวไม่ได้ใช้แล้ว เช่น หนังสือ เสื้อผ้า มาแบ่งปันให้พ่อค้าแม่ค้า สำหรับผู้เป็นพ่อค้าแม่ค้าก็จะนำผลิตภัณฑ์ที่ตนเองมีมาเป็นของฝากเช่นกัน หรือเวลามีงานบุญประเพณีก็จะมีการเชิญกันไปร่วมงาน เป็นต้น

3. เป็นตลาดทางเลือกที่สามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคที่ห่วงใยและตระหนักถึงปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมโดยมีระบบกลไกการตรวจสอบทั้งในระดับแปลงและระดับตลาด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคและสร้างระบบการตรวจสอบย้อนกลับ (Track back) โดยเป็นกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจากนักวิจัยและคณะกรรมการตลาด

ผลกระทบต่อหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง

1. เป็นพื้นที่ต้นแบบการบูรณาการการทำงานร่วมกันในรูปแบบพหุภาคี (Stakeholder) ระหว่างนักวิชาการ (ประกอบไปด้วย อาจารย์, เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง), นักวิจัยชาวบ้าน และ นักพัฒนาเอกชน ทั้งในเรื่องกระบวนการ แผนงานและงบประมาณในการขับเคลื่อนนโยบายอาหารปลอดภัยระดับจังหวัดมหาสารคาม
2. หน่วยงานภาครัฐเช่น เกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม เทศบาลจังหวัดมหาสารคาม และโรงพยาบาลมหาสารคาม สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดมหาสารคาม ได้ให้ความสำคัญกับตลาดเพื่อสุขภาพเป็นอย่างมาก ได้มีการบรรจุในแผนงานเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตลาดนัดสีเขียวให้ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากการเสร็จสิ้นโครงการวิจัย
3. สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เห็นความสำคัญของการดำเนินงานโครงการวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกองทุน โดยใช้พื้นที่เป็นต้นแบบในการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของจังหวัดอื่นๆ และได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานต่อเนื่องผ่านโครงการสร้างเสริมสุขภาพ จังหวัดมหาสารคาม

การเกิดผลกระทบในวงกว้าง

1.งานวิจัยนำไปสู่การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การทำงานของจังหวัดมหาสารคาม โครงการวิจัยนี้สามารถขยายผลการศึกษาออกไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาและขับเคลื่อนตลาด โดยผ่านข้อมูลของการวิจัย โดยพบว่าการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกรภายใต้เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวทั้งในมิติขององค์ความรู้ และการจัดการตลาดนัดสีเขียวอย่างมีส่วนร่วม ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมืออันเข้มแข็งในการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานราชการภายในจังหวัดเช่นกัน ซึ่งภาคีเครือข่ายอื่นได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม,สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม,เทศบาลเมืองมหาสารคาม,โรงพยาบาลมหาสารคาม,สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม,เกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม,มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ร่วมมือกันนำผลการวิจัยไปเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การทำงานของจังหวัดมหาสารคาม

2. ขยายผลสู่การสร้างการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตลาดนัดสีเขียวยังสามารถพัฒนาและยกระดับให้สามารถเป็นพื้นที่สาธารณะทางสังคมให้เป็นพื้นที่ที่ทุกคนในจังหวัดสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การเป็นพื้นที่แหล่งเรียนรู้สำหรับนิสิตนักศึกษา ในสถาบันการศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม การจัดกิจกรรมงานสงกรานต์ เวทีเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อการพัฒนาจังหวัดมหาสารคามกิจกรรมส่งเสริมการส่งออกของเยาวชนที่เป็นลูกหลานสมาชิกของเครือข่าย เช่น การแสดงดนตรีไทย การแสดงของกลุ่มเยาวชนขยะรีไซเคิล, พื้นที่สาธารณะของสังคม โดยในช่วงท้ายของโครงการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ร้องขอให้มีการจัดตลาดนัดสีเขียวในมหาวิทยาลัยทุกวันอังคาร เพื่อการรณรงค์สุขภาพและการสร้าง

การเรียนรู้ให้นักศึกษาและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยอีกด้วย ซึ่งการจัดโครงการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยผ่านตลาดนัดสีเขียวกำลังเป็นที่นิยมกันเป็นอย่างมาก

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินโครงการ

จากการเข้าร่วมกระบวนการภายใต้โครงการวิจัยเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความเป็นเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวแบบมีส่วนร่วม มีบทเรียนที่สำคัญ ดังนี้

1. เครื่องมือ เทคนิค และวิธีการหรือการเป็นผู้ปฏิบัติ

1.1 การเรียนรู้แนวทางการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยทีมวิจัยได้จัดประชุมเพื่อร่วมกันจัดทำกรอบการเก็บข้อมูล ซึ่งได้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล 3 กลุ่ม คือ ข้อมูลกลุ่มผู้ผลิต ข้อมูลกลุ่มผู้บริโภค และข้อมูลการบริหารจัดการ ทั้งนี้การจัดทำเครื่องในการเก็บข้อมูลอยู่บนพื้นฐานความต้องการและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายต่อไป

1.2 การเรียนรู้เทคนิคการเก็บข้อมูล เป็นการเรียนรู้ภายหลังจากการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ในส่วนนี้ทางโครงการฯ ได้จัดอบรมเทคนิคการเก็บข้อมูลโดยให้ทีมวิจัยจับคู่ทดลองเก็บข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้ว่า “คำถามนี้ ความหมายคืออะไร” (วัลภา รินทะริก) หรือ “จะแปลงคำถามวิชาการให้ผู้ตอบสามารถเข้าใจได้ง่าย ๆ ว่ายังไง” (นายรังสรรค์ เดชพลมัตย์) หลังจากทีมนักวิจัยได้ทดลองสัมภาษณ์กันเองแล้ว ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการเป็นผู้เก็บข้อมูลในพื้นที่ตนเอง

1.3 การเรียนรู้ที่เกิดจากการเป็นผู้ปฏิบัติ หลังจากทีมนักวิจัยได้ทดลองสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม ทีมวิจัยได้ร่วมกัน “จัดคนลงงาน” โดยให้นักวิจัยหลัก และผู้ช่วยนักวิจัยในแต่ละพื้นที่ร่วมกันเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ผลิตในพื้นที่ตนเอง สิ่งที่ได้จากการเป็นผู้ปฏิบัติคือ

“ตัวเองปลูกอะไร และเพื่อนปลูกผักอะไรบ้าง ไม่เคยได้มาเห็นแปลงของเพื่อนแบบจริง ๆ จัง ๆ ก็ได้มาเห็น” (น้อย พะโคสี)

“ที่เคยบอกว่าปลูกปลอดสาร ในความเป็นจริงเพื่อน ๆ ก็ยังคงใช้กันอยู่” (สมควร โยวะสี)

“เป็นการรวบรวมข้อมูลผักที่ปลูกได้ในพื้นที่ และทำฐานข้อมูลอาหารตามธรรมชาติ (ผักพื้นบ้าน, ปลา, อาหารป่า)” (รังสรรค์ เดชพลมัตย์)

“คนในกลุ่มได้ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น เมื่อก่อนต่างคนต่างทำมาแล้วก็ขาย” (นางวิมล วังหอม)

จากประโยคข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้จากการเป็นผู้ปฏิบัติโดยสรุป คือ “รู้ว่าที่ผ่านมาถึงปัจจุบันตัวเอง และเพื่อนปลูกผักอะไรบ้าง เทคนิคและปัจจัยที่นำมาใช้ในการปลูกมี

อะไรบ้าง ผักที่ปลูกได้ในพื้นที่มีอะไรบ้าง อาหารในท้องถิ่นมีมากน้อยแค่ไหน และสมาชิกในกลุ่มได้พูดคุยกันมากขึ้นหลังจากการเก็บข้อมูล

2. การค้นหา/สร้างทีมและการบริหารทีม

การค้นหานักวิจัยของโครงการใช้วิธีการ “อาสาสมัครร่วมกันคิด ร่วมกันทำ” โดยการค้นหานักวิจัยสำหรับโครงการนี้ไม่ค่อยพบปัญหาเนื่องจากแกนนำบางส่วนมีความคุ้นเคย และผ่านการทำงานร่วมกับทางคณะทำงานมามากกว่า 2 ปี จึงถือเป็นข้อดีในการลดระยะเวลาในการค้นหาทีมวิจัย สำหรับการสร้างทีมวิจัยในโครงการครั้งนี้ กล่าวได้ว่าการสร้างทีมผ่านการปฏิบัติภายใต้กิจกรรมในโครงการ ทีมวิจัยในโครงการมีการผสมผสานระหว่างคนรุ่นใหม่และผู้อาวุโส ประกอบไปด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน นิสิต เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และแกนนำชาวบ้าน เป็นผู้มียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยร่วมกัน

3. การจัดกระบวนการวิจัย

ทีมวิจัยและชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยดังต่อไปนี้

1) การประชุมชี้แจงโครงการ เพื่อทำความเข้าใจกับสมาชิกว่า “จะทำอะไร มีเป้าหมายอย่างไร ทีมวิจัยมีใครบ้าง บทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยและสมาชิกคืออะไร และให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินงาน” สมาชิกเสนอให้มีการรายงานความก้าวหน้าอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ทั้งนี้ในส่วนของทีมวิจัยมีการปรึกษาหารือทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แล้วนำข้อเสนอแจ้งต่อสมาชิกเพื่อให้ลงมติร่วมกัน

2) การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์นอกพื้นที่ ภายหลังจากที่ได้รับฟังประสบการณ์ในการดำเนินงานตลาดนัดสีเขียว จังหวัดสุรินทร์ ในช่วงสัมมนาสมาชิกทั้งหมดเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ที่ห้องประชุมโรงพยาบาลมหาสารคาม โดยให้ทีมวิจัยได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเกษตรกรในเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภูมินิเวศน์กาฬสินธุ์ – นครพนม ที่อำเภอบัวขาว จังหวัดกาฬสินธุ์ “เพื่อเติมเต็มแนวคิด และได้เห็นรูปธรรมการส่งเสริมสมาชิกรวมถึงการนำผลผลิตมาจำหน่ายที่ตลาด”

3) การจัดทำเครื่องมือในการเก็บข้อมูล (แบบสอบถาม) ก่อนการดำเนินการในขั้นตอนนี้ทีมวิจัยได้ร่วมกันสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน จากนั้นนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำเครื่องมือ รวมทั้งการจัดทำรายละเอียดในสิ่งที่ต้องการอยากรู้และการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์

4) การอบรมเทคนิคการเก็บข้อมูล ในขั้นนี้ได้มีการอธิบายรายละเอียดแล้วในหัวข้อการเรียนรู้ (1.2)

5) การเก็บข้อมูลภาคสนาม มีการเก็บข้อมูลภาคสนามร่วมกันระหว่างแกนนำและนิสิต ถือเป็นการเปิดโอกาสให้นิสิตและแกนนำชาวบ้านได้ฝึกการทำงานร่วมกัน

6) การรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้เป็นหน้าที่ของนิสิตในการนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาจัดกระทำให้เป็นระบบ เพื่อเตรียมนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

7) ประชุมทีมวิจัย เป็นการนำข้อมูลที่จัดกระทำมาเสนอต่อทีมวิจัยเพื่อที่จะได้จัดเตรียมเนื้อหา และวางแผนการลงพื้นที่เพื่อคืนข้อมูล ให้ชุมชนได้ตรวจสอบความถูกต้อง ในขั้นตอนนี้ถือว่า ทีมวิจัยได้มีบทบาทในการ “จัดทีมงาน การกำหนดวัน เวลา สถานที่ รูปแบบในการจัดเวที และใครมีบทบาทอะไร”

8) เวทีคืนข้อมูลเพื่อตรวจสอบ ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัยเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในจัดเวทีร่วมกับนิสิต ภายหลังจากการนำเสนอข้อมูลทีมวิจัยได้เปิดเวทีอภิปรายเพื่อให้สมาชิกในชุมชนนั้น ๆ ได้แสดงความคิดเห็นต่อข้อมูล รวมถึงองค์ความรู้ที่มีของกลุ่ม และความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของโครงการวิจัยระยะที่ 2

9) ประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน และจัดระดับการเรียนรู้ของสมาชิก ในขั้นตอนนี้ มีที่ปรึกษาเข้าร่วมเพื่อให้ความคิดเห็นต่อทีมวิจัย ภายหลังจากการจัดเวทีคืนข้อมูลในแต่ละพื้นที่ นิสิตได้นำข้อมูลองค์ความรู้ และความต้องการของสมาชิกรวบรวม และนำเสนอต่อทีมวิจัยเพื่อร่วมกันตรวจสอบข้อมูลอีกครั้ง พร้อมทั้งร่วมกันจัดทำฐานองค์ความรู้เพื่อรองรับความต้องการของสมาชิก โดยแบ่งออกเป็น 5 ฐานการเรียนรู้

10) ประชุมทีมวิจัยเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดเวทีระดับเครือข่าย ขั้นตอนนี้ทีมวิจัยเป็นผู้มีบทบาทในการจัดประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดเนื้อหา รูปแบบ กลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วม และการบริหารจัดการเพื่อให้เวทีระดับเครือข่ายบรรลุตามวัตถุประสงค์

11) การพัฒนากลไกการตรวจสอบในโครงการใช้รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่หนึ่ง การส่งนักวิจัยไปอบรมการตรวจหาสารเคมีร่วมกับหน่วยงานจังหวัดมหาสารคาม และนำการเรียนรู้ที่ได้มาจัดการขยายผลด้วยการตรวจที่ตลาด ทำให้อย่างสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค และทีมวิจัยที่จะนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในพื้นที่ต่อไปได้

รูปแบบที่สอง การจัดเวทีเติมเต็มแนวคิด ระบบการตรวจสอบตามมาตรฐานของหน่วยงานภาครัฐ (GAP) และ NGO (เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน) บทเรียนที่ได้ คือ การพัฒนามาตรฐานของตนเองจำเป็นต้องได้ศึกษาประสบการณ์ทั้งส่วนดี และไม่เป็นเบื้องต้น จากนั้นทีมวิจัยได้ระดมความคิดเห็นยกร่างมาตรฐานการตรวจสอบ และนำเสนอต่อสมาชิกที่ตลาดนัดสีเขียว โดยสมาชิกต่างก็ได้แสดงความคิดเห็นและลงมติดร่วมกัน ถือเป็นการสร้างการสื่อสารสองทาง

รูปแบบที่สาม ทัวร์ผักปลอดสาร อาหารท้องถิ่น บทเรียนที่ได้ หากมีกิจกรรมที่สามารถเชื่อมโยงผู้ผลิตกับผู้บริโภคได้ จะมีส่วนทำให้การทำงานเชิงอุดมการณ์สามารถขับเคลื่อนได้

12) เวทีสรุปบทเรียนและขยายผล บทเรียนที่ได้คือ การขับเคลื่อนที่จะเป็นตัวเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ จำเป็นต้องให้บทบาทชาวบ้าน(นักวิจัย) เป็นผู้นำเสนอ ซึ่งจะทำให้การเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนงานข้างหน้าสามารถเคลื่อนไปได้ง่ายขึ้น

บทที่ 7

บทสังเคราะห์

การสังเคราะห์ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของโครงการวิจัยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความเป็นเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวภายใต้การขับเคลื่อนงานวิจัยท้องถิ่นในชุดวิชาการ ที่มี ความคาดหวังต่อรายงานที่ควรจะสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์การเกิดขึ้นขององค์ความรู้ใหม่ การโต้กลับ หรือ debate ทางทฤษฎีหรือแนวคิด ซึ่งก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในแง่มุมมองของ นักวิชาการต่อการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนั้นในบทนี้จึงประกอบไปด้วย 3 ส่วนได้แก่

1. บทสังเคราะห์ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในระดับ นักวิชาการ ทีมวิจัย ชาวบ้าน และชุมชน
2. บทสังเคราะห์ต่อระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. บทสังเคราะห์เชิงต่อการสร้างความรู้ใหม่ หรือ debate theory

1. บทสังเคราะห์ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในระดับ นักวิชาการ ทีมวิจัย ชาวบ้าน และชุมชน

การดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเดิมมักจะปรากฏในแวดวงขององค์กรชาวบ้านในการดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นตัวเอง โดยมีนักวิชาการเป็นองค์ประกอบในการช่วยให้ ข้อเสนอแนะและเรียนรู้บางกระบวนการเท่านั้น หากแต่การวิจัยเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบของ นักวิชาการลงมาขับเคลื่อนงานวิจัยร่วมกับชาวบ้านในฐานะนักวิจัย และเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย เป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ของการสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างบทบาท นักวิชาการหรืออาจารย์กับการทำงานร่วมกับทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้าน ที่แต่เดิมมุมมองของนักวิชาการ มักจะโน้มเอียงไปที่การทำวิจัยเพื่อสร้างความรู้ใหม่ โดยมีนักวิชาการเป็นหลักในการขับเคลื่อน และตัวนักวิจัยที่เป็นชาวบ้านเองก็มีมุมมองหรือมีวิธีการ การรับรู้ต่อนักวิชาการว่าเป็นหัวหน้าหลักในการดำเนินโครงการ นักวิจัยชาวบ้านเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทีมวิจัยเท่านั้น จนอาจจะเกิดข้อจำกัดในการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในงานวิจัยขึ้นนั้น เนื่องจากถูกมองว่าเป็นความสำเร็จของหัวหน้าโครงการวิจัย มากกว่าที่จะสามารถสร้างพลังการเปลี่ยนแปลง (empowerment) ของทีม วิจัยและชุมชน ดังนั้นในมุมมองของการที่นักวิชาการลงมาขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสร้าง ความสมดุลระหว่างการเป็นทีมวิจัยร่วมและการเป็นหัวหน้าโครงการที่ต้องทำงานร่วมกับนักวิจัย ชาวบ้านและชุมชน ในระดับความลงตัวที่เหมาะสมระหว่างคำว่า การชี้นำ ชี้นำ และ การเสริมพลัง การเรียนรู้ร่วมกัน นับเป็นองค์ความรู้ใหม่ของการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยที่เป็น นักวิชาการ และนักวิจัยที่เป็นชาวบ้าน

การถอนบทเรียนของนักวิชาการในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในฐานะหัวหน้าโครงการ มักจะเจอกับปรากฏการณ์ดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้านหรือนักวิจัยมักมองว่านักวิชาการ คือ หัวหน้าโครงการวิจัย ดังนั้นการขับเคลื่อนโครงการวิจัยจึงเป็นหน้าที่ของหัวหน้าโครงการ นักวิจัยชาวบ้านเป็นแต่เพียงองค์ประกอบของการทำวิจัย อาจจะส่งผลกระทบต่อการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในงานวิจัยชิ้นนั้น และสุดท้ายงานวิจัยก็จะเป็นแต่เพียงงานวิจัยของอาจารย์ ไม่ใช่งานวิจัยที่มุ่งสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงในตัวของนักวิจัยชาวบ้านหรือชุมชน เนื่องจากขาดความรู้สึกร่วม ขาดการมีส่วนร่วม และเป็นงานวิจัยที่ตอบสนองคนนอก (outsider) มากกว่า คนใน

2. การดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีเป้าหมายประการสำคัญ คือ การสร้างองค์ความรู้ของท้องถิ่น องค์ความรู้ของชุมชน ที่ชาวบ้านที่เป็นนักวิจัยได้เรียนรู้ระหว่างทางของการดำเนินโครงการวิจัยก่อให้เกิดการสร้างความรู้ของชุมชน (Rural people's knowledge) ในขณะที่การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีนักวิชาการเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย มักจะประสบกับปัญหาเรื่องการชี้นำ หรือ การครอบงำวิธีคิดของชุมชน (Outsider's biases) มากกว่า การหนุนเสริมให้เกิดการสร้างความรู้ของท้องถิ่นจากคนใน และสร้างรูปแบบของการผสมผสานระหว่างความรู้ของท้องถิ่นที่ควรจะเกิดจากคนในชุมชนและความรู้เชิงวิชาการที่เกิดจากตัวนักวิชาการ แล้วก่อให้เกิดการบูรณาการของความรู้ทั้งสองระดับให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และยกระดับความรู้ของทั้งสองฝ่าย

ดังนั้นการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เคลื่อนกระบวนการทำงานร่วมกับนักวิชาการจึงควรมีเป้าหมายร่วมกันในแง่ของการพยายามที่จะสร้างนักวิชาการให้เข้าใจและเข้าถึงชุมชน เรียนรู้องค์ความรู้ที่เกิดจากชุมชน และสร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกับชุมชน

ผลของการดำเนินโครงการวิจัยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความเป็นเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้แก่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมุมวิชาการดังนี้

1. การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องของการสร้างสมดุลระหว่างการเป็นนักวิชาการที่ชี้นำสู่การเป็นนักวิชาการที่ส่งเสริมสนับสนุนทีมวิจัยให้สามารถยกระดับและขับเคลื่อนงานวิจัยโดยอยู่บนฐานของการใช้ข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล และปฏิบัติตามชุดข้อมูล โดยลดช่องว่างของการพัฒนาจากคนนอก ปรับเปลี่ยนมาสู่การพัฒนาจากคนนอกและคนในร่วมกัน ร่วมรับรู้ รับฟัง ไม่พยายามชี้นำ แต่พยายามชี้เป้าหมายร่วมกัน นำสู่การปฏิบัติการร่วมกัน มีการจัดวางโครงสร้างการทำงานร่วม การจำแนกบทบาทหน้าที่ให้ทีมวิจัยได้พัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

2. การจัดวางบทบาทที่แม้ว่าจะเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย แต่นักวิชาการเองก็พยายามที่จะสร้างบทบาทของตัวเองตามแต่ภารกิจที่จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า เมื่อไหร่ที่เราควรเข้าไปให้ข้อคิดเห็น เมื่อไหร่ที่ควรจะถอยออกมา และดำรงเป็นแค่เพียงทีมวิจัย และผลักดันบทบาทให้กับนักวิจัยคนอื่นได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
3. การเกิดองค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยและพัฒนาที่สามารถนำมาประยุกต์ในการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัยที่มีการผสมผสานระหว่างความรู้ที่เกิดจากการศึกษาในตำราสู่ความรู้ที่เกิดขึ้นจากชุมชนและนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่น ที่สามารถเชื่อมโยงสู่ปรากฏการณ์ระบบเกษตรกรรมในสังคมไทย
4. การสร้างกลวิธีการวางเป้าหมายของงานวิจัยร่วมกันจะสามารถแก้ไขปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมหรือขาดความรู้สึกร่วมในการดำเนินการวิจัย โดยนักวิชาการเองควรจะมีการทบทวนภารกิจของการดำเนินโครงการวิจัยทุกครั้งที่มีการประชุม โดยชี้ให้เห็นเป้าหมายที่ปักธง วางไว้ ชี้ให้เห็นกระบวนการดำเนินงานที่ผ่านมา ปัญหาอุปสรรคที่เจอ ก่อนที่จะกำหนดและวางแผนการขับเคลื่อนงานต่อไปแต่ละครั้ง

การเปลี่ยนแปลงของทีมวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อนักวิจัยอยู่ 3 ประเด็นหลักๆ ได้แก่

1. การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงระบบ จากการปฏิบัติการโครงการวิจัยที่มีกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย ผ่านกระบวนการแตกกรอบคำถาม การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบการดำเนินโครงการ โดยหัวหน้านักวิจัยทำหน้าที่ในการตั้งคำถามและประเด็น และโดยทีมวิจัยช่วยกันคิดและร่วมแลกเปลี่ยนว่าหากต้องการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวควรดำเนินการอย่างไร เพื่ออะไร ใครบ้างเข้ามามีส่วนร่วม ส่งผลให้นักวิจัยพัฒนาทักษะการเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น การคิดเชิงระบบ และมีขั้นตอนกระบวนการทำงานที่ชัดเจน ทักษะอีกประการหนึ่งที่ปรากฏชัดเจนในการเปลี่ยนแปลงทีมวิจัย คือ การรู้จักการวิเคราะห์ตัวเอง ว่ามีทุนเดิมในพื้นที่อะไร สถานการณ์ชุมชนเป็นอย่างไร เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ข้ามเครือข่าย และข้ามภูมิภาค ก็ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และสามารถยกระดับพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ในเรื่องการทำเกษตรปลอดภัยในชุมชน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า นักวิจัยบ้านเฮา หรือที่เรียกว่า “ความหวังของหมู่บ้าน” นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงระดับตัวบุคคลแล้ว ยังพบว่ากระบวนการวิจัยดังกล่าว ยังสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงใน

ระดับครอบครัว เช่น เมื่อกลับจากการประชุมแลกเปลี่ยนแต่ละครั้ง ต้องกลับไปเล่าให้ที่บ้านฟังว่า วันนี้ไปเรียนรู้อะไร มา สามมีที่ไม่เคยสนใจการทำเกษตรอินทรีย์ก็เริ่มปรับเปลี่ยนมาให้ความสนใจ นำสู่การปฏิบัติระดับแปลง ก่อให้เกิดระบบการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว

2. การปรับเปลี่ยนวิธีคิดโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ไม่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นผู้นำเดี่ยว โดยนักวิจัยแต่ละคนจะต้องสามารถมองภาพงานวิจัยร่วมกันได้ เมื่อนักวิจัยคนใดคนหนึ่งไม่มา นักวิจัยคนอื่นก็สามารถดำเนินงานแทนได้ เช่น การจัดประชุม การนำเสนอข้อมูล การเป็นวิทยากรกระบวนการ

3. เกิดการสร้างสำนึกท้องถิ่น การพัฒนานักวิจัยให้เป็น บุคคลที่มีจิตอาสา เสียสละ โดยเน้นการทำงานเป็นส่วนตัว แม้ว่างบประมาณ โครงการมีจำกัด นักวิจัยเองก็สามารถใช้ทุนเดิมของพื้นที่เข้าร่วมขับเคลื่อนงานวิจัยในรูปแบบต่างๆ เช่น การเลี้ยงอาหารกลางวัน แก่ทีมวิจัย การแบ่งปันพันธุ์พืชพันธุ์ผัก, เน้นการทำงานแบบพี่แบบน้อง

4. สามารถพัฒนาทักษะการตรวจหาสารปนเปื้อนในอาหาร และสารเคมีในผลผลิตทางการเกษตรได้ โดยได้มีการบูรณาการแผนงานร่วมกับแผนงานความปลอดภัยด้านอาหารจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดที่ได้สนับสนุนองค์ความรู้และน้ำยาในการตรวจวิเคราะห์

การเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน

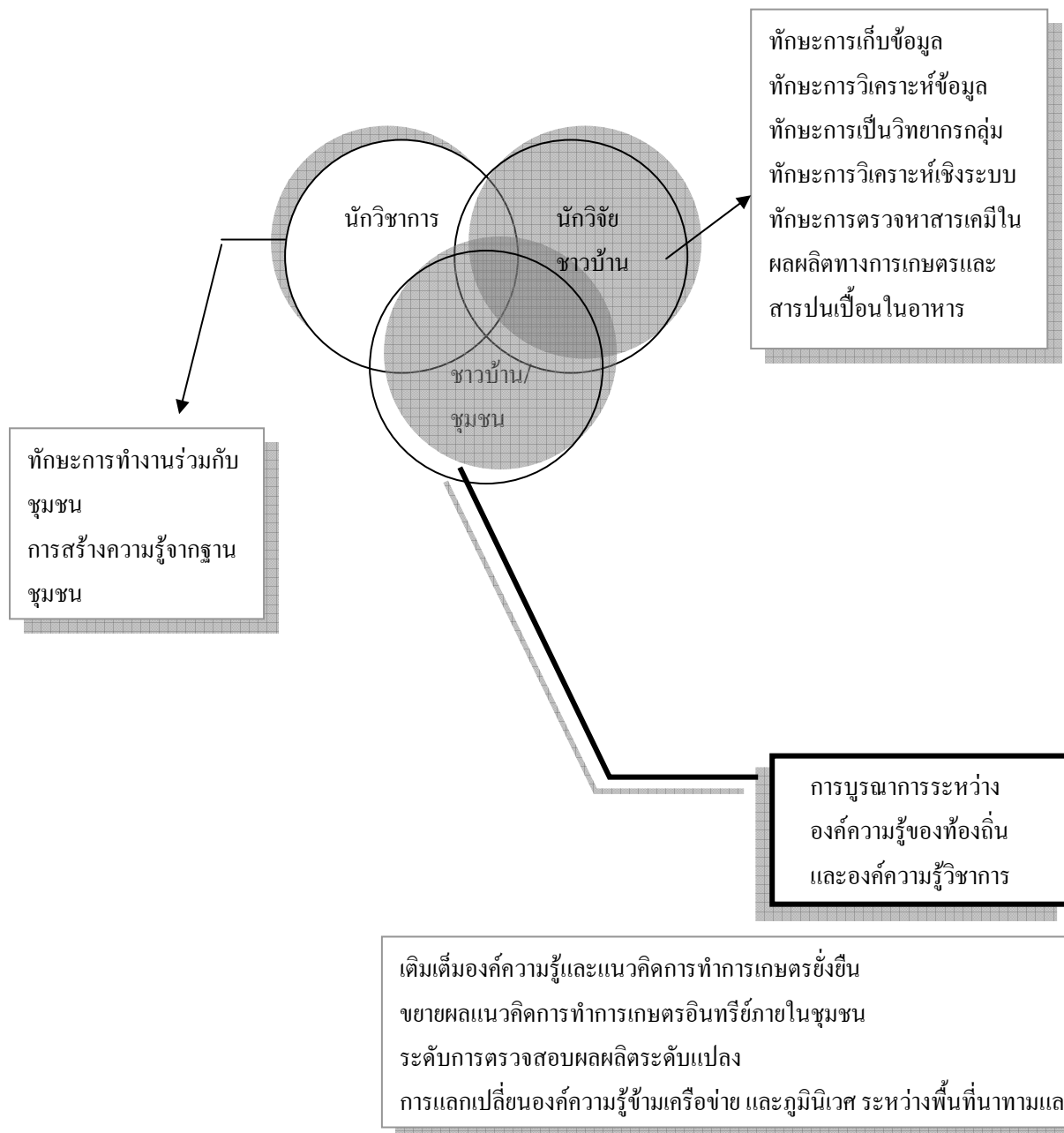
การดำเนินโครงการวิจัย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามเครือข่ายที่เกิดจากกิจกรรมหลักๆ ของ 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลการผลิต, เวทีสะท้อนและตรวจสอบข้อมูลที่สัญจรไปตามพื้นที่ต่างๆ , เวทีขยายผลการเรียนรู้ในชุมชน และเวทีทวิวัตรผู้บริโภค ซึ่งทั้ง 4 เวทีส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนดังต่อไปนี้

1. เกิดการเรียนรู้และวิเคราะห์ระบบการผลิตของชุมชนตนเอง รู้ว่าตนเองปลูกอะไร และเพื่อนของตนปลูกอะไร ใช้สารทดแทนอะไร ใครที่ยังใช้ปุ๋ยเคมีอยู่ ระบบการผลิตตามแหล่งภูมินิเวศน์ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวต่อแนวทางการทำการเกษตรอินทรีย์ และเกิดระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลการผลิต นำมาสู่การวางแผนปฏิบัติการ

2. พัฒนาและเรียนรู้องค์ความรู้การทำการเกษตรที่ยั่งยืน ผ่านกิจกรรมการขยายผลในระดับพื้นที่เพื่อเติมเต็มแนวคิด และพัฒนาเทคนิคการทำการเกษตรอินทรีย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ บางชุมชนนำมาปรับใช้ในพื้นที่แปลงเกษตรของตนเอง เช่น บ้านอุปราษ สามารถทำน้ำยาเอนกประสงค์ได้, บ้านโนนทอง โนนธรรม จัดให้มีการทำบัญชีครัวเรือน, บ้านส่องเหนือปรับพื้นที่การผลิตของกลุ่มให้มีความหลากหลาย ขยายและเปิดรับสมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ สำหรับผู้ที่สนใจในชุมชน

3. เกิดกระบวนการพัฒนาการตรวจสอบระดับแปลงเกิดขึ้นจากกิจกรรมการสร้างมาตรฐานการผลิตระดับแปลง โดยเน้นการพัฒนาจากคนในให้ทำหน้าที่ในการเป็นคณะกรรมการตรวจสอบระดับแปลงหมู่บ้านละ 3-4 คน

ผลของการดำเนินโครงการวิจัย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับนักวิชาการในแง่มุมมองแนวคิด และทักษะในการดำเนินโครงการวิจัย มุมของนักวิจัยเองสามารถพัฒนาทักษะและยกระดับการเรียนรู้ การเชื่อมประสานความรู้สู่ชุมชน โดยสามารถสรุปเป็นแผนภูมิความสำคัญได้ดังนี้

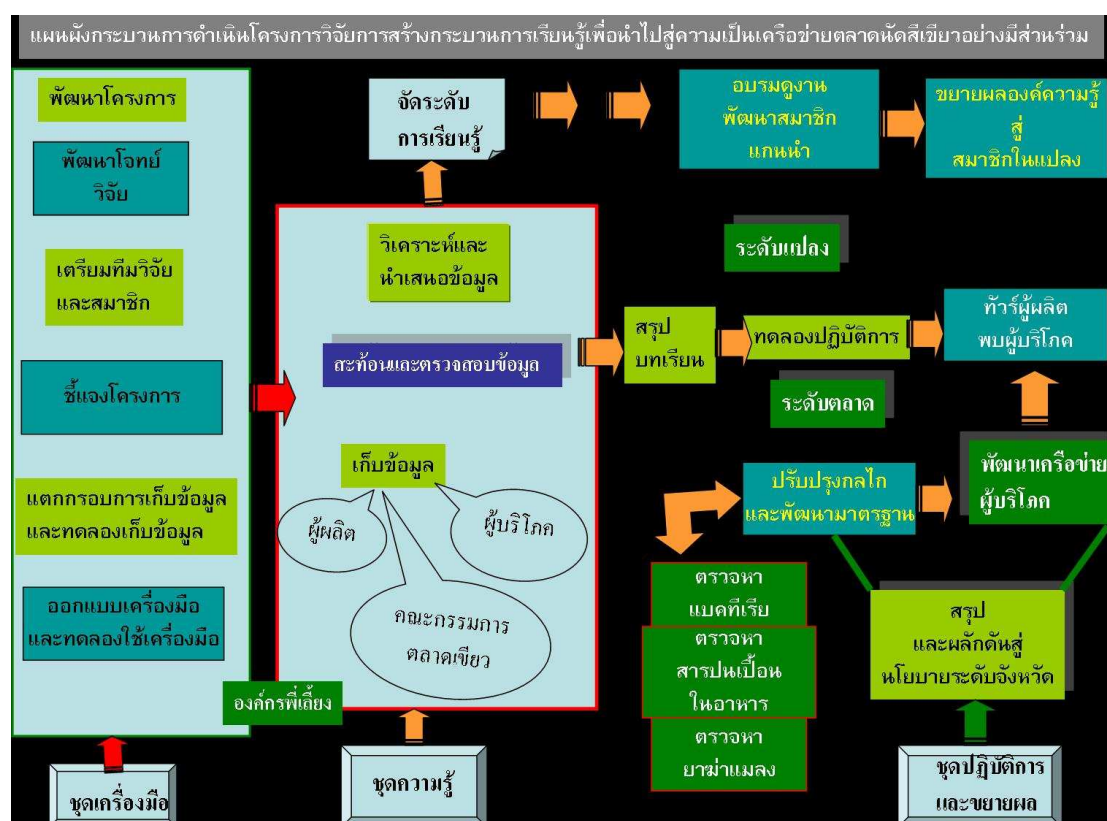

2. บทสังเคราะห์ต่อระเบียบวิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การนำระเบียบวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นกระบวนการวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างการเรียนรู้จากการเก็บข้อมูลและใช้ข้อมูลเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือสร้างพลังการแก้ไขปัญหาจากปรากฏการณ์ของการเสริมพลังอำนาจให้แก่คนใน

การขับเคลื่อนด้วยกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ พบว่าภายใต้การขับเคลื่อนงานวิจัยเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวระเบียบวิธีวิทยาดังกล่าวสอดคล้องและเหมาะสมกับการเคลื่อนงานที่ให้น้าหนักไปที่การตระหนักรู้ตนเอง ผ่านการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ มีการใช้ข้อมูลมาเพื่อปฏิบัติการแก้ไขปัญหา เช่น การสร้างกลไกการตรวจสอบระดับแปลง การจัดทัวร์ผู้บริโภค การเติมเต็มองค์ความรู้เพื่อการยกระดับความรู้ของการทำการเกษตรอินทรีย์

โดยพบว่าการกระบวนการวิจัยดังกล่าวก่อให้เกิดการ reflection ดังต่อไปนี้

ผลของการเก็บข้อมูลผู้ผลิตก่อให้เกิด การตระหนักรู้ถึงข้อมูลตนเอง และข้อมูลเพื่อนสมาชิก นำมาสู่เวทีการตรวจสอบข้อมูลและสะท้อนข้อมูลในระดับพื้นที่ย่อย ก่อให้เกิดการตื่นตัวของสมาชิก และสร้างกระบวนการเรียนรู้ข้ามเครือข่ายไปในขณะเดียวกัน ข้อมูลดังกล่าวนำมาสู่การวิเคราะห์และนำเสนอสู่เวทีเครือข่าย เพื่อให้เกิดการเห็นข้อมูลและเติมเต็มข้อมูลเพิ่มเติม นำมาสู่การปฏิบัติการจัดระดับองค์ความรู้และจัดกิจกรรมเติมเต็มองค์ความรู้ และขยายผลแนวคิด เทคนิค การทำการเกษตร

ในขณะที่ข้อมูลของคณะกรรมการตลาดนำมาสู่การสะท้อนให้เห็นรูปแบบการจัดการตลาด การดำเนินงานของคณะกรรมการตลาด และปัญหาอุปสรรคในการขับเคลื่อนตลาด นำมาสู่การปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาตลาด เช่น การทบทวนบทบาทหน้าที่ของกรรมการตลาด การกำหนดให้มีการประชุมประจำเดือน การกระตุ้นให้คณะกรรมการตลาดดำเนินตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริโภค นำมาสู่การสะท้อนภาพของการดำเนินตลาด การรับรู้เรื่องความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดนัดสีเขียวที่เน้นการจำหน่ายผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษ อาหารพื้นบ้าน ความคาดหวังของผู้บริโภค นำมาสู่การปฏิบัติการ สร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยการเปิดรับสมัครสมาชิกผู้บริโภค การจัดทำฐานข้อมูลผู้บริโภค การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคผ่านระบบเจ้าประจำหรือลูกค้าประจำ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้บริโภคอย่างต่อเนื่องในทุกอาทิตย์ การจัดทัวร์ผู้บริโภค และการจัดทำวารสารตลาดนัดสีเขียว การจัดทำเว็บไซต์ตลาดนัดสีเขียว (อยู่ในระหว่างการจัดทำ) เป็นช่องทางหนึ่งของการสื่อสารกับผู้บริโภค

การวิจัยเชิงปฏิบัติการในโครงการนี้ก่อให้เกิดชุดของการ action อยู่ 3 ระดับได้แก่

- ① ชุดเครื่องมือของการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เน้นการใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น การสร้างแบบสอบถาม, การ focus group หรือการโสตเทล์ seasonal calendar
- ② ชุดความรู้การเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มผู้ผลิต ผู้บริโภค คณะกรรมการตลาด
- ③ ชุดการปฏิบัติการที่เกิดขึ้นบนฐานของการวิเคราะห์ข้อมูล และใช้ข้อมูลมาสู่การปฏิบัติการ เช่น การศึกษาดูงาน การขยายผลองค์ความรู้สู่ชุมชน การจัดทัวร์ผู้บริโภค การเชื่อมเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

ผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการนำมาสู่การสร้างระบบการตระหนักรู้ตนเอง การเชื่อมความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างพลังของการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับวิถีคิด และระดับแปลงของเกษตรกร และขยายสู่ชุมชน ในขณะที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิดของผู้บริโภคต่อพิษภัยของสารเคมี และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของการบริโภคอาหารสมัยใหม่ สู่การบริโภคอาหารท้องถิ่น สร้างวัฒนธรรมของระบบอาหารท้องถิ่นที่สอดคล้องกับฤดูกาล และพัฒนาระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคในฐานะของหุ้นส่วนของการพัฒนา สร้างพื้นที่ทางเลือกในการบริหารอาหารที่ปลอดภัย โดยมีมาตรการสร้างกลไกการตรวจสอบระดับแปลงและระดับตลาด เพื่อความเชื่อมั่นต่อมาตรฐานการผลิต

3. บทสังเคราะห์ต่อการเกิดองค์ความรู้ใหม่และการ debate ทฤษฎี หรือแนวคิด

กิจกรรมการผลิตของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวตั้งอยู่บนฐานของการดำเนินการผลิตที่เน้นการทำการเกษตรที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับระบบภูมิเวศของท้องถิ่นของตนเอง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า ในบรรดาของสมาชิกเครือข่าย 208 คน และสมาชิกเครือข่ายเทศบาลผลิตอาหารแปรรูปจำนวน 13 คน มีกิจกรรมทางการเกษตรเป็นหลักคือการทำนา โดยส่วนใหญ่ทำนาน้ำฝนมีเพียงบ้านหนองผือในเครือข่าย สสส เท่านั้นที่มีกิจกรรมการทำนาปีและนาปรัง แต่สมาชิกทั้งหมด ล้วนแล้วแต่ยึดอาชีพการปลูกผักปลอดสารพิษเป็นอาชีพเสริม และ โดยพบว่าลักษณะพื้นฐานที่เป็นปัจจัยที่เอื้อให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมการผลิตทำการเกษตรที่ยั่งยืนที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

1.ทุนภายในชุมชน

1.1.ทุนทางกายภาพ

สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว ส่วนใหญ่แม้จะมีพื้นที่การเพาะปลูกพืชผักตั้งแต่ขนาดเล็กถึงพื้นที่ขนาดใหญ่ โดยพบว่าพื้นที่การผลิตของสมาชิกมีสองลักษณะได้แก่ การผลิตในพื้นที่รายครอบครัว และรายกลุ่มอันได้แก่ การเช่าพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน หรือ การขออนุญาตใช้พื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรจากพื้นที่สาธารณะประโยชน์หรือที่รกร้างว่างเปล่า พบว่ากิจกรรมไม่ได้อยู่เพียงแค่การปลูกผักเพื่อขายเพียงอย่างเดียว หากแต่มีกิจกรรมที่สัมพันธ์ไปกับการเข้าไปใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศภายในท้องถิ่นของตนเอง เช่น การหาปลาในแม่น้ำชี การหาของป่าจากพื้นที่สาธารณะของชุมชน และมีแหล่งน้ำภายในชุมชนที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึง เช่น แม่น้ำชี แหล่งน้ำหรือสระภายในไร่นาของตัวเอง ซึ่งกระบวนการได้มาซึ่งทุนดังกล่าว เกิดขึ้นจากกระบวนการปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในของตนเองให้รองรับกับการปรับเปลี่ยนพื้นที่การผลิตจากเกษตรเชิงเดี่ยว (Monoculture) มาสู่ระบบการเกษตรผสมผสาน (Integrated) นอกจากนั้นแล้วยังมีต้นทุนทรัพยากรป่าชุมชน เป็นพื้นที่สาธารณะที่ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากการเก็บหาของป่าได้ เช่น ป่าชุมชน หรือ ป่าหัวไร่ปลายนา นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าในบางช่วงของฤดูกาล เช่น ฤดูฝน เกษตรกรไม่สามารถเพาะปลูกผัก ได้ แต่ได้อาศัยทุนทางธรรมชาติ เป็นผลผลิตที่หล่อเลี้ยงครอบครัวของตนเอง และสามารถนำของป่าออกมาสู่ผู้บริโภคได้ตามฤดูกาลอันถือว่าเป็นทรัพยากรที่สามารถเป็นหลักประกันความเสี่ยงให้ครัวเรือนได้

1.2.ทุนทางสังคม

นอกเหนือจากรูปธรรมของการผลิตในระดับแปลงแล้วเกษตรกร ยังสามารถเชื่อมระบบการผลิตไปสู่การบริโภคภายในครัวเรือนและการบริโภคภายในชุมชน โดยพบว่า การใช้แรงงานของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมักจะมีแรงงานหลักเพียง 2 แรงงาน หากแต่ครัวเรือนไหน มีลูกหลานอยู่ที่อยู่ในวัยเรียนก็มักจะได้แรงงานเพิ่มเมื่อได้กว้างวันจากการเรียนให้มาช่วยในการดูแลรักษาผักด้วยเช่น กัน อันนำมาซึ่งการสร้างคามเข้มแข็งให้กับครัวเรือน ส่วนในกลุ่มของผู้บริโภคพบว่ากระแสของความนิยมการบริโภคสินค้าที่ปลอดภัยเป็นกระแสที่มีความสำคัญในปัจจุบัน ดังนั้นตลาดสีเขียวจึงเป็นเสมือนช่องทางเลือกอีกหนึ่งช่องทางให้กับผู้บริโภคในเมือง

ภายใต้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเกิดเครือข่ายพบว่า มีการก่อรูป จัดตั้ง คณะกรรมการตลาดนัดสีเขียว อันมีองค์ประกอบมาจาก 5 เครือข่าย เข้ามาทำหน้าที่บริหารจัดการตลาด เช่น การออกกฎระเบียบ การควบคุมดูแลตลาด โดยมีคณะกรรมการพี่เลี้ยงเป็นฝ่ายหนุนเสริมกระบวนการทำงาน

สมาชิกภายใต้เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวให้ความหมายของคำว่า ตลาดนัดสีเขียว หมายถึง ตลาดแห่งการรักใคร่ แบ่งปัน เรียนรู้ พื้นบ้าน ปลอดภัย โดยพบว่าภายหลังจากการจำหน่ายผลผลิตก่อนที่จะกลับบ้านแม่ค้าที่มีผักเหลือขายก็จะเดินไปหาเพื่อนภายในตลาดเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นแล้วยังก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ หรือการสั่งซื้อกล้าผักจากเครือข่าย

1.3.ทุนทรัพยากรมนุษย์

นอกจากกระบวนการผลิตในระดับแปลงแล้วนั้นแล้วยังพบว่าโดยส่วนใหญ่สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมีองค์ความรู้ต่อการทำการเกษตรที่ยั่งยืน และมีเทคนิคที่นำไปปรับใช้ในระดับแปลงของแต่ละพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากการเก็บข้อมูล องค์ความรู้ที่สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้รับและนำมาปฏิบัติใช้มากที่สุด ได้แก่ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำน้ำหมักชีวภาพ หรือมีองค์ความรู้บางอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งพบว่ามีหลายหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมองค์ความรู้และเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืน ทำให้สมาชิกบางส่วนที่มีความรู้ความเข้าใจนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องภายในแปลงของตนเอง และยกระดับการเรียนรู้จนสามารถเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดในเทคนิคนั้นๆ ได้ เช่น นายรังสรรค์ เดชพลมาตย์ มีองค์ความรู้และความสามารถในการถ่ายทอดเทคนิคการทำน้ำยาเอนกประสงค์ หรือ นางพานทอง จากเครือข่าย คฟป.มีองค์ความรู้ในการกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี

ในด้านองค์พี่เลี้ยง พบว่าแต่ละองค์กรมีวิธีการทำงานร่วมกับเครือข่ายของตัวเองมาเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 3 ปี ทำให้มีความเชี่ยวชาญและเข้าใจถึงบริบทของชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. อัตลักษณ์และคุณค่าของตลาดนัดสีเขียว จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า

2.1. อัตลักษณ์เชิงวิถีคิดของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว คือการพยายามจะสร้างทางเลือกในกระบวนการผลิตทางการเกษตร โดยมีแนวคิดการผลิตสินค้าที่ไม่ได้มุ่งตอบสนองระบบทุนนิยมหรือการผลิตเพื่อการขายเป็นหลัก หากแต่ มุ่งผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองการบริโภคหรือลดรายจ่ายภายในครัวเรือนเป็นหลัก อันเป็นวิถีทางที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) ที่เน้น ความพอประมาณและมีเหตุผล เป็นหลัก นอกจากนั้นแล้วในกระบวนการนำผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่ายบริเวณตลาดนัดสีเขียว พบว่าหากผลผลิตเหลือจากการจำหน่ายเกษตรกรมีวิธีการจัดการผลผลิตที่สำคัญ คือ การนำผลผลิตมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนสมาชิกตลาดนัดสีเขียว อันถือว่าเป็นระบบการผลิตที่ บ่งชี้ถึงการแบ่งปัน (Sharing) และการสร้างเครือข่ายทางสังคม แม้ว่าเกษตรกรที่อยู่ภายใต้เครือข่ายตลาดนัดสีเขียว จะมาจากคนละพื้นที่ คนละกระบวนการ หากแต่เมื่อเข้ามาอยู่ภายใต้ตลาดนัดสีเขียว เกษตรกรต่างปรับตัวและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน โดยการพยายามสร้างข่ายทางสังคม และนำเอาวัฒนธรรมเครือญาติเข้ามาใช้ในกระบวนการเชื่อมเครือข่าย และหากผลผลิตเหลือจำหน่ายจะนำผลผลิตที่เหลือจากการจำหน่ายกลับไปฝากเพื่อนบ้าน และนำไปขายที่อื่นๆในวันต่อมา

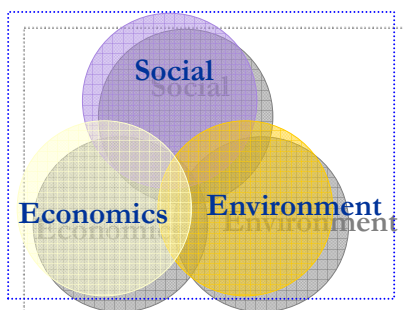
2.2. อัตลักษณ์เชิงปฏิบัติการ/วิธีการผลิต

นอกเหนือจากวิถีคิดต่อการทำการเกษตรที่ปลอดภัยแล้ว ยังพบว่ากลุ่มเกษตรกรเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวยัง มีกระบวนการในการสร้างอัตลักษณ์เชิงปฏิบัติการ โดยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ผ่านกระบวนการฝึกอบรม สัมมนา เทคนิคการผลิตเกษตรกรรมยั่งยืน โดยพบว่าส่วนใหญ่ได้รับการอบรมและนำไปปฏิบัติในแปลง หากพิจารณาถึงองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการอบรม สัมมนาเทคนิคการทำการเกษตรยั่งยืนที่เกษตรกรมีองค์ความรู้และสามารถในการปฏิบัติในไร่นาของตนเอง คือ การทำสารไร้มลพิษ, การทำน้ำหมักชีวภาพ, ปุ๋ยหมักชีวภาพ ซึ่งการปฏิบัติการดังกล่าวเป็นผลพวงของการพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นมาผนวกเข้ากับองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ สมัยใหม่อย่างสอดคล้องและลงตัว ก่อให้เกิดความสมดุลของระบบความรู้ ที่สามารถนำมาปรับใช้เข้ากับกระบวนการผลิตเกษตรที่ยั่งยืน

2.3. อัตลักษณ์เชิงเป้าหมาย

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมีการดำเนินกิจกรรมการผลิตตามแนวคิดระบบเกษตรกรรมยั่งยืนมีเป้าหมายพื้นฐานหลักอยู่ที่ การสร้างระบบการเกษตรที่มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศมีความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ มีความยุติธรรมทางสังคม และมีมนุษยธรรม (a sustainable agriculture is ecologically sound, economically viable, socially just and humane) ดังนั้นเป้าหมายของเกษตรทางเลือกจึงมีความแตกต่างจากเป้าหมายของระบบการเกษตรพาณิชย์ที่มุ่งเน้นกระบวนการผลิตเพื่อขาย เน้นการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก เป็นหลัก ในขณะที่

การเกษตรทางเลือก กับให้ความสำคัญไปที่กระบวนการผลิต ดำรงไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศและสภาวะแวดล้อม โดยมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสังคมที่เป็นธรรม ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเป้าหมายของกระบวนการดังกล่าวต้องการที่สร้างความสมดุลในมิติของเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม

แผนภูมิที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของการทำการเกษตรกรรมยั่งยืน

โดยพบว่าเป้าหมายเชิงเศรษฐกิจ เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมีระบบการผลิตในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ที่พยายามจัดกระบวนการผลิตให้ไปสู่ภาวะของการลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต และมีเป้าหมายในการปฏิเสธการทำการผลิตเพื่อการขาย (ที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้และกำไรสูงสุด) โดยการปรับเปลี่ยนจากการผลิตผลผลิตทางการเกษตรที่เกษตรกรเองมีได้บริโภคแต่ทำการผลิตเพียงเพื่อตลาดเป็นหลัก มาเป็นการผลิตอาหารและปัจจัยอื่นๆที่จำเป็นในการดำรงชีพ การปรับเปลี่ยนเป้าหมายของการผลิตนี้ช่วยให้เกษตรกรสามารถหลุดพ้นจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Commercialization) ซึ่งในระบบดังกล่าวนี้เกษตรกรตกอยู่ในฐานะของการครอบงำที่ต้องดำเนินกิจกรรมการผลิตเพื่อตอบสนองระบบตลาด มากกว่าตอบสนองความต้องการในครัวเรือน เกษตรกรเป็นแต่เพียงแรงงานรับจ้างการผลิต แต่ขาดซึ่งอิสระในการตัดสินใจกระบวนการผลิตในครัวเรือน เพราะแรงกดดันของกลไกตลาด ทำให้เกษตรกรไม่สามารถพึ่งพาตนเองและสูญเสียความเป็นตัวเองไป (autonomy) แต่ในระบบเศรษฐกิจการทำเกษตรกรรมยั่งยืน มีวิธีการผลิตที่มุ่งเน้นผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนและผลผลิตส่วนเกินจะถูกนำไปสู่ระบบตลาด ดังนั้นเกษตรกรจึงมีอิสระที่จะจัดการผลผลิตในไร่นาของตนเอง ปรับปรุงทรัพยากรของภาคเกษตรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ก่อให้เกิดความมีเสถียรภาพ หรือมีความมั่นคงแน่นอนเนื่องจากเกษตรกรจะต้องวางแผนการผลิตอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความผันผวนหรือเผชิญหน้ากับความเสี่ยงของกลไกราคาตลาดค่อนข้างน้อย เนื่องจากเป็นกระบวนการผลิตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและฤดูกาล ก่อให้เกิดการลงทุนต่ำ ลดการพึ่งพาจากภายนอก ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

เป้าหมายเชิงสังคม : ความเท่าเทียมและ ความยุติธรรมทางสังคม โดยที่วิถีการผลิตของระบบเกษตรกรรมทางเลือก ให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ร่วมกันของท้องถิ่น เพราะการผลิตและการดำเนินชีวิตในระบบการทำการเกษตรจำเป็นต้องอาศัยพึ่งพากัน เนื่องจากแรงงานที่จำกัด และเทคโนโลยีการผลิตที่เน้นการถ่ายทอดและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ คือ กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยี (Sharing and learning) ระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง ประกอบกับสภาพของสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทยที่เป็นรูปแบบวัฒนธรรมที่เน้นการเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ดังจะเห็นได้จากประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว ที่เน้นการพึ่งพาและแลกเปลี่ยนแรงงานในครัวเรือน ดังนั้นอัตลักษณ์ของเครือข่ายตลาดสีเขียว มุ่งตอบสนองเป้าหมายเชิงสังคมในแง่ของกระบวนการผลิตพืชผักปลอดสาร ที่มีกระบวนการรวมกลุ่มกันของสมาชิกดำเนินกิจกรรมการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ และมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืน อันเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการหนึ่งของการเรียนรู้และการขยายผลแนวคิดการทำการเกษตรที่ยั่งยืนที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม

อัตลักษณ์เครือข่ายตลาดนัดสีเขียว นอกจาก จะสร้างและดำรงไว้ซึ่งความช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคมแล้ว ยังเห็นได้ว่าด้วยระบบการผลิตผักที่ปลอดสาร หรือ ผลผลิตพื้นบ้านเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค แล้ว ตลาดนัดสีเขียวยังคงมีอัตลักษณ์ในการสร้างระบบการบริโภคที่เป็นธรรมชาติให้กับสังคม ในแง่ของการนำผลผลิตจากระบบเกษตรกรรมทางเลือกที่มีคุณภาพและความปลอดภัย ปลอดสารพิษตกค้าง

เป้าเชิงความสมดุลของระบบสิ่งแวดล้อม : เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมีกระบวนการผลิตผลผลิตทางการเกษตร โดยยึดถือแบบแผนการผลิตตามแนวคิดและหลักการของการทำการเกษตรกรรมยั่งยืน ที่มุ่งเน้นไปที่การลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก แต่หันมาให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงบำรุงดินโดยไม่ใช้สารเคมี และยาปราบศัตรูพืช

ดังนั้นอัตลักษณ์ของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวในแง่ของการตอบสนองเป้าหมายของระบบสิ่งแวดล้อมในแง่ของ

การสร้างหลากหลายให้กับระบบนิเวศ กระบวนการผลิตผักปลอดสารของกลุ่มเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว เน้นกระบวนการผลิตพืชและผักที่สอดคล้องกับระบบนิเวศภายในท้องถิ่นของตน ตลอดจนเน้นการปลูกพืชหมุนเวียนตามฤดูกาล และสอดคล้องกับการผลิตพืชผักตามฤดูกาลอันส่งผลให้เกษตรกรสามารถหลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมีหรือยาฆ่าแมลงเพื่อเพิ่มผลผลิต เนื่องจากการผลิตเป็นระบบการผลิตที่สอดคล้องกับฤดูกาล โดยผลการศึกษาพบว่าผลผลิตที่เกษตรกรภายใต้ตลาดนัดสีเขียว มีจำนวนมากและหลากหลายมากที่สุดคือในฤดูหนาว นอกจากนั้น

แล้วผลผลิตบางส่วนเกษตรกรได้มาจากการเก็บผลผลิตจากป่าชุมชนหรือจากป่าหัวไร่ปลายนาของตนเอง จึงเป็นผลผลิตที่ปลอดภัยและปลอดภัยกับผู้บริโภค

3. องค์ความรู้การเกิดขึ้นของระบบตลาดทางเลือกหรือตลาดปลอดภัยพิช

การเกิดขึ้นของกิจกรรมการซื้อขายผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษ ถือได้ว่าเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่มีหัวใจสำคัญอยู่ที่กระบวนการผลิตที่เน้นการปรับปรุงบำรุงดิน โดยไม่ใช้สารเคมีในการดำเนินการเกษตรทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างระบบการเกษตรทางเลือกให้แก่เกษตรกรในการดำเนินการผลิตที่เป็นอิสระ เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local knowledge) และการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนเพื่อสร้างระบบการผลิตที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและสร้างห่วงโซ่อุปทานของสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค

แนวคิดการเกิดขึ้นของตลาดนัดสีเขียวหรือตลาดผักปลอดภัย เพิ่งปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนที่มีการเชื่อมผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยจากสารพิษสู่ผู้บริโภคในเขตเมือง อันเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักประมาณ ปี 2541 แต่ยังจำกัดเฉพาะกลุ่มผู้บริโภคในเขตเมือง โดยเบื้องต้นมีเป้าหมายเพื่อ สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้บริโภคที่ตระหนักถึงความปลอดภัยในการบริโภค

รูปแบบการเกิดขึ้นของตลาดมักมีหลายรูปแบบทั้งนี้เกิดขึ้นอยู่บนฐานของการพยายามหารูปแบบที่เหมาะสมของการเกิดตลาดทางเลือกที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่, บริบทขององค์กรที่หนุนเสริม, บริบทของผู้บริโภค และบริบทของผู้ผลิต ทั้งในรูปแบบของตลาดนัดเฉพาะกิจ ตลาดนัดในสถานที่ต่างๆ เช่น โรงเรียน ศูนย์การค้า รูปแบบของตลาดนัดสุขภาพมักจะปรากฏออกมาในมุมของระบบที่ผู้ผลิตต้องเป็นผู้ขาย คัดปัญหาพ่อค้าคนกลางทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคที่ไม่ได้มุ่งเน้นกิจกรรมการซื้อขาย แต่มุ่งไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ดังนั้นรูปแบบการเกิดขึ้นของตลาดนัดสีเขียวที่เป็นตลาดลักษณะเฉพาะ ควรจะมีรูปแบบและข้อคำนึงดังต่อไปนี้

1. กระบวนการสร้างความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มผู้ผลิต เติบโตองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบคุณธรรมควบคู่กับการสร้างอัตลักษณ์ของตลาด
2. การสร้างระบบกรรมการตลาดเพื่อก่อให้เกิดการบริหารจัดการในนามของกลุ่ม และใช้พลังของกลุ่มในการขับเคลื่อนตลาด ไม่เน้นการขายรายเดียว แต่เน้นการขายในนามของกลุ่มซึ่งจะสามารถสร้างพลังของการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับแนวคิด, ระดับปฏิบัติระดับแปลง และระดับตลาด
3. การสร้างกลไกการตรวจสอบระดับแปลง และระดับตลาด เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญทั้งนี้เพื่อสร้างมาตรฐานการผลิตระดับแปลงของผู้ผลิตและสร้างระบบความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค ด้วยการสร้างระบบการตรวจสอบหาสารเคมี

ในผัก โดยควรเน้นไปที่การประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสร้างกลไกการตรวจสอบจากคนใน การกำหนดการรับรองมาตรฐานการผลิต อาจต้องมีเพื่อสร้างระบบความเชื่อมั่นแต่มาตรฐานดังกล่าวอยู่บนศักยภาพของฐานผู้ผลิต และอาจสร้างมาตรฐานของตนเองในเบื้องต้น

4. การสร้างช่องทางของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับผู้บริโภคที่หลากหลาย เช่น นิทรรศการ แผ่นพับ การประชาสัมพันธ์ภายในตลาดทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การจัดกิจกรรมร่วมกับผู้บริโภคในฐานะหุ้นส่วนของการพัฒนาร่วมกัน หรือสร้างความเป็น stakeholder
5. ระบบตลาดทางเลือกอาจจะมีพื้นที่ในการทำงานร่วมอยู่หลายระดับ เช่น การทำงานในกลุ่มผู้บริโภคในเมือง เพื่อตอบสนองความต้องการของคนเมือง เน้นไปที่การสร้างระบบอาหารท้องถิ่น เน้นความปลอดภัยต่อสุขภาพ เชื่อมประสานร่วมกับเทศบาล สสจ รพ. ในขณะที่ระดับท้องถิ่นหรือชุมชน ต้องมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปอาจจะเป็นการเน้นไปที่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของผู้ผลิต และการสร้างระบบเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น เชื่อมประสานเข้าสู่ อบต.

ระบบตลาดทางเลือก หรือตลาดผักปลอดสาร อาจจะมีรูปแบบการเปิดจำหน่ายผลผลิตในรูปแบบที่หลากหลาย การขายตรงอาจจะพบในเขตเมืองที่มีองค์กรพัฒนาเอกชนทำหน้าที่ในการเชื่อมประสาน หากแต่ระบบตลาดทางเลือกที่เกิดขึ้นในส่วนท้องถิ่น อาจจะมุ่งเน้นไปที่ระบบการขายแบบตลาดนัดรายอาทิตย์ หรือ 2 วันต่ออาทิตย์ จัดให้มีความยืดหยุ่น ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของระบบตลาดที่ควรมีกิจกรรมการซื้อขายควบคู่ไปกับการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

บรรณานุกรม

กลุ่มงานข้อมูลและสารสนเทศ. “ด้านสังคมและชุมชน,” กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.

<<http://www2.djop.moj.go.th/knowledge/aa21>> 11 กันยายน 2550.

กิตติชัย ปฐมวนิชกุล. ตลาดแดงโม : กรณีศึกษาตลาดกลางสินค้าเกษตร(แดงโม)โคกดอนหัน

อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. การศึกษาปัญหาพิเศษ บธ.ม. มหาสารคาม :

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545.

ธรรมบุญ แก้วคำ. รูปแบบการบริหารลานค้าชุมชนและตลาดนัดชุมชนขององค์การบริหารส่วน

ตำบล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสุข อำเภอสว่างพูน จังหวัดขอนแก่น.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.

นิรมล ภาสองชั้น. ความต้องการความรู้ด้านการบริหารและการจัดการของคณะกรรมการกลุ่ม

เกษตรกรในจังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น,

2545.

ปราชญา กล้าพัญญู และสมศักดิ์ คงเที่ยง. “หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา,”

<chaiyaraj.multiply.com> กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

<<http://chaiyaraj.multiply.com/journal/item/1>> 11 กันยายน 2550.

พัฒนศักดิ์ นนทบุรี. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท,” กรมการพัฒนาชุมชน

กระทรวงมหาดไทย. <<http://cddweb.cdd.go.th/cdregion04/bodkam/Attitude.html>>

11 กันยายน 2550.

สมพร เฟื่องจันทร์. แนวคิดและหลักการจัดการในองค์การสาธารณะ. สงขลา : สมาร์ทพริ้นท์,

2544.

สวัสดี รอบรู้. บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้นำทางศาสนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ

ชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ฉะเชิงเทรา : มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ราชนครินทร์, 2546.

สวาท ศิลปราชะ. การจัดการแบบมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ "โครงการตลาดสดน้ำซื่อ"

จังหวัด

นครพนม. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. “หลักและกระบวนการบริหาร,” คุณครู.

คอม.

< <http://www.kunkroo.com/admin1.html> > 11 กันยายน 2550.

สุดาวดี ดีอินทร์. กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มอาชีพ บ้านสูงยางใต้ ตำบลคูเมือง อำเภอมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.

สุภา ไชเมือง และคนอื่น ๆ. ตลาดทางเลือก : หุ่นส่วนเพื่อสังคมใหม่. กรุงเทพฯ : เกล็ดไทย, 2539.

อินทรา หิรัญสาย. “การบริหารจัดการ,” การบริหารการศึกษา. <http://free.dcomputech.com/intira/article_mngedu_01.html> 11 กันยายน 2550.

ประวัติรายชื่อนักวิจัย

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความเป็นเครือข่าย
ตลาดนัดสีเขียวอย่างมีส่วนร่วม

1. ชื่อ – สกุล นางสาวกนกพร รัตนสุธีระกุล
ภูมิลำเนา 1/101 หมู่ 14 หมู่บ้านพวงเพชร 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
40000 หมายเลขโทรศัพท์ 043-225159, โทรศัพท์มือถือ 081-6621568
การศึกษา ปีการศึกษา 2538 การพัฒนาชุมชน(ศศ.บ) (เกียรตินิยมอันดับ 2)
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปีการศึกษา 2541 วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม(วท.ม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ตำแหน่ง อาจารย์ระดับ 7
สถานที่ทำงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
44150 หมายเลขโทรศัพท์ (043-754321 ต่อ 2022) โทรสาร (043) 754369
2. ชื่อ – สกุล นางสาวอรุณวดี หงษ์อุดร
ภูมิลำเนา 48 ซอย 14 ถนนชัยชาญยุทธ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
โทรศัพท์ 043 – 513071
การศึกษา ปีการศึกษา 2543 การพัฒนาชุมชน (ศศ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปีการศึกษา 2546 รัฐศาสตร์ (ศศ.ม.) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
สถานที่ทำงาน ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัด
มหาสารคาม ห้อง P – 106 คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
โทรศัพท์ 08 – 9422 – 3472
3. ชื่อ – สกุล นายรังสรรค์ เดชพลมัตย์
ภูมิลำเนา 223 หมู่ที่ 10 ตำบลหนองบัว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
โทรศัพท์ 08 – 9570 – 7112
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6 (มศ.5) โรงเรียนหนองจิตรวิทยา
ตำแหน่ง ประธานเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม
สถานที่ทำงาน -

ตำแหน่ง ประธานกลุ่มผักปลอดสารโรงพยาบาลมหาสารคาม
สถานที่ทำงาน -

9. ชื่อ – สกุล นางสาว โยวศรี
ภูมิลำเนา 90 หมู่ที่ 8 บ้านศรีวิไล ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
โทรศัพท์ 08 – 7213 – 3891
การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองคู
ตำแหน่ง คณะกรรมการเกษตรปลอดสารบ้านหนองคู – ศรีวิไล
สถานที่ทำงาน -

10. ชื่อ – สกุล นางกรรณา พรหมโคตร
ภูมิลำเนา ชุมชนปัจฉิมทัศน์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
44000 โทรศัพท์ 08 – 3675 – 2964
การศึกษา -
ตำแหน่ง -
สถานที่ทำงาน -

11. ชื่อ – สกุล นางสาว ทาเพชร
ภูมิลำเนา 23 หมู่ที่ 9 บ้านโนนทอง ตำบลโนนทอง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
44130 โทรศัพท์ 08 – 5683 – 4406
การศึกษา ปีการศึกษา 2527 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบรบือวิทยาคาร
ตำแหน่ง ประธานกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านโนนทอง – โนนธรรม
สถานที่ทำงาน -

12. ชื่อ – สกุล นางสาวจิตติพร สกุลจร
ภูมิลำเนา 71 หมู่ที่ 16 ตำบลหนองแสง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม
44120 โทรศัพท์ 08 – 1717 – 4675
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนาโพธิ์
ตำแหน่ง ผู้ประสานงานตลาดมันยืน
สถานที่ทำงาน 98/29 ถนนศรีสวัสดิ์ดำเนิน ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
44000 โทรศัพท์ 08 – 1717 – 4675